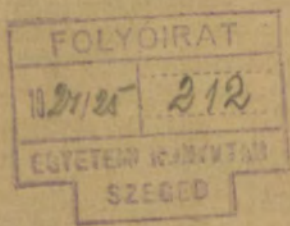

XII. 76
IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.

BUDAPEST, 1925.

TARTALOM.

Összefoglaló könyvszemle	3
Folyóiratok szemléje	29
Figyelő-cikkek	72
Új könyvek	84
Kézirattár	89
Készülő munkák	93
Elhunytak	95
Hírek	100
Társasági ügyek	102

Tagjainkhoz és előfizetőinkhez.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság több helyről kap jelentékeny anyagi segítséget, de még így is nagy összegeket költ folyóiratára. Azért is folyóiratunkat csak azoknak küldjük meg, akik fizetési kötelezettségüket pontosan teljesítik. Az évi tagsági díj negyvenezer korona.

A folyóiratot negyvenezer korona évi összegért minden érdeklődő megrendelheti. Iskolák, könyvtárak és társaskörök számára az évi előfizetési összeg nyolcvanezer korona. A tagdíjak, megrendelések és előfizetések beküldésének határnapja: január 30.

A jelzett összegek s általában mindennemű megrendelés és reklamálás a M. Tud. Társulatok Sajtóvállalatának küldendők be. (Budapest, VIII, Múzeum-körút 6.) A tagsági, előfizetési és egyéb díjak beküldésére postai utalvány és postai befizetőlap egyaránt használható.

A társasági ügyeket Alszeghy Zsolt titkár intézi (Budapest, II, Mária-tér 3.). Az ismertetésre szánt könyvek és cserépeldányok Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I, Attila-utca 1.).

A folyóirat évenként négyszer jelenik meg s beható tájékoztat nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Egyes füzetek külön is kaphatók a Széchenyi-könyvkereskedésben (Rákóczi-út 1) és a Studium-könyvkereskedésben (Múzeum-körút 21).

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.
BUDAPEST, 1925

MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1911-ben alakult. Célja a magyar irodalomtörténet és kritika művelése.

Tisztviselők:

Elnök: Négyesy László.

Alelnökök: Dézsi Lajos, Szász Károly, Viszota Gyula, Zoltvány Irén.

Titkár: Alszeghy Zsolt.

Szerkesztő: Pintér Jenő.

Jegyző: Brisits Frigyes.

Pénztáros: Agner Lajos.

Választmányi tagok:

Angyal Dávid,
Badics Ferenc,
Bajza József,
Baranyai Zoltán,
Baros Gyula,
Bán Aladár,
Bánóczy József,
Binder Jenő,
Birkás Géza,
Bleyer Jakab,
Borbély István,
Császár Elemér,
Császár Ernő,
Czapáry László,
Eckhardt Sándor,
Erdélyi Pál,
Ferenczi Zoltán,
Fest Sándor,
Galamb Sándor,
Gragger Róbert,
Gulyás József,
Gulyás Pál,
Gyomlay László,
György Lajos,
Gyulai Agost,
Hajnóczy Iván,
Harsányi István,
Hegedűs István,

Horváth Cyrill,
Horváth János,
Huszi Józsefné,
Imre Sándor,
Jakab Ödön,
Kardos Albert,
Kastner Jenő,
Kádár Jolán,
Kéký Lajos,
Kisparti János,
Kiss Ernő,
Kőrös Endre,
Kristóf György,
Kürti Menyhért,
Lakatos Vince,
Leffler Béla,
Lengyel Miklós,
Madai Gyula,
Marczinkó Ferenc,
Melich János,
Mitrovics Gyula,
Morvay Győző,
Német Károly,
Olgyai Bertalan,
Pais Dezső,
Pap Károly,
Papp Ferenc,
Paulovits István,

Pekár Gyula,
Perényi József,
Pitroff Pál,
Radó Antal,
Radványi Kálmán,
Sajó Sándor,
Sebestyén Gyula,
Sik Sándor,
Solymossy Sándor,
Szemkő Aladár,
Szigetvári Iván,
Szinger Kornél,
Szinyei Ferenc,
Szira Béla,
Thienemann Tivadar,
Tolnai Vilmos,
Tordai Anyos,
Vargha Damján,
Vargha Gyula,
Várdai Béla,
Veress Samu,
Voinovich Géza,
Wallentinyi Samu,
Werner Adolf,
Zlinszky Aladár,
Zolnai Béla,
Zsigmond Ferenc.

ÖSSZEFOGLALÓ KÖNYVSZEMLE.

A LEGUTÓBBI ÉV LEGJELENTŐSEBB SZÉPIRODALMI ALKOTÁSAI.

I. Költők.

A századforduló lírikusai között a kor társadalmi viszonyainak és lelki válságainak egyik leghívebb megszólaltatója *Kozma Andor*. 1889-ben lépett fel és van valami jellemző abban, hogy első kötetéhez Dóczy Lajos írt előszót. Nyelvének Arany Jánoséra emlékeztető tösgyökeressége és gazdagsága, formai művészete és bizonyos mértékben világfelfogása is hamarosan megnyitotta előtte az elismert irodalmi vezetőorganumok hasábjait. 1893-ban már a Kisfaludy-Társaság tagjai sorába emeli. Ugyanabban az esztendőben jelenik meg egy verskötete (*Versek*), amelyről Gyulai Pál folyóirata, a Budapesti Szemle, részletesen megemlékezik. Kozmában a költőt méltatja, aki a szerelem és családi élet érzésein kívül a természet és társasélet egyes jelenetét is megdalgolja, melyeket éles szemmel, fogékony szívvel és élénk képzelettel tud megfigyelni és rajzolni. Megállapítja, hogy a költőnek hajlama van a reflexióra, bár a kelleténél többször keveri verseibe; érzései finomak, nemesek, bár nem mélyek és nem szenvedélyesek. „Gyöngédsége, édes hangja olykor Szaloleuskára emlékeztet, de Kozma tehetsége határozottabb, tartalmasabb, kiforrottabb.“ 1897-ben, szatirakötetének megjelenése alkalmával, ugyancsak a Budapesti Szemle figyelmeztet arra, hogy költői egyéniségében erősen jellemző a humor és a szelfd gúny, — de az igazi szatiráiró mélyreható szemét nélkülözzük nála. Most, amikor a Pallas R.-T. második kiadásban tette közzé *Magyar symphoniák* című kötetét (első kiadása 1909-ből való), különösképen is kötelességünk megemlékezni frói pályájáról és egyéniségéről. Kozma Andor azok között a kevesek között nevezhető, akiket minden oldalról szeretet övez. Tudjuk, hogy Gyulai Pálhoz és Beöthy Zsolthoz milyen szoros barátság fűzte,

és tudjuk azt is, hogy Ady Endrének és MórícZ Zsigmondnak is milyen őszinte támogatója, útegyengetője volt. A Magyar Írók Segélyegyletének igazi jótékony lelke, — mi, fiatalabbak pedig közvetlenségéről, szíves jóságáról, fáradhatatlan készségéről nagyon sokat mesélhetnénk. Nyilvánvaló, hogy hatásának egyik eszköze ez a sajátos egyéniség, a régi magyar nemesúrnak ritka, lebilincselő, ősi típusa. Ugyancsak egyéniségéből folyik lelki tartalmának költészetében megnyilatkozó vonzereje: emberszerető szíve, amely a maga korának minden fájó sóhaját szívébe fogadja és dallá nemesíti. A századvég liberális magyarjának igazán rokonszenves példája. Nem elfogult semmiben: csak a haza és az emberi igazság irányában. Emez még a féltéken jelentkező antiszemita-mozgalom ellen is sorompóba viszi, amaz még a munkáskérdés fájó igaztalanságai ellenére is a szociáldemokrácia ellenségévé teszi. Az emberi társadalom rendjével nincs megelégedve: szatiráiban ugyan csak a kinövések túlzóbb fajtája ellen harcol, de lírájában egy-egy fájó akkord ad hangot a résztvevő szív szomorúságának. A szív igazságérzete hódított költészetében. Lelkes magyar ember, akinek a magyar múlt és a magyar jövő ugyanolyan égető, életet jelentő probléma, mint volt Vörösmartyinak. Hazafias páthosza is rokon Vörösmartyéval: áradásában, színes ragyogásában. Költészete azonban művészet is, nemcsak lelki tartalom: könnyedségében szinte utólérhetetlen formai tökéletesség, és formai gondja ellenére meglepően természetes magyar beszéd jellemzi. A somogyi magyar nyelv az ő költészetében vált először igazi szépségforrássá. Mindezek olyan érdemek, amelyek Kozma Andor kedveltségét, művészi és könyvsikerét bőven megértetik. Amit a kritika hibául említhet: az áradásban a korlát összeomlását, a csillogásban néha a melegség lehülését, azon csak az akadhat meg, aki még egy költeményét sem hallotta a költő ajkáról. Olyan símulóan, olyan lelketadóan folyik a vers onnan, hogy a szó akusztikája a szöveg integráns részének érzik: ami a művészi kritika szemében formátlanság, az ebben a megszólalásban az egyéni lélek egyéni lírájának természetes harmóniája. Lehet, hogy a kor eltávovása, a költemények alkalmi ihletőjének elhalványulása határt fog szabni Kozma Andor hatásának is; de a magyar lélek nemes megszólalásával, a kor érzésvilágának tisztult kifejezésével mindig meg fogja érdemelni az irodalomtörténet elismerését.

A külső siker kontrasztja vezeti tollamat Kozma jellemzésétől Harsányi Kálmán bemutatására. Megvallom, *Harsányi Kálmán* pályája a Siker istenasszonyával való viaskodásában e kor egyik legérdekesebb problémájának érzik. Amikor fellép, egyszerre két éles szem köszönti benne a nem mindennapi tehetséget — Tóth Béla és Rákosi Jenő. Első kötetét a közönség el is kapkodja, de hamarosan megfélekedzik róla, és még a közönség szimpátiájának legfelületesebb hőnérői, az anthológiák sem jelzik a nevét. Prónai Antal az egyetlen, aki legalább az ifjúság lelkéhez közelállónak érzi. Későbbi kötetei nem kelnek el, lassankint mintha első ünneplője, Rákosi Jenő is megtagadná. Pedig az első elismerés jogosságát a későbbi pálya csak igazolta. Azt kell hinnem, hogy a kottériáktól való tartózkodás tette Harsányit ilyen egyedülállónak. Most, hogy az *Utolsó fölggyűlés* megjelent, a kritikus kénytelen újra az ünneplő elismerés szavával szólami. A költészet szépségeinek gazdag tárháza ez az új kötet. Már maga a lélek is megkap mélységével, komolyságával, nemességével. Az önjellemzések szebbnél-szebb sora kívánczik tollam alá, de csak egyre hivatkozom, a legerőteljesebbre: *Én nem vagyok az élet tagadója*. Egy érzékeny lelkű poétaember lép elénk benne, a szépségnek és nagyságnak hódolója, az élet ragyogásának látója, önmaga tehetségének tudója, hivatásának igaz ismerője, — de ajka körül mosoly-sírok a ráncok, homlokán az élet árnyéka: „Csak a borúnak hű szállásadója, s szeretője egy fekete felhőnek.“ A gondolat embere, aki állandóan az értelem sugarával kutatja az élet és önmaga problémáit, aki állandóan a mindenség liktetését érzi maga körül, aki minden fűszálban és minden bogárszárnyrebbenésben az örök törvény titkait sejtí. A minden élő bölcelete tölti be agyát és az ember nagyképű öncélúságát ezzel a titokzatos bölcelettel mosolyogja le. Gondolatvilágának van valami — talán önkéntelen — közössége Schmitt Jenő Henrik filozófiájával, természettudományos jellegében éppúgy, mint mindent lélekkel telítı idealizmusában. Bölceselmi líráját is Schmittnek Nietzsche-ről mondott szavaival jellemezhetjük: fantázia és fogalomköltészet. Költői voltát kifejezésének művészelete biztosítja: a gondolat a páthosz magasságaiba emeli; Harsányit nem az érzés, hanem a gondolkodás tudja a szenvedély-erejű lírához ihletni. Ennek a sajátosságnak az a magyarázata, hogy benne a szív is a gondolatokhoz forrott, neki egy-

egy gondolati probléma nemcsak értelmi, hanem mindig szívbeli is. A gondolati líra nála hangulati líra, — és pedig nemcsak egy-egy élménymegjelenítés alkalmiságában, hanem a *Tuba mirabilis* probléma-viaskodásában is. Az ő életének a gondolatok élete igazabb része, mint maga a „vita vegetativa“. És a szeme mégis az élet szépségeit issza: olyan, mint az ég felé törő jegenye, amely mindig a napot nézi, de legszebb csillogását a harmatcseppeknek a nap fényében való megcsillogásai, a saját élete szomorúságainak a világ értelmét kutató bölcselkedés közepette megvillanó könnyecskéjei okozzák. A környező világ, a természet a szépségek pompáját szórja elébe:

„Dermedt erdőkből dóm s kupola épül;
Előbb sirály-dúc, majd pálmás sziget;
Végül hajók és szívek kikötője,
Új rév, új föld, mely ígér új hitet.
Mind illatos, friss, hamvas, szűz, opálos,
Zöld gyöngyszem a kék-tükrű tengeren...“

Mind e pompából egy áll a szívéhez legközelebb: az ember. A modern gnosztikusok rokona abban is, ahogy, amily tűzzel akarja ezt az embert ember-állatból lélekké, égignyúló korlátból szárnyra, agy-gép-labirintusból szellemmé — istenfiává tenni. A háború szenvedései ezért marcangolják az ő szívét a minden ember kínjaival, a gyilkos gyűlölet ezért teszi oly sikoltóvá a szomját a szeretet iránt. Ez a szeretet magasztosítja fel a költőt és szerzi meg neki a Mindenhatótól azt a szépségadományt, amelyből e kötetet élénk tárja.

Kosztolányi Dezső nevét 1910-ben *A szegény kisgyermek panaszai* tették országszerte ismertté. Azt mondják róla, hogy a modern, dekadens léleknek ő a leghívebb magyar megszólaltatója. Jobban, találóbban jellemezni alig is lehetne. Ahogy a XVIII. század végének a könnypréslő, szentimentális regények és drámák, úgy a modern dekadens léleknek ez a sajátos panaszkodás a legalkalmasabb szellemi tápláléka. R. M. Rilke, akivel Kosztolányit kapcsolatba szokás hozni, ugyanezzel a panaszos emlék-melancholiával hódított. Ennek a Rilkenek világáról mondja egyik elenizője, R. H. Heygrodt: képzelődésből, álmodozásból és kedves élményekből tevődik össze. Kosztolányi költészetének is ezek az eredői. Kifejezésük is rokon. érzelmi tartalmuknak metaforák és képek fűzésén való hintál-

gatása, a rím és ritmus szerves összefüggése a szavak lágy zenéjével és a képek ködös világításával. Közönségünk éppen ezidőtájt kerül a dán Jacobsen hatása alá, igéződik meg az impresszionizmus nyelvi szépségeitől, amikor Mednyánszky László képein a hangulatfestés hódít. Jacobsenről a kritika megállapítja, hogy „alakjaiban minden — más embernél ki, az élet felé utat kereső érzéklés-érzés befelé irányul, önönmagára vonatkozik; embereinek szenzibilitása túlságos, de élettevékenységük potencialitása rendkívül csekély; passzív lények, mégis intenzíve élnek, csak hogy nem kifelé, hanem befelé“. Ez az embertípus a világirodalom egészében sem talál hívebb lírai megszólalást, mint Rilke *Traumgekrönt* és Kosztolányi *Panaszok* című ciklusaiban. Ma ez az embertípus már nem tud hódítani: Knut Hamsun regényírását ez a felismerés hozta a Pán stílusától át az *Éhség, Új föld*, stb. téma- és kifejezésújságához. Kosztolányi Dezső megmaradt a régi hang mellett: a kis gyermek panaszait most új ciklussal toldotta meg. *A bús férfi panaszaival* (Genius-kiadás, 1924.). Benne tehát ma is Jacobsen hőjét látjuk; csak annyiban egyéni, hogy városi ember és az élményei egyéniék. A passzivitás és a nagy szenzibilitás a régi benne: az akarat mindig melanchóliába fullad. Az örök félelem tartja igájában, — félelem, amely nem ismeri okát. Mindig önmagával foglalkozik: minden, amit kinn érzékel, belső rezonanciájával ihleti meg. Az álom bús szakadécai közt bolyong, régi kilincseken kotorász, idegen szobák nem ismert életét éli át képzelete. A valóság látását mindig ködbe borítja ez a képzelet: és amit a ködön át lát, az inkább álom, mint való. Vannak érzési élményei, amelyek szétzavarják ezt a ködöt, — de csak pillanatokra, azután újra a képzelet kaleidoszkópjával cseréli fel a fájdalom mikroszkópját. Érzései sem közösségérzések: csak önmagával való vonatkozásban tud mindent a szívébe fogadni. De ez a fájdalom sem erős, tépő, sikoltó: tompa zengés csupán, mint az erdő sírása, amikor a szél zizegteti a fák koronáját. És éppen ezzel kapja meg az olvasót: nem érzést, csak halvány hangulatot szuggerál, azt is csupán ritmusával, halvány képeivel. Ritmusának zenéje igazi esónakringás — maga is így nevezi —, a hangulat álmába ringató. Az elringatózás az ő gyönyörűsége, ez az, amivel olvasóit is gyönyörködteti:

„Az aviatikus,	Mint én,
Aki ezer méter magasban	Ki lassan
Kóvályog most a nyári rónán,	Ringok a lelkem ütemén,
Nem oly boldog,	Míg elkészül e költemény.“

Művészibb és emberibb célja nincsen; önmaga is tartja a fiának adott tanácsot: „Eget ne vívj, mély utakat ne áss!“ A dekadens, akaratát vesztett, modern magyar ő:

„Vagyok szegény, ki semmit sem akar,
Harmincnégy éves, elfáradt magyar...“

Mint valami nyomasztó Maeterlinck-darab után a tavaszi erdő üdesége, úgy hat Kosztolányi kötete után *Erdélyi József* költészete. 1922-ben lépett fel *Ibolya levél* című kötetével. Hogy valami tudatosan újat hozott, azt azzal is jelezte, hogy az örök forradalmár Szabó Dezsővel íratott hozzá előszót. A kötetet a kritika is jelentős ígéretnek érezte: meglátszott rajta, hogy Erdélyiben van költői ihlet és van erő is annak kifejezésére; látszott, hogy önmaga akar maradni, a belső kényszerre akar támaszkodni. Meglepett kifejezéseinek eredetisége, látszólagos mesterkéletlensége, mindenk felett pedig rokonszenves egyénisége. A szegénység, a nyomor, mely eléje tárul, szomorú részvétellel tölti meg szívét; krisztusi szeretetet szomjaz, igazi felebaráti szeretetet, amely könnyet töröl és sebet gyógyít. Új kötete (*Világ végén*. Athenaeum, 1924.) magában foglalja az első kötet értékesebb költeményeit is, de jóval bővebb, időben visszamenőleg is teljesebb. A nép, a falusi magyar nép fia lép benne elénk; szíve visszavonja a falu egyszerűségébe és kínozza a sors, amely a föld szántásától idecsatolta a város életébe, irodalmi küzködésébe. A szava olyan, mint a városi kalitkában vergődő vadgalamb bűgása. Mindene a falu adománya: gondolkozása, érzése, sőt kifejezése is. Petőfi óta kevés magyar poéta volt, aki ennyire a népben gyökerezett volna: az első igazi, öntudatlan Petőfi-követő. Szava néha úgy hat, mintha nem is itt a városban, hanem a szántóföld üdeségében, szántás-közben született volna. Onnan valók színei, onnan gondolatai, onnan fohásza. Nem jellemezhetném mással, mint egyik ilyen dalának a lejegyzésével:

„Levolezik a vén rozgönyárfa,
én Istenem, nyár lesz nemsokára,
reszketnek már a nyárfalevelek
s a bánatok szegény szívem felett.

Sárgarigó füttyöl a fatetön,
csak azt kérdi, mért nincs még szeretöm,
csak azt kérdi, egyedül mért bolygok,
csak azt kérdi, mért nem vagyok boldog.

Könnyü noked, csacska rigó, szállhatsz,
szeretőre mindenütt találhatsz,
fészket rakhatsz a leveles ágra,
füttyöt hányhatsz az egész világra.

Jaj, de nehéz az ember fiának
nekivágni árván a világnak,
száz irigye, ezer ellensége,
alig akad köztük elesége.

Nincs szeretöm, nem is lesz tán soha,
csak így bolygok egyedül té s tova,
meg-megállít egy-egy csúfolódó,
fészekrakó boldog sárgarigó... stb.“

Íme, nincs ebben semmi keresettség, nincs semmi tudatos művészkedés: igazi népdal, úgy, ahogy az egyszerű szívből kiszakadt. Nem szabad Erdélyi költészetében filozófiát keresni, mint azt a Nyugat kritikusa teszi: Erdélyi műveltségével nem akar csillogni; őszintén bevallja, hogy a faluról nem kultúrát, hanem szívet hozott magával. Azokban a verseiben, amelyek a divatos hivatásérzetet hangoztatják, van is valami disszonáns hang, valami zavaró őszinteségihiány. Alapjában a dalos madár ő, aki a mezőn tanult dalfoszlányokat szomorú magányában, nagyvárosi elhagyatottságában a saját szíve szerint formálja. Ez a közvetlenség a társtalanság szomorúságában, ez az őszinteség az életeltelődés keserűségében: ez jellemzi Erdélyit, ez teszi vonzóvá, érdekessé, különállóvá az egyéniségét. Nem a modern verselőművészet készsége, nem a mai nyelvművészet csillogása ez a poézis: a népköltészet nótafája ő, — termése addig szép, amíg a városi talaj nedvei föl nem szívódnak benne.

Aprily Lajos Erdélyből küldte a magyar közönségnek *Versek* címen kötetét (Athenaeum, 1924.). Személyére vonatkozóan a kolozsvári *Cultura* ezt írja: „Bölcsője ott ringott a szovátaparajdi hegyek alján. Bölcséleti tanulmányokat végzett az enyedi kollégiumban tanár“. 1921-ben *Falusi elégia*, 1923-ban *Esti párbeszéd* című verseskötete jelent meg: új könyve egészé-

ben ezt a két megelőzőt foglalja magában. Költészete az emlékek poézise és a természet hangulatainak zenéje. Ami esemény költészetében megjelenik, aki alakot ritmusaiban elénkhoz: az mind emlékeinek tárházából kerül elő. Épp ezért borongós a hangja, az emlékezés köde üli meg minden embermegjelenítését. Az elégiák elsiratottjai a háborúban hullottak el mellette: a vesztes fájdalma az egyes darabok ihletője. A költő lelkét lidércként nyomja a félelmetes vitorlás, a bizonytalan mulandóság. Szomorúságának másik oka a saját életének csalódása. Költészetének csilléjét néha hiába várja vissza: a művészet gyöngyét visszatartják a valóság irigy törpéi:

„Ó, hányszor hittem, szárnyamat kibontom,
ha hívó szél jön, messze tengeré,
és átrepülök túl a horizonton
távol derengő tengerek felé.

Késő. Meddő ceatán a szárny kifáradt,
tél jön, fojtó, didergető homály.
S a pince torkán édes illat árad:
sötét mámort kínáló muskotály.“

Innen van, hogy néha elkívánczik a társaság zajából; szeretne visszatérni a hallgatás barlangjába, ahol a vére, dobbanását tanutlan csendben hallgatná, panaszai sötétbedermedő stalagmitok lennének, és elálmodozhatna sorsának a föld alatt tompán zuhogó bűvópatakja felett. Ezek a szubjektivizmus nyugós percei, de nem állandók, nem egyedülállók. Van két kép, amely erősen belevésődött Áprily lelkébe és elég erős arra, hogy minden egyéni melanchóliából kiragadjon: a magyar sors és Erdély. Amarról a Holló-ének-ben dalolja: „Jaj, magányos, kősa fajta, árvaságnak átka rajta. Napsugárban, fellegárban, tél-szakában jár magában — úgy vesz el az Éjszakában“, emerről a szerelmes vallomásoknak szebbnél-szebb lelkesültéggel szól. Az erdélyi természet minden szépsége ott csillog dalában és az erős benneélés annyira hatalmába keríti, hogy szoros életközösséget érez mindennel, ami szépségül övezi. Szeretete érzővé elevenít mindent: a juhnyáját éppúgy, mint az erdőt és a trachitsziklákat. Mindezek: „csak hitegetnek némán, hogy nem élnek“, — pedig „csalfa óriások, nappal halottak, éjszakára mások“. A lelke teljesen beléolvad a természetbe; minden mozdulásában emberi életet talál. A hó a fákon — tündérkelengye, a

szél felettük — varázsfogat, a saját meghatott szíve pedig piros kis őz az erdők mélyében. A természettel való meghitt közössége minden örömet-fájdalmat közössé tesz bennük: és ez a közösség adja meg a meghittség melegét költészetének. Verseinek szuggesztív erejű a hangulata; szuggesztivitása egyrészt az élmények és természeti képek megjelenítésének eleven voltából ered, másrészt ritmusának lágy dallamából, beszédjének a hangulathoz való csendes zenei illeszkedésében. Egyéni zene ez a poézis, de mindig közvetlen és sohasem bántóan tudatos. Rímeit habnyugtató, virágotusztató tiszta tónak mondja, amelyen lelke ring. De ez a ringatózás mégsem a Kosztolányié: Kosztolányinál a dallam születik meg előbb és ehhez idéz fel a melancholia enlékeket, — Áprilyben a konkrétumhoz, élményhez vagy látáshoz fűződő hangulat az első, a dallam csak ennek kifejeződése. Nem is egyhangú, nem is szűk körű: élményben és hangban egyaránt változatos.

1902-ben, *Vallomás* című kötetével tűnt fel *Nil* (Dapsy Gizella); most immár tizenegyedik munkája látott napvilágot a *Testamentom* (Singer és Wolfner, 1924.). Költői egyéniségét két erényével kedveltette meg: dallamos szavával és meleg érzésével. *Prológu*sában hatásának a tényezőit így tekinti át:

„Megadatott neki, hogy játsszék szívek húrján,
Csak meg kellett fizetni: önnön szívével.
Vállalni minden gyötrelmet, pokolkint, égést,
Amíg egy ország megtelt költő-hírével...

Dalaiból mindig mások itták a mámort.
Lelke idegen sorsok elé világolt
S mikor a szava ólón csendült meg valahol:
A szíveken át szent tisztítótüz lángolt.“

Dalának érzéstartalma megkapta az olvasóközönség szívét es hamarosan egy sorban enlegetik Czóbel Minkáéval a nevét. Volt az álnév titokzatosságának is valamelyes vonzó ereje, de a modern női lélek annyi rokonságot vagy maga iránt való részvétet talált költeményeiben, hogy ez a külső érdekesség csak támogatója, nem megalapozója volt a hatásának. Az új kötet — noha háborús témakincsével egészen új, mégis — a jól ismert *Nil*t hozza elénk. A kötet végén egy szerelmes ciklust találunk: a fojtott tűz lángbacsapása, hamuval és esővel való vlaskodása formálódik izzó, érzéki gyönyört szomjazó dalokká.

A szerelem titokzatosságától lüktető női vér vágyódása és a mindent odaajándékozott áldozatos szívnek csalódást sirató könnyei érződnek a versekben: a női lélek szerelmi élete. Izzó és mégis fojtott, a nyárközépi dél melegére emlékeztet. Nem Erdős Renée *Kleopatra-dalainak* örök szomjúsága: nemesebb és szemérmesebb, bár nem kevésbé őszinte. Önmaga — némi egyoldalúsággal — így vallja:

„Nincs verdeső vágy, kízó, gyáva félés,
Csak lengő mámorillat: szerelem.“

Még szebben asszonyi a kötet javarésze, az igazi testamentum: az ifjú Dapsy Géza siratása, aki „19 éves szíve fölött vitézségi érmek csillogó sorát, bent a szívében egy tiszta, szép, nemes emberélet ígéretét viselve“ elvérzett Wolhyniában. Ez a vesztes a háború egyetlen asszonydalnokává avatta: fájdalomában-aggodalmaiban megértőjévé minden asszonyi fájdalomnak-aggóadalomnak. A női szív vergődik e dalokban, borul a kepersókra, küld könnyeket a fejfátlan, messze sírokra. Egy egész nemzet asszonyszívének ad hangot: meleg és egyszerű közvetlenséggel, a rokonszenvedés megértésével. Ami e két cikluson kívül e kötetbe szorult, az messze elmarad ezektől erőben és melegségben; abban a saját üldöztetése zokog fel, a saját megpihenése mond köszönetet — alkalmi sorokban. Kötetének és ebben Nil egész költői termésének jelentőségéül háborúban termett verseit jegyzi fel a kritika és irodalomtörténet.

II. Elbeszélők.

Kosztolányi Dezső, aki történelmi regényével a mult évi Péczely-jutalmat nyerte el a M. Tud. Akadémián, a *Pacsirta* c. regényében a közelmultba, századunk fordulójára viszi az olvasót. Egy kisváros társadalmával ismertet meg bennünket, Sárszeggel, a tipikus magyar kisvárossal. Sok egyéni vonást nem találunk benne, sem alakjaiban, sem életében. A Párducok asztaltársasága éppoly kevésbé sárszegi specialitás, mint ahogy nem az Vajkay Ákos vagy ennek leánya, Pacsirta. Érdekesség szempontjából az is kárára van a regénynek, hogy a címben jelölt hősnő jó darabig elvész a szemünk elől és mi csupán Ákos bátyánk legénykedéseinek leszünk a tanúi. Nagyobb baj, hogy az egész művön valami vontatottság érzik: mintha maga az író is elvesztette volna a mese és az alakok iránt való érdeklődé-

sét. Nem is lehetne ezen csodálkozni, mert a meséje is, emberei is vajmi kevéssé érdekesek. Az író alig törekedett másra, mint csak arra, hogy lehető híven idézzon fel emlékezetéből egy csomó alakot, akiket Pacsirta emléke őrzött meg a teljes feledéstől. Neki Pacsirta a kedves emlék, nem a története, hanem az alakja: történetet úgy kellene költenie hozzá, de az író hű akar maradni az emlékhöz és nem meri kegyelettépő kézzel mese-fűzéssel fölcicomázni. Ez a Pacsirta voltaképen Herczeg Ferenc *Fehér pávájának* a rokona: csak itt az anyai örökség nem olyan romantikus, mint Herczegnél, a leányban nincs meg az az akaratérő, a sorsa is sokkalta lehangolóbb. A magyar kishivatalnok életének regénye ez: sivár, szomorú, szárnyaszegett élet. A szem egyre megakad az áblak párás üvegén: még a kisvárosi vidék szépségéhez sem tud elhatolni. A család élete a konyha élete: főzés, nagymosás... semmi egyéb. A benne élők ázott verebökként vergődnek, — az ázás még a Pacsirtát is verébbé mossa. Az író szomorú szemmel tekint ebbe az életbe: sajnálja embereit, sajnálja kicsinyes viszonyaikat. Legfájóbban Pacsirtát sajnálja: ezért kissé kegyetlenebb is az apához, akit pedig természete eléggé megvert. A lehangoltság örökös: ezt az állott, áporodott levegőt csak vihar tisztíthatná meg, — de vajjon van-e tisztább, élénkebb levegő is? Az író nem felel erre; megmarad a regisztrálónak pártatlanságában, csak a hangjának zenéjén érzi az olvasó a rokonszenvet is. Ez még lehangoltabbá teszi az olvasót. Az életmegjelenítés naturalizmusa itt igazán naturalizmus: semmi kiélezés, semmi szimbólumú-emelés benne. A Pacsirta-név sem az: csupán fájó kontraszt, amely úgy rikolt bele az olvasó szívébe, mint az állomáson, a leány megérkeztekor az utcaölyök gúnyos pacsirta-rikoltása. A regény tehát korkép: azoknak, akik a régi kisváros melegét tapasztalták, igaz volta miatt fájó, azoknak, akik az új várost ismerik csupán, korlátoltsága miatt kómikus. Kosztolányi az előbbieket szemével nézte, az utóbbiak (a *Nyugat*) számára írta meg könyvét.

Ugyanebben a jelenben játszódik le *Schöpflin Aladár* regénye is: *Kitli János szerencséje* (Franklin, 1924.). Schöpflint, a kritikust, — azt hiszem — nem esztétikai tanulmányai tették regényíróvá, hanem gazdag műfordítói munkája közben született meg benne az önálló alkotás ihlete. Egyik kritikusa az essayíró és regényíró egységét abban látja, hogy mindig a tár-

sadalom gazdasági viszonyaiból festi meg alakjait, — újság-
nak és egységnek ez itt is, ott is, vajmi kevés. Az bizonyos,
hogy a kritikus szeme az emberlátásra nagyon megedződött, —
de viszont éppen ebből a kritikusi edződöttségből könnyen
támadhatna egy hiba: az alak kedvéért a mese elsikkadna.
Pedig Schöpflin mesélni is tud, nem hiába köszönjük neki a
modern romanticizmus néhány világirodalmi újdonságának az
átültetését. A kritikusnak természete csak egy árnyalatot fej-
lesztett ki benne: az élet hétköznapiságának a túlságos megbes-
csülését. Ilyen hétköznapi ember volt Kitli János is, előbb egy
fűszerüzletnek segédje, később úrrá nevelődő, szögletes különc.
Köréje kevés alakot rak az író: egy rokonszenves manikűröző-
nőt, egy számitó színésznőt és egy tönkrement, zsákmányra-
éhes dzsentrit. Ezeket alaposan kidolgozza, pompásan jellegze-
tes szobrokká faragja. Maga a mai világ Csiky Gergely tár-
sadalmi szatírájának nem egy alakját elevenítette meg: innen
van, hogy itt is szembetűnő az intrikusoknak a Csiky jólismert
intrikusaival való közössége. A mai közönség még egy — a
Csiky-alakoknál is könnyebben megállapított — közösséget
ismerhetett fel e regényben: a mozi-motivumoknak a regény
motivumaival való közösségét. A mozilátogató közönség a
milieu változását, pompáját és furcsaságát ismerősként köszönt-
hette. Gondolt-e Schöpflin regényének megírása közben
Csikyre, szándékos volt-e regényében ez a mozihódító staffage
— nem tudom. A regény értékelésébe ez nem is vág bele. Azt
meg kell állapítanom, hogy alakjai, éppen sajátos sorsukkal,
valószínűkké erősülnek, meséje éppen részleteinek gondossá-
gával, igaznak érződik. Művészi kézre vall, ügyes elbeszélőt
mutat maga a főhős, és pedig azért a kómikus színezetért,
amellyel üzletből való kikerülése után Schöpflin körülveszi.
Korképnek, sőt még társadalom-megjelenítésnek is szűk, hét-
köznapiságával kissé érdektelen, de tudatos művészet mun-
kája.

Kevesebb a művészet, több a fölszínesség Harsányi Zsolt
regényében (*Aranyholló*. Athenaeum. 1924.). Megvallom, olvasása
után csak egy érdekes problémát állapíthatok meg körülötte:
azt, hogy miért ajánlja az író ezt a könyvét a kiváló műkritikus-
nak, Petrovics Eleknek? Erre a regény — természetesen — nem
ad felvilágosítást. Maga a kötet igazi napiérdekű munka: az
van benne, amit a mai olvasó érdeklődésére a legalkalmasabb-

nak gondolt a szerző. Művészi vagy erkölcsi komolyságot a mai átlagolvasó nem keres, — minek vesződött volna ilyenekkel a könyvsikerre szomjuhozó szerző? A regény tehát inkább abból a szempontból érdekes, hogy összeválogathatjuk belőle az átlagközönség inyenc falatait. Ilyen maga a hős: zeneszerző, aki kuplékat készít, feleségének prózaiságáért kupléénekesnőkkel kárpótolja magát. Ilyen a sorsa: a Garda-tó partján pihen és egy grófnénak hazudozik; a hazudozás ugyan fölsülésre vezet, de azért egy éjszakára szánalomból odaajándékozza neki magát a grófnő. Ez a hazudozás természetesen ötletes, ez az éjszaka természetesen gyönyörteljes, — hiszen Budapesten most ezt így akarják. Azután meg a hazudozás sorsa valósággal lélekzetalállítóan érdekesítő: az olvasó tudja, hogy Litteráti László dehogy is nábob és minden percben attól félünk, hogy koldús-volta kiderül. Pedig kár féltetni, — nemcsak azért kár, mert a hős maga ugyancsak nem érdemel féltést és szánalmat, hanem azért is, mert az író ügyis túlságosan rokonszenvez vele és dehogyis engedi kellemetlen felsülébe! — Vannak-e ilyen alakok? — hát végre lehetnek, de érdeklődésre számot nem tarthatnak. Igaznak formálja-e az író? — ez a Litteráti László valóban így élhette végig ezt a nyarat, és ha ez értéknek egy regény megítélésénél elég, ezt el kell ismernünk Harsányi Zsolt regényéről is.

Komáromi János új regénye (*Zúg a fenyves*. 1924.) ugyanazt a háborús korszakot dolgozza fel, mint *Régi szerető* című kötete. Itt azonban nem a háború frontküzdeme érdekli, hanem az itthon lejátszódó szerelmi regény. Formailag kissé erőszakolt a regénymese keretes beállítás, de maga a mese könnyen perdül és mindvégig érdekes. Komáromi hatásának állandó eszköze a hétköznapisághól különössé egyénített hős: ez a regény nem élezi ki ennyire alakjait, de a különösség varázsát azért itt is megtaláljuk. Maga a főhős, Mayer Teri és a vőlegénye is egyéniségek; nem típusok, hanem igazzá formált sajátos alakok. Az alakok azonban a sorsok formálói: ezért olyan eredeti és érdekes a sorsuk. A zászlós hirtelen fellobbanása, a szépség varázsa, majd a tetszésnek szerelemmé való elmélyedése — csupa sablón, csupa érdektelenség, ha nem művész keze idézi elénk. De Komáromi ezt az örök-emberit ebben a közel-minden-napi történetben is újjá tudja frissíteni. Művészetének ez a legnagyobb varázsa, — úgy nevezhetném: igazi egyénítő erő. Az

apró mozzanatok egész serege tanuskodik erről: az utcai megismerkedésen kezdve az erdei párviadalig. Ennek köszönhető, hogy a legtermészetesebb következményt is meglepőnek érzi az ember: Komáromi alakjaiban egyszerűségük ellenére is van valami kiismerhetetlenség, amely mindig nyitva hagyja az ajtót egy váratlan lehetőségnek. Van mesélésének még egy vonzó vonása: a melegség, amely hangját kissé érzelmessé tompítja. Amellett rövid, jóformán csak élmények kövéből építő, — Komárominak épp ezért legérettebb alkotása. Novellái, amelyeket most *Vidróczki s még néhány ágrulszakadt* (Stadium, 1924) címen tett közzé, két szempontból érdemelnek Komáromi fejlődésének vizsgálata közben figyelmet. Az első rajz a *Régi szerető* vázlata: egy különnek pompás vonásokkal papírra vetett torzképe, — azt mutatja, hogy Komárominak az alakmegfigyelésből valók az erősebb emlékei; ezeket a mesével úgy kell elsimítania. A *Rongyos gárda* és az *Esze Tamás* viszonyából is ezt lehetett megállapítani. A másik érdekesség az új kötet történelmi novelláinak plasztikája: immár nemcsak az éles vonásokkal tud megéleveníteni, hanem mesével is. Ezzel a kötettel a magyar novellaírók legkiválóbbjai közé emelkedett.

A magyar közönségnek, az úri és középosztálynak ma *Csathó Kálmán* a legkedveltebb regényírója. 1916-ban lépett fel *A varjú a toronyórán* című regényével, harmincöt éves korában. Eddig a kedves történetekkel hódított, derűs-érzelmes leánysorsokkal, amelyeket olyan környezetben játszatott le, amilyent hölgyolvasói a legjobban szerettek. Nem szorította ki a közönség szívéből a nagyokat: nem tartották olvasói sem Herceg, sem más versenytársának, hanem rokonszenves elbeszélőnek. Ha valakit félretolt, az csupán Szomaházy István lehetett, de Szomaházy nagyon is megérdemelte, hogy valaki jobb ízlésével, egészségesebb kedélyével még az *Uj Idők* hasábjain is nélkülözhetővé tegye. Csathó azonban ezzel a könnyű sikerrel aligha volt megelégedve. Megnyílt ugyan előtte a Kisfaludy-Társaság ajtaja is, de az irodalmi fórumoknak különböző tekintetektől vezetett méltánylásánál józanabb volt önbírálata. Nem azt tette meg, amit Kazár Emil, aki 1877-ben elhárította magától a Kisfaludy-Társaság kitüntető kiszemelését, — Csathó irodalmi sikereinek megnemesítésével érdemli ki a tagságot. Új regénye (*Földiekkal játszó égi tünemény*) komoly irodalmi törekvés eredménye. Csokonai sorsa anyyira ajánlkozik irodalmi feldolgozásra, hogy

— tudjuk — maga Csokonai is ezzel frissíti fel *Tempetői* című vigjátékát. Úgy látszik, Csathót is éppen a *Tempetői* alcíme ragadta meg: „az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon”. A regényben ezt a Csokonai-igazságot akarta igazolni. Azt mondhatják Csokonai kedvelői, hogy a regény Csokonaija túlságosan pipogya ember, nincs is más gondolata, mint a Maecenas-kérés, folyton mástól lesi a koncot, örökké a mások nyakán él, stb. A kép, amelyet Csokonairól itt kapnak, valóban kijózanító: de a regényíró bizonyára a levelek és adatok egész sorára hivatkozhatna, — azután meg az ilyenné formálódása nem is az ő bűne, hanem koráé. Ezt a kort, ennek sajátos kultúra-hidegségét az alakok és jelenetek során Csathó érdekesen és valószerűen vetíti elénk: néhány torzvonással pompás embereket formál, Komárom városát könnyedén elképzelteti. Ebben a korban az ő Csokonaija nem is meglepő, legfeljebb sajnálatraméltó. Hogy Csathó ezért a Csokonai-ábrázolásáért mily jogtalan lenne kérdőre vonni, azt az az egyfelvonásos igazolja, amelyet a Nyugat idei évfolyamában Szívós Zsigmond tett közzé. Szívós Zsigmond Csokonaiának a mintája Ady Endre volt, a csuesai váralja korezmájában, amint felesége hazacsalogatja. Csathó a XIX. század első évtizedét próbálja megjeleníteni: ehhez ügyesen szedi össze az embertípusokat és közbük helyezvén Csokonait, annak alakját is valószínűvé tudta tenni. A cselekvény belső motívumainak szövedéke néha könnyed, kissé felszínes munkára vall — így mindjárt a Júliával való hirtelen összeszerelmesezés, — de a komoly törekvést és a problémának sikeres kivetítését őszinte elismeréssel állapítjuk meg.

Ugyancsak hazai művésznak regénysorsát dolgozta fel *Sziklay Ferenc (Hangzatka)*. Berlin, 1924.). A szlovenszkói fiatal magyar író Csermáknak életét próbálta megjeleníteni. Ez a Genie-Musiker — így nevezte magát művei címlapján — nem volt kisebb, de nem volt nagyobb művész Lavottánál és Biharinál. Hármukról közösen írja Fabó: „Tanulás és elmélyedés helyett — a korhelykedés anélkül is vérükben lévén — virtuózkodásra adták magukat. Így nem nyujtották a nemzetnek azt, amit tehetségük után várni lehetett volna”. Volt azonban sorsában valami, amit Tóth Kálmán nem akart természetes okkal, lassú lezüllessel magyarázni: életének vége. Tóth Kálmán az élet tragikumát látta Csermák sorsában: szerinte nagy zenész volt, de nem tudott igazi magyar dalzenét költeni és a kétségbeesés a

züllésbe kergette. Az elképzelésben nincs csepp igazság sem. — ezt már 1856-ban is tudhatták Tóth Kálmán műveltebb olvasói, de a probléma fel volt vetve és a regényes magyarázgatónak szabad volt az útja. 1864-ben éppen Arany, Greguss és Tóth Kálmán szavazatára határozza el a Kisfaludy-Társaság Abonyi Lajos Csermák-regényének a kiadását (*A mi nótáink*). Abonyi valószínűbb, bár még mindig elég valószínűtlen magyarázatot költ: Csermák szerelmes egy főrangú özvegybe, de éppen akkor, amikor megkérésére indul, az erre félretett ezerforintját ellopják. Négy év múlva újra szerencsét próbál, de az özvegy kineveti: ezen a muzsikus elbúsul, csavargóvá lesz, lelke megzavarodik. Sziklay Ferenc megoldása természetesen Abonyiéhoz áll közelebb; nála a szerelem a megzavaró, a reménytelen szerelen, amelyért Csermák lemond a világsikerről, inkább a cigányt-kedvelő magyarokhoz tér. Ez a beállítás hü: Csermák — ha nem is volt olyan nagy zenész, mint a regény első fejezetéből gondolnók — nálunk a legnagyobbak közé lépett; viszont ennek a kornak Magyarországa igazi művészetet még nem igen értett. Csermák, aki a magyar lelket kereste, azt sem igen találhatott itt benn, csak egyben, a Bihari magyar muzsikájában. És itt kapcsolódik a regénybe Tóth Kálmán anekdotája, hogy elmélyüljön ennek a kornak a művész-lenezésével. Csermák szomorú sorsa ezzel a megvilágítással valósággá lett, — ha kapcsolódik is hozzá valószínűtlen elem (az Illésházy-rokonság), első regénynek mégis olyan becsületos teljesítmény ez, hogy őszinte elismeréssel kell köszöntenünk.

A magyar írók között kiváltságos helyet vívott ki magának *Tormay Cécile*. Aránylag kevés kötete jelent meg; munkásságának terjedelme össze sem mérhető Beniczkyne Bajza Lenkéével, Szikráéval; művészeti értékben is hatalmas versenytársat talált Kaffka Margitban és Erdős Renéeben — és mégis jelentőségben, tekintélyben, vezetőszeremben messze felülmúlja nemcsak ezeket, de a magyar irodalomnak eddig minden női munkását. Vannak gáncsolói, akik térfoglalását Suttner bárónőjével hasonlítgatják össze: de a prágai születésű német írónő 1889-ben egy könyvével tudott csak hódítani, a „Die Waffen nieder“ tendenciózus meséjével, míg Tormay Cécile a *Régi ház* hangulati művészetével aratta első igazi sikerét. Mások Huch Richarda sikerével állítják párhuzamba: talán az „Erinnerungen von Ludolf Ursleu dem Jüngern“ Novallera

enlékeztető művészete szimbolizmusával és hamburgi életével ad is jogot valamilyes rokonság-kimutatásra, de nem többre, mint amennyit az őszintén-asszonyi lélek őszinte írása természetsszerűleg megenged. Tormay Cécile sikerét három tényező magyarázza meg: művészete, nőies íróegyénisége és a hazai viszonyok sajátos fordulata. Művészete nem egyszerre szökkent a közönség elé: első novelláiban sok vonása, melyeket később megszoktunk és megszerettünk, mesterkéltnak, erőszakoltnak éreztünk. Az *Apródszerlelem* és a *Régi ház* között a fejlődés fontos esztendei állanak. Művész-önmagára akkor talált, amikor a női lélek megsejtetését tűzte maga elé feladatul, és amikor minden meséjét a saját lelkén szűrte át, szinte önnön élményévé izzítva az idegen ember történetét. Erre az élménnyé-hevítésre céloz legújabb kötetében (*Megállt az óra*, Napkelet könyvtára, 1924), amikor azt mondja, hogy önmagában érzi néha az előtte élteknek egyéniségét: „Azok is mind hozzám tartoznak. És a sok régi arc együtt az én arcom, melyben benne vannak valamennyien, akik előttem éltek, akiket soha se láttam. Hol egyik, hol másik suhan elő és mosolyog az ajkammal vagy belelobbantja a szemembe a tekintetét és akik reám néznek, azt hiszik, hogy én vagyok. Pedig ők is velem vannak, mindig velem, akiket senki sem ismer fel bennem többé“. Ez az élménnyé-hevítés lényegesen különbözik az elbeszélők képzeletének attól a munkájától, amelyről Balzac és Jókai írtak oly körülményesen: amikor egy-egy hősiük életét képzeletben végigélték. Tormay Cécile nem ebben az értelemben éli végig meséit, nem ebben az értelemben azonosul hősével: nála csak a hangulati azonosulás van meg. Innen van, hogy előadásában az álom ködösségét érezzük: az események reális — vagy materiális — részénél fontosabb a lelki, hangulati részük. Lelki típusának ez a felismerése két szempontból volt hasznos művészete fejlődésében: egyrészt módot nyújtott neki egy fogyatkozásának leküzdésére — a történeti és eseményes valóság aprólékos vonásainak a félrevetésére (amit legjobban az lát, aki Thomas Mann német polgári regényét az Ulwing-család históriájával veti össze), — másrészt írásainak sajátosan női jellegét fejlesztette ki: stílusának és mesemondásának gazdag hangulatiságát. Az íhlető erő is arra a szervre korlátozódik, amely az asszonyíróban egyedül képes hatalmas alkotásra: a szívre. Britta Frigyes, aki Tormay Cécileről nagy szeretettel hatalmas

essayt írt (— ez sem jutott eddig részül még az életében egy írónőnek sem —), racionális tényezőket, filozófiai hatásokat hangsúlyoz Tormay Cécile írásmódjának a fejtegetésénél, pedig az összes problémák, életkérdések a szív-fölvetette fogalmazásban kerülnek ennél az írónőnél elének, tehát regénystíljét is a szív ihlető erejével tudjuk csak megmagyarázni. És ezért olyan hódítóak az írásai: mert a szívből a legkönnyebb a szívhez eljutni. Ahol a szív uralkodik, ott a valóságnál nagyobb hatalmú az ábránd: így van ez Tormay Cécilenél is, sőt új kötetében egyenesen kimondja, hogy a sok és nehéz élmény közepette a „mesélés“-re nincs ihlete. Legújabb novelláskötetében jóformán minden valóság álomból formálódik valóvá. Szíve azonban guzdag húrozatú, a hurok rezonanciája pedig a magyar problémákra a legerősebb. Vezéri szerepének ez a harmadik magyarázata. Nemcsak a *Bujdosó könyv* olvasói érzik ezt, hanem a magyar gentry sorsát látó minden olvasója. A *Viaszfigurák* álmaiban is a nemzetivé egyénülő emberi problémák markoltak a szívbe. Pedig az a kötet a forradalom izzó aknáinak lerakásakor jelent meg, — azóta nagy és nehéz élmények rakódtak az író szívére, nem aknákul, csak keserű-fájdalmas tapasztalatokul. A *Megállt az óra* elbeszélései ezért állanak ma közelebb hozzánk, ezért nagyobb a líraiságuk. Ez néhol talán a művészi lehiggadást megakadályozta, de hiszen nagyon is igaz, hogy „nehéz mesélni, mikor szüntelenül nyílnak az ajtók és a láng inog a tűzhelyen a jövő-menéstől, hírek osonnak az utcákban és borzadások futnak végig a földön...” Hivatott író az, aki ennyire is képes erre a feladatra.

Erdős Renének írói tehetségében jellemző vonás regénystílusának változatossága. A nagy- és kisvárosok kereskedőosztályából adódó olvasóközönség körében azok a regényei arattak legnagyobb sikert, amelyekben egy-egy erotikus problémát élez ki: a *Santerra bíborosban* a pap szerelmének a papi nőtlenség követelésével folytatott harcát, a *Nagy sikolyban* az érzéki kőj és az anyai hivatás boldogságadó erejének az összemérését. Ez a probléma, az önéletrajz túlaágosan őszinte erotikája tette olyan kapóssá az *Ősök és ivadékok* eddig megjelent három kötetét is. *Antinous*-ában is a Guido da Verona stílusára emlékeztető érzéki tűz rontotta le a művészet szépségét. Új könyvében (*Borsó hercegnő*. Singer és Wolfner, 1924.) azt a kérdést veti fel, hogy a női lelket a tisztán érzéki gyönyör jobban tudja-e boldogítani, mint

a lelki megértésen alapuló szerelem. Andersen egyik meséjének szimbolizmusával övezi hősnőjét, aki az érzelmi gyönyör kijózanodásában egyre jobban érzi a nyugalmat zavaró borsószemek kiábrándító kellemetlenségét és kész lenne eldobni magától egész csalódott életét, ha egy nemes lélek megértő szerelme magához nem ölelné. Kétségtelen, hogy a női lélek gondos ismerője formálta ezt a Veront, olyan aprólékos pontossággal, amilyenre csak nőíró képes; a realizmus igazságát mégis üde poézis hatja át, nemcsak abban, hogy a mesének ismert és mégis elmélyített gondolati tartalmához fűzte, hanem ellentétes férfialakjaiban is. A Turgenyev-hősökre emlékeztető Hajnóczy báró sajátos erotikájával válik egyénivé, azzal a furcsa játékkal, ahogy a kis Veront dédelgeti titkos találkozásukon; még határozottabban Turgenyev-jellegű Hodola Iván, de nála viszont egészségi állapota teszi természetessé ezt a rokonságot. Keserű, de igaz kép az, amelyet Zelenkay Miklósról és apjáról fest: a „két könnyelmű, a holnappal nem törődő, semmiből lelkiismereti kérdést nem csúáló cimbora“. A *Santerra bíboros* staffageából is átkerült ide egy részlet: a tó, melynek varázslatos vonzóereje van, amióta egy boldogtalan asszony benne keresett menedéket az élet elől. Van tehát az új regényben érdekesség, igazság és komolyság egyaránt, de azért érzi az ember, hogy az író mégis könnyebb mesének szánta, nem gondolkodtatónak, csupán elgyönyörködtetőnek. A regény végső akkordja erősíti meg ezt a benyomást: úgy látszik, ezt már teljesen az érzékeny lelkű hölgyolvasók kedvéért formálta így.

Öszintébben művészi törekvésű író *Berde Márta*. Eddigi működéséről Kristóf György így ír: „Berdének legszebb, kerekdedségben művészi, hangulatban meleg meséi a szülői ház és a gyermekkor emlékeiből bontakoznak elő. Ezekben stílusa is szemléletes, eleven; gondolatvezetése szabatos. Szívesen mond szimbolikus mesét is. Ilyenkor széles alapvetésen bonyolultabb történetet ad elő, s hatásos befejezése szebb, hűbb és egységesebb.“ Regénye, amelyet Budapesten tett közzé: a *Haláltánc* (Athenaeum, 1924.), kiút ebből a jellemzésből. Egyéni jellegét legjobban úgy éreztethetjük, ha Ferentzi Magda azonos tárgyú alkotásával, a *Fehér árnyékok*-kal vetjük össze. Ferentzi Magda regényében lenyűgöző erejű az a líraiság volt, amely az epikai forma mögé rejtőzött. Ebből sajátos hangulat-nüánszot nyert, amely különös, új és életrajzi vonatkozásánál fogva meglepő volt a közön-

ség szemében. Berde Mária regénye is egy hegyvidéki tüdőszanatóriumban játszódik le és ez az azonos milió az alakok között is hasonlóságot teremt Ferentzi Magda Márthája valamelyest rokon Ginevrával, Werner is Hugh-gal, Daisy is Aimée-vel. A mese is emlékeztet Ferentzi Magdáéra: hiszen ez a haláltánc a halállal küzködő tüdőbajosok utolsó csókváltása az élettel. A hasonló motivumokon meglepődni nem lehet: hogy különbözhetne a szanatórium egyik esztendeje a másiktól? De az élet megrajzolása már merőben más. Berde Mária azt írja le, amit látott és elképzelt, Ferentzi Magda azt, amit a valóságban vagy ábrándjában átélt. Ferentzi Magda hangulatiságának a helyén itt megfigyelést, éles emberelkülönítést és a mesemondóképelet könnyed munkáját találjuk. A hangulat itt is nyomott, de mégis mennyire más, mint a *Fehér árnyékokban*! A ködöt, Ferentzi Magda legkinzőbb ellenségét itt alig érezzük, és a tél sem olyan temetői, mint ott. „A nap gyémántként függött az égen és a világ kint mintha gyémánt napsugarakból sűrűdött volna meg: csillámok miriádjaiból volt fölépítve... A tó befagyott és eltűnt a gyémánt takaró alatt, a hegyek szürkével alig érezett fehér-márvánnyá váltak, a fenyők zöld palástjukat csillámos fehérre cserélték, mintegy ünneplőre. És a gyémánt világ fölé a leg-sötétebb azúrló ég borult.“ Van valami szimbólikus jelentősége annak is, hogy a fázós Mártha örökös didergésének Berde Mária regényében semmi nyoma: itt télen gondtalanabb az élet, sajnos, nemcsak az embereké, de a halálé is. Mivel az erdélyi író nő kívülről nézi ezt az életet, szerelmi eseményeinek elmesélésében nem olyan diszkrét, mint volt Ferentzi Magda. A regény középpontjában nem is nő áll, hanem egy férfi, a két szerelmes szívet halálba juttató Hugh. Ferentzi Magda férfitalakjai bágyadtabbak a nőportréknál, — Berde Mária művészete mind a két nemet élesen és emlékeztetesen faragja ki. Az apró epizódokat sem csupán az emlék fűzi össze, hanem egységes mese: Berde Mária gondos kompozíció-művészete. A torzképrajzolásra is van tehetsége az írónőnek: Ziegler alakja és története erről pompásan tanuskodik. És talán itt van a magyarázata annak a zavaró diszharmóniának is, amelyet a regény vége és egész folyamata közt érzünk, — Ginevra halála után Ziegler fontoskodását, megzavarodását, gyilkosságát disszonánsnak ítéljük, mert a szanatórium beteget iránt való rokonszenvünket, sajnálkozásunkat zavarja.

Erdély szépprózaíróit Kristóf György anthológiája mutatja

be: *Erdély lelke* (Berlin, 1924.). Mindössze tizenegy író t ismert meg, azokat is csupán egy-egy jellemző novellájukkal. A legismertebb köztük *Benedek Elek*. Az *Édes Anyaföldem* (1920.) két kötetében önmaga mondja el, hogy mi és mivel fűzi Erdélyhez. Kristóf anthológiájának előszava erről csak halvány képet adhatott, művészetének jellegéről nem is szól, pedig a közölt novella is a népmesén formálódott elbeszélőstílus egyéni jellegének a példája. *Sebesi Samuról* Kristóf bemutatásából megtudjuk, hogy „Benedekkel majdnem egyivású. Egész élete Erdélyben s Kolozsvár falai között folyt le. Írói munkásságának majd minden termékén világosan fölismerszik a mûgond, a művészi szempontok figyelmes megőrzésére való törekvés.” Ez a törekvés azonban maga is tudatosnak érzik az írásain és a műkedvelőség jegyét nyomja rájuk. *Kovács Dezső* — kinek *Apostolok és csavargók* (Kolozsvár, 1924.) című kötete is most jelent meg — Erdély kritikája részéről teljes elismerést aratott. Egyik kritikában ezt olvassuk: „Ezelőtt körülbelül 30 évvel indult el a kezdő állomásra. Ez meg is látszik írásain. Van mondanivalója, s formát is tud neki adni. A humorista fensőbb nyugalomával nézi a tünenényeket, életképei, rajzai, novellái se fel nem lázítanak, sem el nem keserítenek.” Hozzátehetjük: alakmegjelenítő ereje és mesemondása is pompás. — A történeti novellának Erdélyben ma *Gyallay Domonkos* a legkedveltebb művelője. „Históriai alapos ismeretei, mesemegszerkesztő tudása és stílusának ódon patinája egyaránt legkiválóbb történeti novelláirónkká teszik” — mondja róla Borbély (E. I. Szemle 1924. 181. l.). „Gyallay realista, s ami művészetet reális józansággal témáiból ki lehet hozni, azt ő az utolsó cseppig kihozza; de mesévé átálmodni a valóságot, világot teremteni az ábrándokból nem tud.” Így formálódik elénk tehetsége a *Föld népe* című (Berlin, 1924.) kötetéből is: jellemző alakok és jellegzetes jelenetek ezek, de csak tükördarabok. — *Balogh Endréről* ugyancsak Borbély jellemzése a találó: „Róla igazán el lehet mondani, hogy az emberi nyomor örök legendájának erdélyi magyar variációját ma ő tudja legjobban elbeszélni. Meséinek benső idoma rendkívül biztos fölépítésű. Nagyon halványan, de azért szemlől el nem téveszthetőleg, végigvonul rajtuk valamely társadalmi probléma... A mese előterében rendkívül mozgalmas élet zajlik.” Van azonban egy hibája is: túlságosan uralkodik a mesén, úgyhogy néha kiszól belőle, konstataciókkal meg-

akaszt és így igazi mesestílust elérni alig tud. — Makkai Sándort, Molter Károlyt és Kacsó Sándort kissé csinált, gyengébb elbeszélések reprezentálják a kötetben: ennek alapján képet formálni róluk nem is lehet. *Nyíró József* egyénisége azonban ebből az egy novellából is kiérzik: a székykedő eredetieskedés. Borbély István is megállapítja ezt, de hozzáfűzi: „Van valami szimfóniaszerű Nyíró novelláiban, minélfogva azok nem a cselekvény szilárd szerkezetű felépítésével, sem a kidolgozás finomságával hatnak, hanem azzal, hogy egy kicsit az értelemre, egy kicsit a fantáziára, egy kicsit meg az idegekre hatván, e sokféle hatásnak részecskéiből egy szeszélyesen tarka hatáskonglomerátumot hoznak létre.“ — Mesteri novella *Pálffyiné Gulácsy Irén* kis műve. Róla erdélyi ismerősei így írnak: „1914-ben kezdett először irodalommal foglalkozni, de egyelőre csak asztalfiókja részére. 1916-ban *Asszony az úton* címen regényt írt... de könyv azért mégsem lett belőle soha... Így hát 1919-re maradt írói pályájának a nyilvánosság előtt való megkezdése. S e rövid idő ellenére is ma már legtehetségesebb íróink között említjük, kitől valóban sokat várunk. A magyar szépirodalomban ő Tömörkény Istvánnak egyenes örököse, azon lényeges különbséggel, hogy asszonylelke írásaiban gyöngédebb Tömörkénynél.“ Hozzátehetjük: szerkesztő művészete is erősebb. — A kis kötet (benne Berde Mária novellája is) szépen igazolja, „hogy Erdélynek immár saját lábán jární tudó önálló szépirodalma van“.

III. Színműírók.

*Móricz Zsigmond*nak a Nyugatban ezek az egyfelvonásosai jelentek meg: *Alvó oroszán* (1923), *A fejedelem tánca* (1923), *Karácsonyi prezent* (1923), *Ház az erdőben* (1922). Az *Alvó oroszán*ban Mátyás király így elmélkedik az asszonyról és a házasságról: „Asszony vagy, van tudományod, a csók... mesterséged, ez egy portékád vagy... evvel keresed kenyered, áruld... jaj a házasságnak, mikor nem kell az árú; vége mindennek... tovább nem asszony, tovább nem férj... veszedő fenevadak összezárva, verekedő kométák...“ Újabban nem is jelenít meg mást, csak ezt a fenevad-állapotot. A *Búzakalásznak* és *A vadkannak* egy a tárgya: ugyanezt a kiélezett problémát próbálja megoldani benne. A *Búzakalász* mai embere-asszonya a nemek párviadalát túlságosan a patológia tör

vényei szerint vívják meg, — ebeket jobban és könnyebben képzel az olvasó a szereplők helyébe, mint embereket. A düh az asszony viselkedésében, a megalázkodás a férfiben nincs megmotiválva, — még ösztönös alapon sem. Még különösebb a megengesztelődés nagy tableau-ja, — a naturalista stíl közepette úgy hat ez a groteszk „deus ex machina“, mint valami expresszionista képen egy teljes pontossággal megfestett trágya-domb. *A vadkan* — minden napikritika ellenére hangsúlyoznom kell — feltétlenül haladás. Nem függ ez össze a keletkezés sorrendjével: csak a drámai kivitel sikerét tekintem. Elsősorban az az előnye, hogy a megmotiválás követeléseit nem dobja félre. Zsuzsanna nem azért hódol meg a férje előtt, mert a rangban emelkedett, hanem már előbb és lelki okokból, — míg a *Búzakalász* hösnőjét csupán az állás veszi le lábáról. Zsuzsanna teljesen kivitt, következetes elképzeléssel megformált alak. Még a férjével való első meghasonlásának lelki indítékait is értjük: ez a finomabb nevelésű, gyermekkoron már túlnőtt leány a házasságban vár valamit — többet, mint megalázkodást, nagyobb, mint rabszolgasorsot. „Későn adtak férjhez — mondja önmagáról —, mikor már megéreztem magamat, — hamarabb kellett volna, tíz vagy tizenkét éves koromban...” Ehhez megértetőnek járul Révay természete: ez a mindenképen uralkodni akaró, ilyen asszonyt sohasem tapasztalt férfitípus; — ez az asszony és ez a férfi sohasem értheti meg egymást. Az örökös perpatvart tehát természetesen érezzük: ebből a Zsuzsannából ez a férj Grizeldiszt nem formálhat. Révayra pedig teljesen ráillik az, amit Gerhard Hauptmann *Griseldájának* férjhőséről mondott egyik kritikusa: „der brutale Besitzwille gebiert die pathologische Furcht vor Störung des Genusses“. Amit házasságéletének sérelmeiről elmond, az nyilvánvalóan ezt igazolja. De az asszony érzeki szerelme Révayt, a „férfit“ nem tudja elhagyni: amikor az urát megtörten látja, a szánalom gyújtja lángolóra ezt a szerelmet és nem akar tőle megválni. Maga Révay is érthetőbb és emberibb, — G. Hauptmann hősnél is igazabb. Nem a kínzás pathológiája űzi, hanem a féktelen, uralkodni akaró szerelem: ez fűti féltékenységét, ezért szipolyozza a parasztokat, hogy verejtékükből selymet vásároljon feleségének, és ezért képes megbánásra is, amikor felvillan előtte az az asszonyi nagyság, amelynek ő csak egy vonását, az önfeláldozást, érti és veszi észre. Ez az önfeláldozás: az a jelenet, amikor

a lázongó asszonyok közé kerül Zsuzsanna és közéjük szórja kincseit, meglepő erővel és igazsággal hat reánk. Annak, hogy minden művészi értékei ellenére is sért a darab, kettő az oka: problémájának durva kiélezése és beszédjének vad őszintesége. A főpróbán még a pesti asszonyközönség is felszisszent két mondaton, pedig a Vigszínház ugyancsak szoktatja a nyereséghez a fület. A probléma illetően kiemelése ezt a stílust megköveteli, de az ízlés még az igazságnál is erősebb törvényhozó a művészet birodalmában.

Az ízlés azonban — úgy látszik — nagyon változó. Nemcsak egy-egy nemzet, sőt város társadalmának ízlésbeli megoszlása mutatja ezt, de az írók ízlésének formálódása is. Itt van *Molnár Ferenc*; a színpadi siker diadalútján hatolt át a neve a Nagy-Óceánon, az a kétes értékű elismerés érte, hogy a világnak minden metropolisában mulatnak furcsaságain, amelyek francia vígjátéki ötleteken nevelődtek, aztán elnyelték Hauptmann Hannele-atrakcióját és Freud tudományos groteszkusait, megfürdöttek a misztikusnak és szimbolikusnak mocsarában, — most pedig a naturalizmus durvaságaiban születnek újjá. Van-e valami közösség, egység Molnár Ferenc színműveinek eddigi sorában? — Két közös vonást egyszeriben megállapíthatunk: a furcsaságával meglepő újszerűséget és az agyafúrtan kiélezett színpadi hatást. Schöpflin Aladár hódoló írása is erre konkludál: „Molnár nem realiztikusan ábrázol, a valóságot színpadi lag transzformálja, azokat az elemeit és vonatkozásait emeli ki, amelyek a színpad szempontjából különösen értékesek, nem meggyőzni akarja a színházi nézőt, hanem meglepni, hatalmába keríteni, szuggerálni.“ (Nyugat, 1924. 800. l.) Megegyezik ebben a színpadjainkon immár eléggé (— vagy talán túlon túl —) ismert Shaw-val és Pirandellóval; csak hogy ezekben — minden szatirájuk vagy einizmusuk ellenére is — erkölcsi komolyságot is érezünk. Shaw őszinte hittel írja: „Az igazság az, hogy a drámai lelemény első abbéli törekvése az embernek, hogy szellemileg öntudatosú váljék.“ Molnár Ferencnél ez az öntudatraébresztő igyekezet a meglepetés puffogásain át nem hallatszik: a részvétel elnyomja az alak pathológiájának érdekessége. A ma szociális nyomorába két darabja nyúl tárgyért: a *Liliom* és most *Az üvegcipő* (Franklin, 1924). Az új darabot érthető kíváncsisággal várta Molnár állandó közönsége: már a cím is rejtvény volt, semmivel sem érdektelebb a *Vörös malommal*. A be-

avatottak hamarosan értesültek arról, hogy itt Hamupipóke cipőjéről lesz szó, — a szimbolizmus inyencei már előre dörzsölték a tenyerüket. Nagy volt a kijózanodás, amikor a naturalista színmű elibük tárult. Mindezt tudnunk kell, amikor *Az üveg-cipőt* értékelni akarjuk: mert Molnár célja, a közönség elképesztése, nem valósult meg. Ez a cselédleány-Hamupipóke, aki az egyik szobaúrba szerelmes és megvetett kis testét állandóan felkínálgatja neki — még a pesti közönségnek sem elég érdekes. Ha a darab egy darabig a színen marad, azt két mellékes szereplőnek fogja köszönni: a minden szobaurával szerelmeskedő szobaasszonynak és a szánalmat keltő beállítású prostituátnak. A pesti közönségnek ez a két típusa szívesen fog elgyönyörködni önnönmagában. A darabnak van egy — Molnár Ferencnél meglepő — hibája: nincs semmi színpadi érdekessége: unalmas. A szerző ezt azzal akarta pótolni, hogy szociális mázzal kente meg. Úgy gondolta, hogy — ha G. Hauptmann felszólalt a *Rose Bernd*-ben a bukott leány érdekében, neki is kötelessége ez, és talán Amerikában, még inkább Szovjet-Oroszországban a cselédleánynéző szívesen is fogadja ilyenén ábrázolását. Nálunk ez a típus még a színházlátogatásban nem olyan uralkodó, — nálunk ezt még a mozi köti le, de külföldön, ki tudja? Másik fogyatkozása *Az üveg-cipőnek* a molnári szellemesség hiánya. Vagy talán már ide süllyedt Molnár híres szelleme? Ime, néhány példa:

Irma: Az én kedvenc ideálomnak van szép neve.

Viola: Ki az?

Irma: Aki azokat a gyönyörű tragédiákat írja a Nemzetibe. A vezetőkéneve nagyon közönséges. Sepszkir. De a keresztneve, az aranyos.

Viola: Hogy hívják?

Irma: Ciklus. Nem kedves?...

Azt mondják, a színpad nem követel mindig költészetet, hanem művészetet. Vajjon mi itt a művészet? Eszembe jut ennél a kérdésnél az a megállapítás, amelynek alapján a Kisfaludy-Társaság Molnár Ferencet a tagjai sorába választotta: „abban mind egyetértünk, hogy ennek az iránynak (t. i. melyet „nem mindegyik“ tagja a Társaságnak szeret) ő legkiválóbb képviselője, magának az iránynak pedig akkora a hatása és esztétikai jogosultsága, hogy képviselőjét szívesen kell üdvözlönnünk Társaságunkban“ (K. T. Évl. XLVI. 379. l.). — Hadd ajánljuk ezzel szemben az olvasó figyelmébe Milotay István jellemzését Molnár Ferencről a *Tíz esztendő* (Pallas. 1924.) 250-258. lapján.

Nagyobb színpadi siker jutalmazta Csathó Kálmán vígjátékát (*Házasságok az égben köttetnek*. Singer és Wolfner.); költészet-művészet ebben sincs, de legalább mulatságos. A magyar dráma fejlődésében semmi szerepe sem lehet, de azért külföldre könnyen találhat utat. Van ugyanis valamelyes érdeme: jó vígjátéki ötlet az alapja és a szerepeket pompás szereplőkre önthetvén, van vígjátéki hatása is.

A Petőfi-centennárium utóhangjaként került a kezembe Rozsnyay Kálmán színjátéka: *Cornélia Debrecenben* (Szegehalom, 1923). Rozsnyay ismeri a negyvenes évek színészeit, életüket, történetüket, Prielle Cornélia színipályájával külön is foglalkozott, van gazdag nyelvkészsége, — mindezek a kis darab sikerét ígéri. Valóban: a Petőfi-év emlékdarabjai között Herczeg Ferencé mögött csak ezt mondhatjuk sikerültnek. Képeket fűz egybe: 1846 október, 1847 június, 1848 december. Hiteles történetét csak az első találkozásnak ismerjük: a többit Rozsnyay álmodja így. De a hirtelen támadt szerelem tüzének lassú elmúlását e két költött dátumon át tudja csak elképzelni. Petőfi szerelmét komolyabbnak festi, mint életrajzírói: de ezzel nem árt Petőfi emlékének, — sőt nemesebb ez Hatvany beállításánál. A szerelmet tehát jobban el kell húznia: a valóság átformálása azonban itt sem zavar. A kis darabnak ez a kis történés javára van, csak az érdeke kevés; Rozsnyay ezen egy kis színész-összességgel próbált segíteni, — nem teljes sikerrel.

Érdekes próbálkozás Hangay Sándoré: a verses magyar mesedramák (*Regősénekek Erdélyországból*. 1924.). Kísérlete egy-egy mondat igyekszik drámává formálni. Útja nem az, ami a Kőműves Kelemenné történetének dramatizálójé volt (Ábrahám Ernő); nem az emberelt állította a dráma középpontjába, hanem a monda-magot. Ezzel természetesen a darabok elvesztik minden drámai érdekességüket. Rontja hatásukat az epikai forma is: a magyar irodalom renaissance-ának ez a kötet sem lehet útmutatója, bár a szerző annak remélte.

A magyar dráma csak tengődik, nem él!

'ALSZEGHY ZSOLT.

* Folyóiratunk legközelebbi füzetében sorra kerülnek: A legutóbbi értekezéskor legjelentősebb irodalomtörténeti alkotásai. Azután negyedévenként főlátva ismertetjük és bíráljuk a szépirodalom és irodalomtörténet legjáva természetű vagy korjellemző darabjait.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

(*Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Brisits Frigyes, Gulyás Pál, Madzsar Imre, Pintér Jenő.*)

A Cél. 1924. évf. — Papp Zoltán: *A költő lelke, mint a nemzet ereje.* Rámutat arra, hogy milyen komoly erkölcsi erejű Reményik Sándor költészete. Igazi költő ő, aki nem a kéjtanyák és kocsmák levegőjét lehelí ránk, hanem a szent küldetés átérzésével írja ihletett verseit. — Zulawski Andor: *Szabó Dezső címére.* A cikkíró szerint Szabó Dezső a magyar Júdás. A félrevezetett keresztény magyar közvélemény tájékoztatására közöl néhány idézetet műveiből. Így: „A patenti-rozott magyarok hitvány régi irodalmunk cafatjaiban bolház-zák a nemzeti szellemet.“ Továbbá: „Halott vagy keresztény-ség. Sírod körül két durva csoport tiprása alatt habzik a sár. Az egyik az apró lebujszentek csoportja marionette-Krisztus-sal, marionette-Máriával és azt hazudják, hogy ez az élő és éltető kereszténység. A másik a természettudományosok cso-portja.“ — Altenburger Gyula: *Salon des refusés.* A magyar szókból összerakott zsidó irodalom a zsidó pénz segítségével magyar irodalomnak tolta föl magát. A kenyérgondok vérbeli magyar embereket is zsidó írókká formáltak. Egyik nagyte-hetségű magyar írónk, amikor megkérdezték, hogy miért váj-kál folyton a piszokban és miért ír mindig a zsidók ízlése sze-rint, azt felelte: „Mert csak ők fizetnek meg és csak akkor, ha így írok“. A zsidó mételetől halálra mérgezett lelkű magyar zsenit, Ady Endrét is ideje volna megmenteni. „Válogassuk ki versei közül azt a nem tudom százat-mennyit, amelyikben igazi zseni szól az egész világhoz, a többit pedig helyezzük el egy pathologiai múzeumba. A kiválasztott versek kicsi kötetét pedig terjesszük, terjed az magától is, mint Petőfi vagy Arany; a múzeumba pedig csak olyanokat bocsássunk be, akik képe-sek arra, hogy fájó részvétellel nézzék a pusztulást, amit a mé-tely erkölcsben, hitben és minden egyéb értékben végbevitt.“

Akadémiai Értesítő. 1924. évf. 9—12. sz. — Berzeviczy Albert: *Madách Imre emlékezete.* Elnöki megnyitóbeszéd. Az Ember Tragédiája minden időben nemzeti irodalmunk büszkesége marad s megírásával Madách mindenkorra beköltözött nemzetünk halhatatlanai közé. — Fraknói Vilmos: *Ipolyi Arnold emlékezete.* Ipolyi becsvágyát nem elégitette ki a művészet történetének körében kifejtett írói munkássága. A műemlékek fönntartásában tényező kívánt lenni. A történeti tudat fejlesztésében és megszilárdításában kiváló helyet jelölt ki a modern művészetnek. Az eszményi célok, melyek Ipolyi életpályáján előtérbe léptek, nem akadályozták őt abban, hogy a közélet reális szükségleteire is irányítsa figyelmét. — Szádeczky Lajos: *Gr. Bethlen Miklós erdélyi kancellarius rabságában írt ismeretlen történelmi műveiről.* A szerző megtalálta Bethlen M. Sudores et Cruces c. latin művét, továbbá magyar Imádságát, Önvallomását és a Moribunda Transsilvania c. emlékiratát. Ezeket ismertette akadémiai felolvasásában. — Szinnyei Ferenc: *Kármán József és az Uránia névtelenjei.* Azt fejtegeti, hogy az Urániában közölt fordítások nagyrésze Kármán munkája, hogy az eddig feltételelesen neki tulajdonított jelentős műveknek ő a szerzője. Így az „Uránia névtelenjei“ kifejezés irodalomtörténeteinkből törlendő. — Császár Elemér: *Az irodalmi kritika.* Rendes tagsági székfoglaló. A kritikusnak esztétikai értékítéletet kell mondania megelőző leírás és elemzés alapján. A jó kritika elengedhetetlen feltételei: a komoly törekvés elfogulatlanságra, az elvszerűség, következetesség és az erkölcsi erő. Mint tudományos műfaj, természetesen, nem nélkülözheti a megfelelő szakismeretet, esztétikai és lélektani műveltséget s a világirodalom ismeretét. — A Teleki-, Kóczán-jutalomra vonatkozó jelentésekből kitűnt, hogy a díj nem volt kiadható. — A Péczely-jutalmat „A véres költő“ c. regényéért Kosztolányi Dezsőnek, az Ordódy István-jutalmat pedig „Mikes és a francia szellemi élet“ című tanulmányáért Zolnai Bélának ítélték oda.

Budapesti Szemle. 1924. évf. 2. sz. — Kozma Andor: *Beöthy Zsolt.* Beöthy Zsolt, noha az európai egyetemes művelődés nemese értékeiért valósággal rajongott, mindinkább s mind erőteljesebben a nemzeti motívumokat hangsúlyozta. Sok tekintetben

ellentéte volt Gyulai Pálnak, de érdekes, hogy a nemzet és a nemzeti irodalom leglényegesebb dolgairól e két erős egyéniség mégis egyformán gondolkozott. — Fraknoi Vilmos: *A Corvina-könyvtár alapítása*. Mátyás király egy jellemző tényével hirdeti, hogy könyvgyűjtése és könyvtárfejlesztése kapcsolatban állott politikai céljaival. Mikor könyvtárát berendezte, az előcsarnokban egy nagyméretű glóbuszt állított föl, mely a ráirtott latin distichon szerint horoszkóp céljaira, az égboltozat képét állítva elő azon időben, amikor ő Csehországban az uralkodást átvette. Eszerint a könyvtár az új ország megszerzésének, a széles látókörű európai politika megindításának tényezője és emléke volt.

3. sz. — Berzeviczy Albert: *Irodalmunk és az elszakított magyarság*. Az elszakított magyarságot irodalmi életünkben való részvétele szempontjából kettős hátrány sújtja és kettős veszély fenyegeti. Az egyik elszigeteltsége a csonkává lett haza irodalmi életétől. A másik veszély abban a magyar irodalomban támadhat, amely az elszakadt területen fejlődött ki. Az, amit mi, mint nemzeti irodalmunk feladatát nemzetünk mai feldaraboltságának szomorú korszakában hirdetünk, nem irredenta politika. Ellenkezőleg, böles számolás a tényekkel. Azonban nemzetünk föltétlen joga: minden fiát, bárhol tartózkodjék, a maga szellemi életének részeseként tekinteni s rá mint ilyenre, igényt tartani. Ezt a jogunkat még a békeszerződések is elismerik. — Viszota Gyula: *Néhány cenzurui eset 1846—47-ben*. A magyar udvari kancellária és helytartótanács egykori jegyzőkönyveinek tanúsága szerint a kormányhatóság annak idején kifogásolta Kemény Zsigmond: Igénytelen nézetek az erdélyi úrbér iránt c. cikkének, továbbá Degré Alajos: Divalvilág c. vigjátékának és Dongó c. röpiratának, Székács József: Hogyan lehet könnyen híresedni? c. verses szatirájának és Stancsics Mihály egyik-másik munkájának a nyilvánosság elé való boesátását. — Négyesy László: *Ritmus és verstechnika*. (I.) Beeses reflexiók a címben írt tárgyról Horváth János: Magyar ritmus, jövevény versidom c. munkájának egész külön tanulmányá szélesedő bírálata kapcsán. (A cikk befejező részét a Budapesti Szemle 1924. evf. 4. sz.-ban olvasható.) Szávay Gyula: *Az ember tragédiája*. Madáchet dicsőítő ünnepi költemény.

4. sz. György Endre: *Gróf Széchenyi István közle-*

kedési politikája. Budapest megteremtésére volt egyik nélkülözhetetlen alap az állandó híd; Budapest egyesítése tette lehetővé és szükségessé a közlekedési hálózat centralizációját. A közutak terén egyetlen gyakorlati munkája: a Széchenyi-út az Al-Duna mellett. A Duna- és Tiszaszabályozás sürgetésében éppen úgy országos érdekek vezették Széchenyit, mint vasúti politikájában. — Gopcsa László: *Gárdonyi Géza tanítói cikkeiről.* A Néptanítók Lapjában, a Tanítóbarát-ban és a Néptanítók Nap-tárá-ban megjelent cikkek alapján megállapítható, hogy Gárdonyi a pedagógiai irodalom terén is működött s a tanítók továbbképzését célzó közleményei figyelemre érdemesek.

5. sz. — Császár Elemér: *Színkritikánk a Nemzeti Színház megnyitáig.* A színkritika fejlődésében három korszakot különböztethetünk meg. Az első a kezdetleges próbálkozások idejétől a negyvenes évek közepéig tart. Jellemző vonása, hogy az előadás bírálatát tartja fontosnak. A második korszak a hetvenes-nyolevanes évek fordulójáig tart. E korban a dráma bírálatára lesz a kritikus főhivatása. A harmadik korszak — ebben benne élünk mi is — meghozza a két elem harmónikus összeolvadását. A színkritika első nyomai inkább színi jelentések, puszta ujsághírek a kor magyar hírlapjaiban. 1829-ben látszólag nagy forduló történt színkritikánk történetében. Ekkor indította meg Kassán Csáky Tivadar gróf: Játékszíni Tudósítások c. lapját, mely azonban az előadásoknak külsőségeivel bibelődött, de pártolás hiánya miatt a 16-ik számmal megszűnt. Egy lépésnyi haladást jelentenek már a harmincas évek szép-irodalmi és divatlapjai (Társalkodó, Honművész, Rajzolatok stb.). Fontosabbak azonban ezeknél a Tudományos Gyűjtemény drámabírálatai. A Honművész kritikusi között kitűnik Garay János, aki bírálat közben saját szavai szerint három dolgot tart szem előtt: „a karaktereket, a mű épületét s az író előadási módját“. A Rajzolatok színházi rovatából Hazucha Ferenc neve emelkedik ki, vele szemben Bajza igazságtalan volt, mikor teljes tudatlanságot akart rábizonyítani. — Barabási Kún József: *Madách és Eötvös.* Az Ember Tragédiájának egyes színei úgy tűnnek fel, mintha nem csupán Hegel, hanem egyben Eötvös történetbölcseletének költői illusztrációi volnának. Madách Eötvös nagy művének (A XIX. sz. eszméi) nemcsak bizonyos gondolatait, hanem talán egyes szavait is átvette.

6. sz. — Rózsa Dezső: *Magyar tárgyú német darabok a hazai*

német színpadokon. A székesfőváros levéltárában a budai német színház közel ezer műsordarabja közt találunk több nyomtatott és kéziratos magyar tárgyú német színművet. Ilyenek: az 5 felvonásos *Die Erstürmung des Prinz Eugenius Thores oder Temesvárs Befreyung* — Xavier Gidriktől; a 3 felvonásos verses *Soliman, oder Edelmuth und Liebe* — Johann Paul Pehemtől; *Pázmán von Ghym oder König Bela's Schlacht am Flusse Sajó* (3 felv.) — Benedict Freiherr von Büchlertől; a hétfelvonásos *Bela's Flucht* — Kotzebuetől; *Der alte Huszár* (vígj.) — egy névtelentől; *Mária Szétsy oder die Brautwerbung* — Meisl színműve báró Mednyánszky elbeszélése nyomán; ugyancsak Meistől való a *Witwe aus Ungarn* c. vígjáték, melyben Brockmann: Kecskeméti özvegyének átdolgozását kapjuk; végül az *Ungarn in Wien* c. vígjáték.

7. sz. — Császár Elemér: *Az Athenaeum színikritikái.* A magyar színikritika első virágzásának kora Bajza és Vörösmarty működésének idejére esik. Bajza szerint a színbírálatnak kimerítőnek kell lennie, másképp nem használ a színésznek és szilárd esztétikai alappal kell bírnia, különben nincs értéke. Vörösmarty majd 200 idetartozó cikkének túlnyomó része vagy egyáltalán nem szól a drámáról s csak a színészek játékának ismertetésére szorítkozik, vagy csak néhány általános szólammal jellemzi. Legérdekesebb bírálata Bánk bán első nemzetiszínházi előadására vonatkozik. Bajza 307 színikritikája közül vagy 40 számol be az előadott drámáról is. Bajza és Vörösmarty kritikai munkásságának megvan az az érdeme, hogy céltudatosan s nagy elvi szempontok szolgálatába állították. Mindketten nagy hévvel sürgetik az eredeti magyar drámákat s példájuk alapján a többi kritikusból is kifejlődött a felelősség érzete. Ez Játékszíni krónikájuknak nagy diadala. — Balogh József: „*Az ünneprontók*“. Szélgjegyzetek Arany J. balladájának tárgy-köréhez.

8. sz. — Horvay Lajos: *Nagyszigethy Szily Kálmán.* Tanulmányos megemlékezés a nemrég elhunyt jeles tudós munkásságáról.

Cultura. 1924. évf. — Román-, francia-, német- és magyar nyelvű tudományos szemle Kolozsvárt. A magyar rész szerkesztője Kristóf György, a kolozsvári egyetem magyar tanáraként tanára.

1. sz. — Kristóf György: *A nagy év*. Megemlékezés Petőfi Sándor, Madách Imre, Pákh Albert, Vas Gereben, Lisznyai Kálmán és Ipolyi Arnold pályájáról. — Kiss Ernő: *Révai Károly*. (1856—1923.) Törzssökös erdélyi ember, jónevű lírikus, az Erdélyi Irodalmi Társaság és a Petőfi-Társaság tagja. Írói munkásságának igazi értékét román költők műveinek magyar fordításai alkotják.

3. sz. — Bitay Árpád: *Acs Károly*. (1824—1894.) A lelkes alföldi magyar író a román népköltészet első ismertetője és fordítója volt irodalmunkban.

4. sz. — Kristóf György: *A magyar líra mai főképviselői Erdélyben*. Nagyon jól jellemzi a következő költőket: Szabolcska Mihály, Reményik Sándor, Áprily Lajos, Szombati Szabó István és Tompa László. Ez az öt lírikus áll az élen. A többi jobbara csak buzgó pályakezdő.

Egyenlőség. 1924. évf. 4. sz. Ballagi Ernő: *Dr. Kovács Mór*. (Ady Endre *A két tanár úr* c. filozemita tárcájának ismertetése.) — 6—10. sz. Weigl Géza: *Kiss József ismeretlen levelei*. (A levelek 1884—86 közt keltek s egy vidéki nagyobb város szellemi életében vezető szereplésű hölgyhöz irattak. A levelek hangja elégtelen. Mindjárt az első levélben így szól: „Egy országban, ahol a közepesek dominálnak, hol Bartók Lajos nagy költő és Ábrányi Emilt iparkodnak rehabilitálni, ott nekem semmi keresém”. Mindennél jellemzőbb, hogy egy ballada fordításáról így szól: „Nyomorult 20 sor és fölér az egész Gyulai Pállal”. Addigi német fordítójával, Neugebauer Lászlóval 1886-ban szakított, mivel „Lipcsében megjelent kötetével tönkresilányította”. Új fordítója Steinbach, aki „némikép helyreallította reputációját”). — 8. sz. Szabó Dezső az Egyenlőség útján köszönetét fejezi ki Gál Jenőnek. (Filozemita nyilatkozat.) — 21. sz. A mezőcsáti kisgazdák elkészítették Kiss József emléktábláját. (A tábla szövegét Lőrinczi György fogalmazta meg.) — 22. sz. Ballagi Ernő: *Szabolcsi Miksa és Jókai Mór vitája*. Szabolcsi 1899-ben Jókait megtámadta, hogy Sára, Ábrahám felesége nem volt „Kathlennet”, vagyis férjölő, mert 38 évvel élte túl egyetlen férjét, mire Jókai azzal válaszolt, hogy a Tóbiás könyvében szereplő Sárára értette a Házasságok története (Kathlennet) c. regényének kifogásolt passzusát. — 24. sz. Mezőcsát bírása: „En megvédem Kiss József emlékét”. (Lelkes beszámoló a jún. 8-i

emléktáblaleleplezésről.) — 27. sz. Kiss Jenő Sándor: *Ki volt Reb Mayer Litvák*. Kiss József apai nagyatya 1831-ben költözött Magyarországra Litvániából. Valódi neve Bermann Mayer s foglalkozására nézve mézárós és kántor volt. — 28. sz. Kiss Jenő Sándor: *Hogy született meg Kiss József zsidó éposza?* A legendák a nagyapáról c. költői elbeszélés genezise. A téma a költőt 1895 óta foglalkoztatta. — 32. sz. Kiss Jenő Sándor: *Kiss József arcképe: hontalan!* Azt teszi szóvá, hogy Kiss Józsefnek a Tisza-kormány megrendelésére 1916-ban festett arcképe nincs kifüggesztve a Történelmi Arcképcsarnokban. — Molnár Jenő: *Bródy Sándor: Zsidónak kell lenni, zsidónak [kell] maradni*. Bródynak ezt a röviddel Bécsből való visszatérése után tett nyilatkozatát eleveníti fel cikkíró az író halála alkalmából írt kegyeletes megemlékezésében. — 38–39. sz. Tóth Kálmán: *Kiss József és a csáti szolgabíró*. A mezőcsáti zsidó hitközség anyakönyve egy tűzvész alkalmával tönkrement s Bottlik József főszolgabíró a költő kérésére elrendelte Kiss József születési adatainak utólagos elkönyvelését a Pallas-Lexikon és a Szinyei-féle Magyar Írók alapján.

Egyetemes Philologiai Közlöny. 1923. évf. 710. sz. — Kastner Jenő: *Olaszos irány XVIII. századi költészetünkben*. Az egész Európában érvényesülő olasz irodalmi hatástól a mi XVIII. századi költészetünk sem maradt mentes. Petrarca, az Arkádia-költők és az Anacreontikusok befolyása megállapítható Faludi és Amadé művein, Kazinczy formatörekvésein, míg Kisfaludy Sándornál és Csokonainál a hatás teljesen felolvad a költő egyéniségében. — Müller Lipót: *Francia politikai eszmék a reformkor irodalmában*. Irodalmunk politikai irányát Széchenyi elhatározó erővel jelöli ki, de politikai tartalmát csak rövid időre határozza meg. Az ifjúság lassúnak találja Széchenyi óvatosságát és vágyódva néz Franciaország felé. — Négyesy László *Pintér Jenő: A magyar irodalom történetének kézikönyve* c. művéről szóló, mélyreható tanulmánnyá szélesedő bírálatában (mely azóta könyvalakban is megjelent), hangsúlyozza a munka tudományos jelentőségét, egyúttal azonban számos módosítandó részre is fölhívja a szerző figyelmét. — Hankiss János: *Endre és Johanna a provençal és a spanyol irodalomban*. Parascola és Lope de Vega magyar vonatkozású drámai műveinek ismertetése. — Zolnai Béla *Turenne levele* c.

kis cikkében megállapítja, hogy Mikes levélírói mesterei közt ott szerepel XIV. Lajos hadvezére, Turenne tábornok is.

Erdélyi Irodalmi Szemle. 1924. évf. — Ez a kolozsvári folyóirat az idén indult meg, Borbély István szerkesztésében, a Keresztény Magvető önálló irodalomtörténeti és kritikai melléklete gyanánt. Munkatársai Erdély legjobb tudományos írói. Mindenre kiterjedő figyelmű, nemes törekvésű, magas színvonalú folyóirat: Erdély szépirodalmi és tudományos életének tükré. Felöleli az Erdélyen kívül eső magyar szellemi törekvéseket s az erdélyi nem-magyar nyelvű irodalmat is.

1. szám. — György Lajos: *A magyar széppróza erdélyi múltjából.* A Jósika Miklós föllépését megelőző század elbeszélőiről és fordítóiról. — Borbély István: *A történeti regényről.* A műfaj elmélete. — Bíró Vencel ismerteti az 1918 óta Erdélyben megjelent történeti munkákat, Tavasz Sándor a református vallástudományi könyveket. Bitay Árpád adalékokat közöl a régebbi magyar-román irodalmi kapcsolatokhoz. Alszeghy Zsolt bemutatja a magyarországi líra és széppróza újabb termését.

2. szám. — Reményik Sándor: *Négy erdélyi magyar poéta.* Olasz Lajos, Finta Gerő, Walter Gyula és Szabó Jenő versesköteteinek ismertetése. — György Lajos: *Nyíró József mint novellairó.* Alapos elmélyedésű elemzés. — U. az: *Három magyar klasszikus erdélyi kiadása.* Petőfi költeményeit Kiss Ernő, az Ember Tragédiáját a kolozsvári Lepage-könyvkereskedés, Arany Toldiját Antalfy Endre és Osvát Kálmán rendezték sajtó alá. A cikkíró gondos szövegkritikai munkát végzett. — Csüry Bálint: *A magyar népköltészet forrásaihoz.* Egy ma is élő népdalunk forrásának megjelölése egy latin szövegű dalban. — Alszeghy Zsolt ismerteti a magyarországi kritikai irodalom újabb termékeit, Csüry Bálint az utolsó öt év magyar nyelvtudományát, Dékány Kálmán az erdélyi magyar történeti tankönyveket, Buday Árpád az Erdélyi Múzeumegyesület utolsó öt évét. Bitay Árpád érdekes cikket ír arról, hogy a Széchenyiek munkásságának híre milyen hatást tett a románokra.

3—4. szám. — György Lajos: *Azoknak, akik félnek a kritikától.* Egyesek neheztelnek az Erdélyi Irodalmi Szemlére őszinte hangja és szigorú mértéke miatt, de a cikkíró helyesen mutat rá, mennyire árjtalmas a kritikátlanság szelleme. Kritika ugyan kísérté az 1918 óta felvirágzó erdélyi magyar irodalmi

termést, de ez volt a legnagyobb kritikátlanság. „Öt év óta bódítja az erdélyi írók a tömjénezés illata, öt év óta símul rá a meghunyászkodott rosszakaratú hízelgés s fojtogatja az erdélyi magyar irodalom egyenes, gerinces növést.“ Ebbe az egészségtelen állapotba beleavatkozni kötelesség. — Borbély István: *Erdélyi magyar novellairók és novellák*. Gyallay Domokos, Pálffyné Gulácsy Irén, Balogh Endre, Kovács Dezső, Berde Mária és még néhány más elbeszélő jellemvonásainak elemzése. — György Lajos: *Új erdélyi Toldi-kiadások*. Kiss Ernő közzétette a Toldit, Antalfy Endre és Osvát Kálmán a Toldi Estéjét. Néhány szöveghiba van bennük. — Császár Elemér a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy-Társaság ezidei működését, Wildt József az erdélyi magyar matematikusok és fizikusok tudományos munkálkodását 1919 óta. Bitay Árpád adalékokat közöl Czákó Zsigmond pályájához s megvilágítja, hogyan született meg Petőfi Sándor lelkében A Székelyek című költemény.

5—6. szám. — Reményik Sándor: *Szabolcska Mihály*. A költő jellemzése. — György Lajos: *Az erdélyi magyar dráma ötesztendei termése*. 1919 óta a következők kísérleteztek a színműírás terén: Bárd Oszkár, Tabéry Géza, Pálffyné Gulácsy Irén, Berde Mária, Molter Károly, Jánossy Béla, Kádár Imre és még mások: részben erdélyi, részben „emigráns“ műkedvelők. Az utóbbiak sorában néhány elszánt erotikus és zionista. — Schneller Vilmos ismerteti a magyarországi régészeti és művészettörténeti irodalom legutóbbi öt évét, egy másik szakember az erdélyi kémiai irodalom haladását. Császár Elemér tájékoztat nyújt a budapesti irodalmi és tudományos élet fontosabb eseményeiről s részletesen tárgyalja a magyarországi drámai termést 1919 óta.

7. szám. — Borbély István: *Szombati Szabó István költeményei*. A lugosi papköltő lírájának beható taglalása. „Szombati Szabó ma még keresi önmagát. Kivánjuk, hogy sikerüljön minél előbb meg is találnia. Erre neki éppoly nagy szüksége van, mint az igazi tehetségekben nem éppen túlgazdag romániai magyar lírának.“ — Moldován Gergely: *A népszínmű*. A cikkíró nemcsak buzgó munkásságú egyetemi tanár, hanem érdemes magyar népszínműíró is. Egyik népszínművét legutóbb is viharos hatással játszották a kolozsvári Magyar Színházban. (A templom küszöbén.) Ennek kapcsán megemlékezik színmű-

írói pályájáról. 1879-től kezdve számos darabját adták a magyar színpadokon. Ő mutatta be első ízben az oláh falut és népét a magyar közönség előtt. (Szép Iliána.) — Márki Sándor: *Följegyzések Salamon Ferencről*. Érdekes adatok a kiváló történetíró egyéniségének rajzához. — György Lajos: *A romániai magyar időszaki sajtó öt esztendeje*. Nagy utánjárással készült egybeállítás. Az erdélyi magyarság erejére jellemző, hogy 1923-ban 18 politikai napilapot, 53 hetilapot, 52 szaklapot, 9 humorisztikus lapot és 94 egyéb lapot és folyóiratot tartott fenn. A legtöbb lap és folyóirat Kolozsvárt jelent meg (71), utána következett Temesvár (29), Nagyvárad, Arad, Marosvásárhely, Szatmár. Kolozsvár időszaki sajtójának virágzása szinte vetekedik Románia fővárosáéval, Bukarestével. (Még az olyan kisebb helyeknek is, aminők Dés, Déva, Lugos, Nagybánya, Szászváros, Zilah, Szilágysomlyó, Petrozsény, Székelykeresztúr, Piski, megvannak a maguk magyar lapjai. A mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, műszaki lapok szép számban jelennek meg. Az orvosoknak, gyógyszerészeknek, ékszerészeknek, kertészeknek, vadászoknak, nyomdászoknak, csizmadiáknak, bányamunkásoknak mind megvannak a maguk közlönyei. Ezren és ezren menekültek el Erdély minden vidékéről Budapest felé, de az ottmaradtak annál szívósabban dolgoznak. Kialakult ott egy második Magyarország, úgy, ahogy a franciaországi francia irodalom mellett a belgiumi francia irodalom. Csakugyan, silány faj is volna az, melyet néhány évtized alatt meg lehetne örölni vagy át lehetne hasonítani. A hívek és kitartók, kétségbe nem esők és magukban is büszkén megálló munkája majd meghozza az ég áldását.) — Császár Elemér ismerteti a folyó év első negyedének szépirodalmát, első sorban Bartóky József, Zilahy Lajos, Móricz Zsigmond, Vargha Gyula, Reményik Sándor, Sik Sándor, Szomorj Dezső és Lengyel Menyhért munkáit.

8. szám. — Borbély István: *A XIX. század uralkodó eszméinek hatása az álladalomra*. Kisebb tanulmány Eötvös József munkájáról. — Császár Elemér egy nagyobb cikk kapcsán néhány szóval jellemzi a magyar irodalomtörténetírás mai állapotát s felhívja olvasói figyelmét arra, hogy: „Teljes, beható, tudományos irodalomtörténetünk ma sincs”. (E sommás ítélet mellől a megokolás egészen elmaradt s így az olvasó — fontos, hogy* az elszakadt területen élő olvasó! — csupán annyit ért belőle, hogy a cikkíró nemcsak a régebbi kísérleteket nyilvánítja cél-

jukat el nem ért vállalkozásoknak, hanem nem tartja teljesnek, behatónak és tudományosnak azt a legutóbb megjelent kétkötetes munkát sem, melyet szerzője kifejezetten az egész magyar irodalomtörténet teljes, beható és tudományos rendszerezésének szánt. A cikkírónak ehhez a véleményhez joga van. Felettébb sajnálatos azonban, hogy felfogását megokolás nélkül adta közre s így nézete pusztán állítás marad. Fájdalom, az eféle eljárás nem mozdítja elő a magyar irodalomtörténetírás ügyét s mindenesetre súlyosan árt az ilyen módon hitelében megromlott, bár meg sem bírált, munkának.)

Ethnographia. 1920. évf. — Kodály Zoltán: *Argirus nótája*. Alig jóvátehető mulasztás, hogy a népdalkutatás sok időn át nem törődött a dallammal. Régi dallamaink egy része örökre elveszett. Szerző 1914-ben bukovinai gyűjtőútján ráakadt Argirus nótájára. A szöveg kissé eltér az 1763-i ismeretes kiadástól, a dallam már előbb is ismeretes volt. Evvel kapcsolatosan, főleg Tinódi melódiái alapján, azzal foglalkozik a szerző, hogy milyen volt históriás énekeink egykorú dallama. — Binder Jenő: *Alom a hídön levő kincsről*. Tompa Mihály Diósgyőr c. költeményének tárgya nemzetközi vándormesetárgy, melynek számos keleti és európai változata ismertes. Legrégibb köztük az Ezeregyjegy egyik elbeszélése. Tompa forrása biztosan nem mutatható ki. — Tolnai Vilmos: *Villi-tündér, villi-tánc*. A magyar költészetben Vörösmarty Mihály „A hűség diadalma” című költői elbeszélése (1823) óta szerepelnek a villik. A szláv néphit *vila, vilja* nevű tündéreiivel azonosak. Vörösmarty forrása nem lehetett más, mint Mailáth János 1821 őszén megjelent „Villi tánc” című novellája, melyben jegyzetben hivatkozik a szerző, hogy Trencsén és más szomszéd vármegyében ma is mesél róluk a tótság. A szabadságharc után eltűnnek irodalmunkból a villik.

1921. évf. — Tolnai Vilmos: *A „Képmutogató” eredete*. Fel-sorolja a vásári alak szereplését irodalmunkban Arany Jánosnál, Petőfinél, Sárosi Gyulánál, Gyulai Pálnál, Beöthy Lászlónál és Madách Imrénél. Shakespeare és Hogarth is ismerték a vásári képmutogatót. Vidéken talán ma is lehetne nyomát lelteni.

1922. évf. — Ernyey József: *Tótnyelvű krónikás ének és kuruc dalok*. Épp oly beható, mint érdekes fejtegetések kíséretében 11 tót népdalt közöl Surány vidékéről, magyar fordítással.

Mind a tótok hamisítatlan magyarbarátságáról tanuskodik. A legrégebbek a XVII. század eseményeiről, mások a Rákóczi-korról szólnak, a legutolsók 1849-ből és 1850 tájáról valók, még pedig igazi tüzes honvédnóták. Az újabb kor pánszlávjainak kényelmetlen is volt a tótságnek ez a magyar érzelme. Mindenáron németgyűlöletre, vagy Rákóczinak a protestánsok iránti türelmére akarták visszavezetni. A magyarázat teljesen hamis és erőszakolt. A tót nép szívében ma is tiszteli Rákóczit. „Mondák szólnak róla, csodatevő mesebeli hőssé emeli a hagyomány, visszatértét várják ott, ahol sohasem járt.” — Solymosy Sándor: *Keleti elemek népmeséinkben*. A következő motívumokat tárgyalja: 1. táltospárbaj és tejfürdő, 2. az égbenyúló fa, 3. kiugró vánkosok. — Szendrey Zsigmond: *Magyar népmondatípusok és tipikus motívumok*. Cíniszavak szerint (helységalpitási, községnévmagyarázó, családnévmagyarázó, címer-, birtokszerző, kincsmondák, történelmi mondák, Mátyás-mondák, halommondák, kövéválás, forrásmondák, vegyes típusok) összeállítja a mondatartalmakat, bőséges irodalmi anyag alapján. — Moravcsik Gyula: *A Szibinyáni Jank-mondához*. A farkaskalandnak a szerb énekekben nyoma sincs, ezt Laonikos Chalkondylas tartotta fenn Hunyadiról. Van egy igen hasonló történet I. Basilius császár ifjúkoráról (856-ból), mely a Hunyadi-mondával feltűnő rokonságot mutat.

Élet. 1924. évf., 1. szám. — Brisits Frigyes: *Élet és irodalom*. A ma embere az irodalomban az utat keresi, hogy önmagától eltávozzék, de voltaképen önmagához tér vissza valami kegyetlen önmagára-találással. A ma könyvei az életet olyan témakörön illusztrálják, ahol az élet minden értékéből kifosztva látszik. Az irodalom és az élet között ma nincs nívókülönbőség. Az író reformátori gesztusában nincs semmi megnyugtató.

2. sz. — Brisits Frigyes: *Élet és irodalom*. II. A ma irodalmának ez a lelki kietlensége riasztja vissza az olvasóközönséget. Az irodalom világnézete beteg, az a számítás pedig, amellyel a naturalizmus a közönség meghódítására törekedett, hibázott: hogy nem ismerte fel az ember természetét. Ennek a természetnek a keresztény világfelfogás irodalma felel meg.

3. sz. — Mátrai Rudolf: *Az ember problémája a világirodalomban*. I. Az emberiség problémáját vizsgálja Dante, Milton, Hugo Victor, Wagner R. hatalmas költői koncepcióiban. — Al-

szeghy Zsolt: *Jaj*. Szabó Dezső ebben a kötetben az az ember, akinek szívét dermedtre szorította a szegények szenvedése, és a szegénység rettenetes orgiáinak láttára elveszti minden hitét és kínos vergődéssel kiáltja az ég felé: hát tetszhetik az Istennek ez a szenvedés?

4. sz. — Mátrai Rudolf: *Az ember problémája a világirodalomban*. II. Vizsgálja a probléma szempontjából Goethe Faustját, Byron Manfrédjét, Nietzsche felfogását és Madách alkotását. Leglogikusabbnak, áttekinthetőbbnek és drámaiabbnak Madáchét ítéli. — Péchy-Horváth Rezső: *Magyar irodalmi állapotok Jugoszláviában*. Tespedés konstatálható, talán éppen az érdeklődés hiánya folytán. Az írók klikkekre szakadoztak. Egyetlen írói társaság a nagybecskereki Ady-társaság. A könyvtermelés silány.

5. sz. — Rédey Tivadar: *A füredi magyar játékszín*. Balatonfüreden Kisfaludy színháza előtt is volt magyar előadás: Balog István társulatáé (1821), később a dunántúli megyék vándorló társaságaié. A színhely érdekében Kisfaludy 1827-ben kezdte meg az izgatást. Az 1830. évi zalaegerszegi megyei ülés határozatából fordul a bencés-rendhez, ahonnan némi kikötésekkel — állítólag az is köztük volt, hogy a játékszín épületében se csókolódzás, se szerelmeskedés ne engedélyeztessék — megkapta a telket. Az első telek a sétahely felső, ligetes szélén volt, a régi kápolna közelében. Itt emeltek csinos, ógörög homlokzatú, zsindeletű épületet 400 személy befogadására. 1831 július 3-án avatták fel, Komlóssy társulatával szerződve.

6. sz. — Rédey Tivadar: *A füredi magyar játékszín*. Az első előadás a kőépületben Töpfer magyarított színműve volt. Az odaadó fáradozás Kisfaludynak fulánkot is hozott: az elszámolás követelésével a gondos és áldozatkész költőt nagyon megsértették. A színi épület — amelynek képét is közli a cikk — 1846-ig szerepelt; ekkor már a parkban állott a kőfállal kerített, nyitott színpad. 1860-ban Molnár György társasága kezd mozgalmat új színház építésére; ebben már 1861-ben játszanak is, de csak 1865-re készült el teljesen. A legrégebbi épületet 1878-ban kezdték lerombolni. — ö. l.: *Felvidéki irodalom*. Nincs ugyan jellegzetes felvidéki irodalom, de dolgozó írók vannak. Az írói hivatás nemzeti fontossága ihleti az írókat: elsősorban Mécs Lászlót, de az allegorizáló poétákat is; ez az oka a történelmi téma uralkodásának a szépprózában. — Zs.: *A végtelen felé*. Vargha Gyula az egészséges, szilárd erkölcsű, megállapodott világnézetű magyar:

a családi érzés, a hazafiúi gond és az istenszeretet olvad lírájában megragadó harmóniába.

7. sz. — Alszeghy Zsolt: *Reményik Sándor*. A költőt nemes szemérem jellemzi őszinteségében, józan önuralom az akarat és értelem konfliktusaiban s nemesen feminin gyengédség. Neki a költészet az élet hétköznapiságából való kimenekülés. Magában nemes hivatás kényszerét érzi: de ez az érzés néha keserű csalódásokkal kél küzdelemre. Természetérzése valami benső, melegbb hangban hoz újságot. Dallama tiszta és világos, csendes és szép, vonzó és szuggesztív.

9. sz. — Zs.: *Beszélgetés Harsányi Kálmánnal*. Első fellépését két irodalmi férfiú szertelen dicsőítéssel fogadta: ez reáharagította az akkori irodalmi világot. A közönség szeretetét következetes támadás térítette el tőle. Az „Élet” és Varjas Endre „Heti Szemlé”-je lett a menedéke. Regénye (A kristálynézők) csak a háború után tűnt szembe, noha 1914-ben jelent meg. A kommunizmus írói katasztere már az elsőrendű írók közé sorolta, noha ez a regénye éppen a fajmagyar szív jalkiáltása. Az egész magyarság szívébe az „Ellák” vitte be a nevét. — A. Zs.: *A magyar líra megteremtője*. A virágének ősi stíljét Divinyi Mehmed énekéből, a Supra aggnó probatio calamijából és A Cortignanáról szerzett latrikánus versből lehet rekonstruálni. Balassa ezzel szemben új stílust teremtett. Az állítólagos Balassa-versek meghatározásánál megköveteli, hogy 1. a tartalomból kihámozható időpont énekei között formai összevetést végezzünk; 2. a tartalom szigorúan ellenőrzendő; 3. az állítólagos verset legfeljebb változatnak vehetjük a legtöbb esetben. Dézsi kiadásában az állítólagosak közül a szerzőség valószínűségét Balassa érdemli a Borbélykódex 1., a Vásárh. dkv. 13., 17., 62., 64., 68., 110. és 112. versénél.

10. sz. — Brisits Frigyes: *Harsányi Kálmán*. Költészete egyrészt tiszta hagyomány-folytatás, másrészt gondolat-kép teremtés és fejlesztés. Ez a látszólagos kétféleség a szavak és gondolatok dinamikájának irányában való erős mennyiségbeli fokozódásra vezethető vissza. Harsányi a lírának a kollektív-lét anyajegyét adja meg, költészetének logikai tartalmával. Gondolatnéliségekben tátong és vívódik itt az élet. Nyelve nehéz, plasztikus. Kifejezését az embert minden lelki részéről magába felvevő és kifejező képalkotás jellemzi. — T. Hallósy Mártha: *Gyöngyszemek egy elmúlt élet eseményeiből*. Az ötvenes évek költőnőjének, Hajnalának naplójából: összeismerkedése és házassága Rózsaághi An-

tallal, a Gombostú szerkesztőjével. — Gombos Albin: *Sík Sándorról*. A cserkészek apja, Sík Sándor, a nemes lélek, egész férfi reprezentánsa.

11. sz. — Alszeghy Zsolt: *Kozma Andor*. A XIX. század fordulójának nemes férfitípusát revelálja Kozma költészete. Uralgó tartalma a szabadságszeretet, — az Eötvös József demokráciájának rokona. Differenciálódása: a bénító kötelékek elleni harc és a társas életre teremtett ember szabadságának megbecsülése. Az emberi problémák csak nemzeti vonatkozásukban érintik. Férfieszménye az, kinek az én szentsége nem cél, s nem ingatag, nem névhiú. Benne a politikus éles szeme és a költő meleg szíve formálja ki a költeményt. A versekből élénkítő magánember: az életvidám, de józan, örömet kereső, de mértéket tudó férfi. Világfelfogásában a századvég liberalizmusa szólal meg. A természetből a tisztaság, őszinteség, mesterkéletlenség vonzza, de természetszeretete csupán egy-egy hangulat szubjektív melódiájában formálódik ki.

12. sz. — Vas Tamás: *Katolikus író*. A ma katolikus irodalmának lehetőségeiül a misztikumot, a liturgiát, a tomisztikát, a szociális gondolatokat és az imaéletet jelöli ki. — T. Hallósy Mártha: *Jókai Mór haragja*. Hajnalka naplójából: Rózszaághi összekoccanása Jókaiival. — v. Németh István: *Látogatás Harsányi Lajosnál*. A kiváló katolikus poéta rábapatonai remeteségében él. Büszke magyar ember; bátor híve a legitimista politikának. A magyar katolikus irodalom jövőjéről nem gondolkodik rózsásan. Egy regényen dolgozik és egy verskötet anyaga van készen. — A. Zs.: *Az Ady-kérdésről*. Kőszegi László és Zulawski Andor pamflettje kapcsán leszögezi, hogy Ady dekadens erkölcsét az eddigi kritika is hangsúlyozta, Ady magyarságát eddig is forradalminak tudták, — a magyar tanárság kezén Adyláztól nem kell féltetni az ifjúságot, mert a magyar tanároknak van annyi józanság, becsületes lelkiismeret és tiszta erkölcs, mint a leokéztető pamflettírók bármelyikében.

13. sz. — Hoványi Béla: *Prolegomena Szabó Dezsőhöz*. Szabó Dezsőt írásaiban hármassal vezeti: hozzájárulni egy új, egyetemes világnézet kialakulásához, mely pótolná a kereszténységet; a gyámoltalan balek-magyart hozzásegíteni az élet asztalához; dicsőséget és hírnevet szerezni. E hármassal felé következetesen, ellenmondás nélkül halad: látszólagos kereszténysége is erős antichristianizmust takart. Az érvényesülés kedvéért való

alkalmazkodás árnyalatokat változtatott, de a nemes eszmények keresztény kincsesháza „kopott természetrajzi gyűjtemény” volt neki mindig.

14. sz. — Bárdos József: *Gárdonyi lelke*. I. Gárdonyi szerelmes költeményeiben a falu egyszerű, természetes világát kapjuk. A családi boldogságot a szülői házból ismeri; gyermekeit aggódón beoézgeti. Költészetében nagy helyet foglal el lelkének tépelődése. Bölcselkedő lelke keresi a boldogságot. A mulandóság gondolata gyakori motívum verseiben: áttör azonban rajta a halál után következő élet hite. A mások sorsán idilli derűvel játszadozik. — Alszeghy Zsolt: *Egy esztendő a magyar szépirodalomból*. A holland Jaarliksche Boekenschouf 1924. részére készült áttekintés. A lírikusok közül Babits, Sík, Harsányi Kálmán, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula, Mécs László, Kozma Andor és Vargha Gyula képét rajzolja meg; a regényterméstől szól Babits, Kosztolányi, Móricz Zsigmond, Erdős Renée, Surányi Miklós, Csathó Kálmán, Komáromi János, Tersánszky, Szabó Dezső és Bartóky József kötetéről; a színművek során Szomory, Molnár, Ábrám Ernő, Zilahy Lajos, Móricz Zsigmond, Harsányi Kálmán, Erdős Renée, Herczeg Ferenc újdonságairól.

15. sz. — Brisits Frigyes: *Szabolcska Mihály*. Ő a magyar falunak, a régi, szép, nyugodt, idillikus életnek s ami ezzel majdnem egyet jelent, a haldokló naív költészetnek talán legutolsó képviselője és tanítványa. Költészetének legegényibb vonása erkölcsi jellege. Kifejezése: kevés a képzeletképe, az asszociációs vonatkozásokat nem szereti; a tartalmi tisztaságot mindenekfölött állónak tartja; mindig üde, nemes és friss a nyelve. — Bárdos József: *Gárdonyi lelke*. Történelmi költeményeiben honszerelme csillog. Keresztény hite nem egy versén izzik át.

16. sz. — Alszeghy Zsolt: *Áprily Lajos*. Áprily költészetének hangulata Grieg melanchóliájára emlékeztet; két anyagból épül fel: az emlékekből és az erdélyi természet szépségeiből. Az emlékezés, a halál országában, a temetőben időzik legszívesebben, de a halál nála nem borzongató, inkább megnyugtató, megvigasztaló. A költő a halál kapuján át a tulsó világ békéjébe veti horgonyát. Önmagáról csendes szeméremmel szól, csak egy érzés izzóbb nála: az erdélyi természet szeretete. Bárd Miklós természetérzékével szemben Áprilyénak mindig emberi szubjektív árnyalat a jellemzője. Ehhez a szubjektív vonáshoz járul a népi meseképzelet színes szövődéke, amelybe a mai kor is csalogtatja

a költőt. — Zs.: *Szombati Szabó István*. Virtuóza a nyelvnek, meglepő kincstárát bírja a képeknek, nagyszerűen játszik a formával is, de a játékot túlságba viszi. Versei csecsebecsék, melyek azonban a szívet nem tudják meghódítani.

17. sz. — Kozma Andor: *A löbi gazda*. Vargha Gyula költészete idealizál: itt a szép jó lesz, itt a jó szép lesz, a kép itt összhang, az összhang kép lesz, az eszme érzés, az érzés eszme, itt durva zajba semmi sincs veszve. — László István: *Vargha Gyula*. Erejét már első verseiben egyénítő képessége mutatta: meghittség, költőiség harmóniája hódít költészetében. Fordításai az eredeti költőlélekkel való teljes egybecsengés. Ódáit szuggesztivitásuk emeli ki. Háborús versei az együttérzés nemes szilánkjai. Öregkorának versei az útrakészülés ünnepi himnuszai.

18. sz. — Bernát Pál: *Az erdélyi irodalom és Jakab Ödön*. Az erdélyi irodalom erdélyisége az erkölcsi probléma komolyságában volt az elszakítás előtt érezhető. Jakab Ödön is a világban elsősorban az erkölcsi természetű összeütközéseket látja meg és a problémákat maga előtt is erkölcsi kérdés alakjában veti fel. Inkább a parasztember lelkét rajzolja: a városba szakadt ember természetes attitude-je ez. Jellemző az is, hogy az ő világában olyan bűnös, aki magától értetődően tenné a rosszat, nem kerül elének. Nem szegény tragikus vonásokban, de az isteni gondviselésbe vetett bizalom megenyhíti ezeket. Lírájában a melegszívű költő kap meg. — Zs.: *Pakocs Károly*. A fölKent pap büszke hivatástudata, az egész szívet betöltő Istenszeretetet és az ebből eredő meleg részvét az emberi szenvedések iránt, — ezek Pakocs lantjának az ihletei.

19. sz. — Alszeghy Zsolt: *Kosztolányi, a bús férfi*. A német Rilke epigonjának mondották, de igazságtalanul; a tárgyakból kiáramló kegyelet melege, a mindenből feléje surranó csendes beszéd, az örökös emlékken-élés, a szomorkás köd uralma, a versek csendes, leigázó dallama Rilkében megvesztegette Kosztolányit is, de útjuk eltér. Különösen természetérzékük különbözik. Kosztolányi ihlete a városi ember ihlete. Örökös szomorúságát a célt nem találó kietlenség magyarázza. Költészete egy üres, céltalan élet unalmának a kesergése. Ezen csak az igazi fájdalmas élmény tör néha át. Panaszának igazi oka nincsen, nem is az igazi panaszok jajszavát szólaltatja meg: az ő panasza a panasztalanok csemegéje.

21. sz. — Vas Tamás: *Útban a romantika felé*. A ma irodal-

mának fejlődése egy új romantika felé halad; a régi romantikától ezt az újat szociális teste különbözteti meg.

Hadtörténelmi Közlemények. 1924. évfolyam. — Mályusz Elemér: *A Toldi-monda történeti alapja.* Az értekezés irodalomtörténeti eredményeit már közölte folyóiratunk 1923. évfolyama. (Nem tartjuk helyesnek, hogy akkor, amikor kiváló tudományos kutatók nem tudják elhelyezni értékes kézírataikat, a szerző újra lenyomatja a folyóiratunkban már közölt részleteket. Ha nem akarta teljesen mellőzni az irodalomtörténeti vonatkozású bevezetést, egy jegyzetben utalhatott volna a már megjelent szakaszokra, illetőleg nem kellett volna nekünk is átengednie kéziratát. Eltekintve ettől: elvetendő szokásnak tartjuk, hogy a mai inséges időkben egyes tudományos szerzők először szétszórt cikkeikben adják közre nagyobb munkáikat, sőt egyszerre két-három helyen is közlik tanulmányaikat.)

Irodalomtörténeti Közlemények. 1924. évf., 1—2. sz. — Soly-mossy Sándor: *A Toldi-monda keletkezése.* Akadémiai székfoglaló. A Tristan- és Paroival-megfelelések alapján a Toldi-monda forrását régebben a XIII—XIV. századi francia lovagepika, az ú. n. „romans courtois” termékeiben látta. Nézete utóbb odamódosult, hogy Toldiról szóló mondatörténeteink teljes sorozata egy előbbi XI—XII. századi francia eredetű műfajban, az ú. n. chanson de geste-ekben lelik forrásukat. A tanulmány további része sorra tárgyalja a gestákban található s még eddig ki nem mutatott egyezéseket. — Kastner Jenő: *Faludi Ferenc olasz versformái.* Metastasio áriáinak részük van Faludi strófáinak dallamos föl-építésében s talán rajtuk nevelődött műérzéke, melynek az első műdalokat köszönheti irodalmunk. — Császár Elemér: *A negyvenes évek kritikai munkássága.* (III.) A Regélő Pesti Divatlap legszorgalmasabb munkatársa Vahot Imre. Mint kritikusként érdekessége abban áll, hogy érdemeivel és gyöngeségeivel típusa a vidéki magyar műkedvelő írónak. Értéktelen drámákkal nem vesződik; ez érdeme. Kritikáiban azonban sajnos nagyon is érezhető az esztétikai műveltség s a biztos ítélő erő hiánya. — Badics Ferenc: *Régi magyar trók kiadatlan levelei.* Kisfaludy Sándor-nak nejéhez. — Fáy Andrásnak Bárány Ágostonhoz és Szvorényi Józsefhez. — Kölcsey Ferencnek Simon Péterhez intézett levelei. — Major Ervin Verseggy költői és zeneszerzői működéséhez

újabb adatokat, — Rakodezay Pál pedig *Dugonics mint tanár* címen Balog István naplójának az Etelka szerzőjére vonatkozó részét, Gálos Rezső *Kisfaludy Sándor kiadatlan kéziratai* közül a Dárday-ház vázlatául tekinthető A párosodó Ifjúság felírású szöveget közli. — Gulyás József: *Kikkel együtt nézte meg Petőfi a Sárosi-vár romjait?* Felelet: Tompa Mihály, Kerényi Frigyes, Lukács Pál és Soltész Ferenc társaságában. Valószínű, hogy három gyerek is volt velük.

Képes Mozivilág. 1924. évf. — 1. szám. Molnár Ferenc: *Az Ördög filmváltozatáról*. Szerző elismerő nyilatkozata az amerikai Pathé-cég film-átdolgozásáról, melyet 1924 február 8-án mutatott be Budapesten az Uránia s mely szerinte kevésbé fantasztikus, mint a tíz év előtti filmesítés. — Zsadányi Jenő: *Rákosi Jenő Magdolnája* filmen. A Glória-filmgyár Gajári István átdolgozásában és Forgács Antal rendezésében vászonra készül vinni a Magdolnát. — 3. sz. *Három mozi mutatja be a legújabb Corvin-filmet*. A Corvin-filmgyárnak ez az alkotása: Egy fiúnak a fele, Mikszáth Kálmán ugyanilyen novellájából. — 5. sz. *Magyar színmű osztrák filmen*. Földes Imre: A kuruzsló c. színműve, Vajda László scenáriuma alapján.

Közművelődés. 1924. évf., 1—8. szám. — A Czakó Elemér szerkesztésében megjelenő folyóirat személyek, tárgyak és események forgatagából kiemeli mindazt, amit érdemes tudomásul venni a művelt magyar embereknek. Mindenre kiterjedő figyelmű, gazdag tartalmú szemle. Gróf Klebelsberg Kunó, gróf Apponyi Albert, Lukács György, Imre Sándor, Czakó Elemér, Magyary Zoltán és mások kultúrpolitikai tanulmányain kívül több olyan cikket olvashatunk benne, amelyek közelebbről érdeklik az irodalomtudományt is. Kupcsay Felicián a jó könyvek nemzetnevelő hatásáról, a selejtes tömegárúk népszerűségéről s a ponyvairodalomnak az ifjúság lelkét megmetyélező befolyásáról ír tanulságos sorokat. Voinovich Géza irodalmunk fénykorának és mai állapotának egybevetéséből vonja le értékes megfigyeléseit a koreszmékre, eredetiségre, nemzeti szellemre, kritikára és közönségre. Külön értéke a folyóiratnak az a változatosan egybeállított hírvonat és könyvszemle, mely országunk legeldugottabb vidékeire is leviszi művelődési fejlődésünk és tudományos haladásunk valamennyi mozzanatát.

Levéltári Közlemények. A m. kir. Országos Levéltár folyóirata. Szerkeszti Csánki Dezső. A folyóirat 1923-ban indult meg; a levéltárak berendezését, történetét és anyagát ismerteti.

1923. évf. — Mályusz Elemér: *Az Országos Levéltár Nádasdy-levéltárának magyar levelei, 1531—49.* A Wesselényi-összeesküvés alkalmával kivégzett Nádasdy Ferenc levéltára a királyi fiscus tulajdonába s így az Országos Levéltárba került. Igen gazdag magyarnyelvű emlékekben. A jelen közlemény megkezdí az 1550 előtti leveleknek közlését. — Lukinich Imre: *Tranquillus Andronicus életéhez.* Összeállítja a XVI. századi dalmát humanista élettörténetét. Tranquillus egy ideig János király, majd Gritti Alajos s ennek bukása után Lasky Jeromos környezetében működött. Verancsics Antallal is közelebbi ismeretségben állott. Utoljára 1571-ből van róla adatunk. — Kleinmayr Hugó: *A Veronika-Pilatus-monda ónémet töredéke az Országos Levéltárban.* A négy hártylevélből álló kézirat egy XVI. századi jegyzőkönyv borítéka gyanánt maradt fenn. Szövege a XVI. század elején stájer földön keletkezhetett s egyike a kolostorok számára készült erkölcsi olvasmányoknak.

Ma Este. 1924. évf. — 1. szám. *Új magyar Shakespeare-fordítás készül.* Az új Shakespearet a Színpadi Szerzők Egyesülete készül kiadni. Atvonné Arany, Petőfi és Vörösmarty, valamint Hevesi Sándor fordításait s a többi darabot Babits Mihály, Harsányi Zsolt, Heltai Jenő, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Szabó Lőrinc és Tóth Árpád fordításában hozná. — 3. sz. *Mit mondanak Szomory stílusáról a hivatalos szakértők?* Négyesy László, Zlinszky Aladár, Balassa József nyilatkozatai. — 5. sz. *Münchenben filmre tették Petőfi egyetlen regényét.* A Hóhér Kötelét. — 19. sz. *Forradalmi lázadás a Nyugat szerkesztőségében?* Osvát Ernő és Gellért Oszkár személyes szimpátiák alapján bannak munkatársaikkal. Aiket nem kedvelnek, azokat hónapokig várakoztatják. Igen szűkmarkúan fizetnek, de a favorizált íróknak a többiek rovására szokatlanul magas honoráriumokat adnak. — 20. sz. *A Nyugatba írni ma már nem megtiszteltetés, hanem kényszer.* Szabó Lőrinc nyilatkozatát közli az előbbi cikk ötletéből. Szerinte a Nyugat elaggott, azt fölfriásítani már nem lehet. „A Nyugat az öregeké, aki fiatal oda ír, nem oda való, csak vendég”. — 31. sz. *Egy persa költő Ady Endréről.* Deszker Dezső dícsérő nyilatkozata. Főleg az Ős Kajánért lelkesedik.

Magyar Család. 1924. évf., 10—11. szám. — A Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság folyóiratának Gárdonyi-száma a nagy regényíróra való megemlékezések egész sorát hozta. Kőrösi Henrik, Simon Lajos, Móra István, Havas István elmélkedő cikkein és versein kívül Gárdonyi József: *Gárdonyi mint apa.* — Tóth Kálmán: *Az egri remete.* — Avar Gyula: *Gárdonyi leveleiből.* — Váth János: *Gárdonyi, a tanító.* — Simon Lajos: *Gárdonyi, a tanítójelölt.* — Dénes Szilárd: *Gárdonyi-émlékek.* — Csermely Gyula: *Apróságok, melyek jellemeznek.*

Magyar Élet. 1924. évf., 1—2. sz. — Baross Gyula: *Petőfi elveszett műveiről.* A nagy költő ránk nem maradt munkáinak rövid ismertetése a Petőfi-irodalom idevágó adatainak, főképp Ferenczi jeles életrajzi művének felhasználásával.

Magyar Könyvszemle. 1923. évf. 3—4. — Gulyás Pál: *A könyv sorsa Magyarországon a legrégibb időktől napjainkig* (II.). A tanulmány Bessenyei fölléptétől a trianoni békéig terjedő korszakban a következő fejezetek szerint szól a címben írt tárgyról: A könyvnyomtatás technikai újításai és hazai fejlődése; a cenzura; a könyvkiadás; a szerzői jog kialakulása; a könyvkereskedelem; a könyvkötés. — Bartoniek Emma: *Az Orsz. Széchényi-könyvtár 317. sz. középkori kódexéről.* Ebben maradt fenn a XV. században Magyarországon használt kétféle koronázási szabályzat egyike. — Baros Gyula: *Petőfi a szépirodalomban* (II.). A nagy költőre vonatkozó kisebb költemények, színdarabok, nyílt vagy burkolt célzásokat magukban foglaló magyar és idegennyelvű szépirodalmi művek könyvészeti jegyzéke. — Sullich Szilárd: *A levéltártn tudománya és a „Levéltári Közlemények“* (I.). A levéltártn külföldi fejlődése, fokozatainak és e tudomány jelenlegi állásának rövid ismertetése a most megindult Levéltári Közlemények jelentőségének kritikai mérlegelése céljából. — Gulyás Pál: *Egy elveszettnek hitt valószínű Korvin-kódexről.* A Janiblichus De philosophia Pythagor. című, díszes kisfolió hártakézirat, mely a XVI. század folyamán Brassicanus tulajdona volt s amelyet 1739-ben egy zsbvásáron a bécsi szervita-kolostor szerzett meg, 1855-ben egy párizsi könyvkereskedő útján 800 frankért a British Museum birtokába jutott. — Zsinka Ferenc *a Bécsi Képes Krónika török bejegyzéseit* ismerteti. — Ferenczi Zoltán pedig

adalékokat közöl Szabó Károly *Régi Magyar Könyvtárának* I. és II. kötetéhez.

Magyar Kultúra. 1924. évf. 4. szám. — Jablonkay Gábor: *Jókai és a katolicizmus* (II.). A katolicizmus terén való tájékozottság bizonyos mértékét már mint művelt embertől is elvárják Jókaitól; vannak is nyomok, melyek azt igazolják, hogy Jókai tudatosan ferdíti el a katolikus vonatkozásokat. Legjellemzőbb adatok erre *A csigák regényében*, *A jövő század regényében* és az *Egy az Istenben* lehetők. A jellemzés is szembetűnő igaztalanságot mutat a katolikus adatoknál: ezek rendszeren neveltségesek, ügyetlenek, hülyék, gyöngék, gyávák, megalkuvók; jót, nemeset sohasem talál katolikusban. — 5. szám. — Jablonkay Gábor: *Jókai humora és szel. emessége katolikus szempontból*. Gyulai Pál ítéletét fogadja el, hogy Jókai humora sokszor „gyermekes vagy éppen léha”. Fonákság tehát Jókainál az a törekvés, hogy a vallást a kórikum hétköznapióságába vonja; az esztétikai és erkölcsi kifogástalanság hiányzik belőle. Ami Jókainál a katolicizmusnak jut humor, az sértő szatira: leginkább *A jövő század regényében*, *A tengersizemű hölgyben*. — 6. szám. — Jablonkay Gábor: *Jókai világnézete katolikus szempontból*. Jókainál egyenes istenkáromlással, vallástagadással és emberistenítéssel is bőven találkozunk. Az „én vagyok az Isten” büszke mondatát az emberiség jövő sorsában valóraválónak hitte: az ideális jövő század a vallás- és istentelenség százada. Ez a vallástalan gondolatvilág nem hőseinek költött világa: maga a költő is ismételve a saját világfelfogásának mondja (Negyven év visszhangja). Ezzel karöltve erkölcsi felfogása is léha és könnyelmű. Színez olyan jeleneteket, amelyeket az erkölcsös világnézet veszedelmeseknek tart. Fájóbbá teszi e jeleneteket az ünneplés, amelylyel egyedülboldogítóknak hirdeti őket. Az érzéki szerelem gyönyöre az ő szemében az egyetlen, igazi boldogság. Léhasága játszik az erkölcs egyéb tételeivel is, — és talán ez a léhaság a főmotívuma Jókai nagy kedveltségének is. — 7—8. szám. — Jablonkay Gábor: *Jókai tendenciája*. Azokat a ferdítéseket és félreértéseket, amelyekkel a katolikus dolgokat tárgyalja, Jókai túlfűtött fantáziájának szokás tulajdonítani; vannak azonban olyan élelődések, amelyeket vallássértő célzat nélkül semmiesetre sem tett volna műveibe Jókai. A gúny és paródia

tárgyául oly előszeretettel veszi a katolikumot, hogy itt célzatosságot nem látni lehetetlen. Megegyezik e feltevéssel az a nyilatkozat is, amelyben Jókai magát nyíltan és tudatosan a szabadkőmíves célok és eszmék munkásának vallja (1893 nov. 17.). A szabadkőmíves törekvések egyházellenes támadásai mind elének kerülnek Jókainál. Az a nevelői jelentőség, amellyel protestáns hívei díszítik Jókait, a vallás és erkölcs ilyen meghurcolóját nem illeti meg.

Magyar Nyelv. 1924. évf. 4—6. sz. — Tolnai Vilmos: *Halhatatlan magyar nyelv.* A tudomány ma már meddőnek tartja a nyelvek elsőségeért való vitatkozást. A hangok számarányára nézve a magyar egy fokon áll a franciával, góttal, kazáni tatárral. Ha a szavak mennyiségét nézzük, ez igen szoros becsléssel százötvenezerre tehető. Téves közhit, hogy a múltban nem a magyar nyelv volt az állami élet nyelve. A közélet ellatinosodása csak a szatmári béke után következett be. A holt latinul szemben a XVIII. század végén veszi fel a harcot az élő magyar nyelv, s bizony fél század telt bele, míg 1844-ben vele szemben teljes jogát kivívta. De éppen ez a győzelmes harc jelenti nyelvünknek s vele a magyar nemzetnek szívósságát és életrevalóságát. — Jakubovich Emil és V. Házy Jenő: *Új magyar nyelvemlékek.* Jakubovich Emil újabban (1923 okt. 16-án) hét, eddig ismeretlen nyelvemléket mutatott be a Magyar Nyelvtudományi Társaságban. Őt Bécsből, kettő pedig a Várday-család levéltárából került elő. Vitéz Házy Jenő a soproni városi levéltárban egy XV. századbéli adóösszeírási lajstromkönyv fedőlapján egy 217 szóból álló latin-magyar szójegyzéket fedezett fel. — Sz. K. *Kazinczy Ferencnek Balla Mihályhoz írt 1821. júl. 20-ról kelt levelét közli.* — 7—8. sz. — Négyesy László: *Lchr Albert köszöntése.* A nemrég (1924 jún. 9.) elhunyt jeles nyelvtudós munkásságának ünnepi méltatása nyolcvanadik születésnapja alkalmából. — *Viszota Gyula: Széchenyi nyelvkészsége és helyesírása.* Magyar nyelvtudása és készsége szempontjából Széchenyi élete két részre osztható. 1825 előtt a magyar nyelv alig szerepel nála. Naplójába az első magyar bejegyzést 1814 szeptemberében írta, 1826 óta leveleit legtöbb barátjához magyarul intézi. Minden alkalmat megragad, hogy magát a magyar nyelvben tökéletesítse. Hitel c. művében, melynek egyik kézirata ránk maradt, már készen áll előttünk, mint

magyar író. — Jakubovich Emil adalékokat közöl legrégibb nyelvemlékes okleveleink és krónikáink íróinak személyéhez.

Magyar Nyelvőr. 1920. évf. — Trostler József: *Német romantikusok magyar fordításban.* Kleist és E. T. A. Hoffmann egyes munkáinak magyar fordításait abból a szempontból bírálja, mennyiben sikerült a fordítóknak visszatükröztetni a német írók stílusának egyéni jellemét. — Nagy Lajos: *Arany nyelvi hatása Nogállra.* Kempis Tamás fordítója nagyon sokat tanult Aranytól, amint erre maga is rámutat. A cikkíró ezt számos példával világítja meg.

1921. évf. — Balassa József: *Az ötvenedik év.* Megemlékezés a Magyar Nyelvőr megszületéséről. — Schmidt József: *Kőrösi Csoma Sándor mint nyelvkuató.* A tibeti filológia nagynevű megalapítója nyelvrokonsági kérdésekkel is foglalkozott. E működése túlszigorú bírálatban részesült. Csoma Sándor korának nyelvészeti nézeteit követte, mikor a magyar és a szanszkrit nyelv között analogiákat keresett. — Vikár Béla: *Analogiás hatások a népköltésben.* Főleg a játékdalban találunk gyakran különös nyelvi szövegrészeket. Ezek analogiás hatásból magyarázandók. — Nagy Lajos: *Arany nyelvi hatása Nogállra.* Kiegészítő adatok. — U. az: *Az amerikai magyar költészet nyelve.* A Magyar Jövő kiadásában megjelent gyűjteményből (Amerikai magyar költők) megismerjük az amerikai magyar gyári és bányamunkások keveréknyelvét.

1923. évf. — Kardos Albert: *Petőfi.* A nyelvhasználatban Petőfi sokkal következetesebb, mint első tekintetre gondolnók. Hatása a magyar nyelv történetében, a magyar beszéd életében szinte fölmérhetetlen. Bizvást odaállíthatjuk Károlyi Gáspár és Szenczi Molnár Albert mellé. — Fokos Dávid: *Loderecker Péter szótáráról.* Eddig úgy tudtuk, hogy ez az 1605-ben Prágában megjelent hétnyelvű szótár csupán Verancsics Faustus ötnyelvű szótárának megtoldott új kiadása, mely magyar nyelvészeti szempontból alig bír értékkel. A szerző kimutatja, hogy Loderecker tudatosan változtatott Verancsics magyar anyagán. Verancsicson kívül még más szótárírókat is felhasznált. Igaz, hogy magyarul aligha tudott, de egy magyarul jól tudó emberrel átnézte művét. — Bebesi István: *Nyelvművész-e Petőfi?* Horváth János és főleg Tolnai Vilmos felfogásával szemben azt bizonyítja, hogy Petőfi tudatos és merész nyelvművész volt.

— Dénes Szilárd: *Gyulai Pál Petőfi stílusáról*. Adalékul a Petőfi stílusáról támadt vitához idézi Gyulai Pál szavait Petőfi nyelvéről és magának a költőnek egy nyilatkozatát Úti rajzaiból. Ezekből kiderül, hogy Petőfi tudatos stilisztá volt.

1924. évf. — Rubinyi Mózes: *Agai stílusáról és nyelvéről*. Agai Adolf nyelvformáló tehetségét leleményesség, sokoldalúság jellemzik. Új utakon jár: nyelvújítás és népnyelv, igaz magyarság és pesti keveredés, régiség és modernség mindegy neki, csak az eszmét hozza ki hűen, kedvesen, könnyedén. — *Gárdonyi és Mikszáth a helyes magyarságról*. Két közlés. Az első Gárdonyinak egy kiadatlan levele, mely a Miatyánk magyar szövegével és a „se” szócska használatával foglalkozik. A második Mikszáth Kálmánnak egy 1906-ból való cikke nyelvünk veszedelméről. — Fokos Dávid: *Szótárirodalmunk történetéhez*. Kimutatja, hogy a Gyöngyösi Szótártörédéknek egyik forrása Pesti Gábor Nomenclaturája volt. Viszont hatása nemcsak a magyar Calepinusra, de Verancsics Faustus szótárára is valószínű.

Magyar-Zsidó Szemle. 1924. évf. 4. sz. — Heller Bernát: *Körmives Kelemenné tárgyának változatai* (az építő áldozat nyomai a zsidó irodalomban). Az emberek befalazásának szokását az ősi Izrael is ismerte. Miként ítélte róla a vallásos zsidóság, arról nem lehet kétség: „miként az emberáldozatot általában, úgy az építőáldozatot is kárhóztatnia kellett a zsidóság hirdette emberbecsülésnek“.

Minerva. 1923. évf. 1—5. sz. — Thienemann Tivadar: *Mohács és Erazmus*. Erazmus élelve a bölcsesség. Ideálja az autonómi ember, aki túlelmeledik az élet túlekedésén: semmit sem becsül, csak a maga függetlenségét és lelke nyugalját. A hitet csak a mindennapi életben tapasztalható hasznában volt képes felfogni. Theológiájától egyenes út vezet az unitáriusokhoz és a XVIII. századi felvilágosodáshoz. Az ő hervadásból fakadt életfelfogása hozzátartozik a felozlásnak többi tünetéhez, mely az akkori magyar világ bomlását és Mohács elkövetkezését jelenti. Páso Jakab, Celtes Konrád budai humanista contuberniumának egykori tagja volt az első magyar, ki Erazmusszal megismerkedett. A Mohács utáni magyar szellemi életben Dávid Ferenc és Dudics András léptek a magyar erazmisták örökébe.

Az ő nevük nemesak a magyar történetben, hanem a gondolkodás univerzális történetében is szerepel. (A szerző e terjedelmes tanulmányát annak idején akadémiai székfoglalóul olvasta fel.) — Zolnai Béla: *Magyar janzenisták* (I.). Cornelius Jansenius tanítása szerint isteni kegyelem nélkül az ember képtelen a jócselekedetekre és csak az önmagában ható kegyelem által üdvözülhetünk. Ezt a kegyelmet azonban csak a kiválasztottak bírják. A janzenizmus első magyar nyomai a francia forrás közelében keresendők. Az első nyom Párizsból a Rákóczi-emigrációhoz Rodostóba vezet. (A szerző ezután sorra tárgyalja a rodostói könyvtárból azokat a könyveket, amelyek a janzenizmus világnézetére vallanak s amelyek hatottak Rákóczi és Mikes világnézetének kialakulására.).

Napkelet. 1924. évf. 2. sz. — Szinnyei Ferenc: *Levelek a régi Pestről*. Archaizálva stilizált-megbízható korrajza az 1826. év körüli irodalmi életnek.

3. sz. — Tolnai Vilmos: *A „Két szomszédvár“ eredetéről*. Újabb adatok szerint valószínűnek látszik, hogy Vörösmarty Fejérvárt, vagy Sárpentelén megismerkedett az ellenségeskedő Farádi-örökösök történetével s az erre vonatkozó hagyomány felhasználásával építette fel költeménye meséjét.

4. sz. — Dóczy Jenő: *Arany János neurasztheniája*. Mi tette Aranyt beteggé? Saját maga. Tépelődő, minden kicsiséget túlzó, képzelődő természete betegítette meg. Úgy látszik: hajlamos volt a vértolulásra s mikor vérkeringési zavarai jelentkeztek, megijedt s zárkózott természete miatt csak magában emésztődött. — Pais Dezső: *Szinnyei József*. Az immár ötven éve működő és ható kiváló nyelvtudós tudományos jelentőségének méltatása. — Németh Sándor: *Byron-évforduló*. Esztétikai szempontból Byron hatása nálunk különösen két jelenségben vehető észre: egyik a regényes költői elbeszélés felkarolása, a másik az előadás líraisága. — Tolnai Vilmos: *A Walesi Bárdok s a „Bárányfelhő“*. 1857. május 5-én a hivatalos Budapesti Hírlap első lapján megjelent egy névtelen szerzőtől való „költői üdvözlöt. — Császár és Császárné... boldogító ittlétének első napján“. A vers, mely szerint „Budapest fölött... repül a népnek áldása, mint a szeretet bárányfelhője“, sokat foglalkoztatta az akkori irodalmi közvéleményt. Szerzője — Arany levelezéséből következően — Lisznyay Kálmán volt. Tolnai ezt nem tartja bizonyosnak.

5. sz. — Hartmann János: *Erdélyi irodalmunk*. Reményik Sándor művészi ideálja nem az érzéki, hanem az elvont szépség. E költő erdélyi irodalmunk legfőbb erőssége; környezetében mint kritikus is irányt szab ízlésével s tapintatos modorú értékeléseivel. Mellette Tompa László és Walter Gyula neve is jöcsengésű.

6. sz. — Zsigmond Ferenc: *Báró Podmaniczky Frigyes* (1824—1907). A mai kritika szűrőjében nem marad meg már egyéb érték Podmaniczky költészetéből, csak a benne elraktározott, vonzó tisztaságú életbölcesség. Szerinte a boldogság legnélkülözhetlenebb feltétele: a szív nemessége. — Hartmann János: *Vajdasági magyar írók Almanachja*. A Délvidék két nevet adott eddig irodalmunknak: Tóth Kálmánt és Herczeg Ferencet. E két író: név; a vajdasági Almanach huszonhét írója: szám.

7. sz. — Eckhardt Sándor: *Balassa Bálint*. Ellentétes vonásokból alakul ki az első magyar költő nagy alakja és mégis érezzük benne az egységet: a renaissance nagy duzzadó erejének hánykolódását. Balassa egyéni érdeme, hogy ő a szép kultuszát is bele merte ültetni a vallási és politikai élethalálharc kellő közepébe. — Tóth Béla: *Jókai a franciáknál*. Abból, amit a franciák Jókaiából lefordítanak, látszik, hogy mit várnak tőle: Couleur locale-t, exotikumot, akár a szabadságharcral, akár a népelettel vonatkozásban. Szinte a túlzásig erőszakolják az idegenes színt. Hiba, hogy a franciáknál irodalmunk ismertetése gyenge kezekben van.

8. sz. — Rédey Tivadar: *A magyar irodalom a huszadik században*. Reflexiók Schöpflin Aladárnak e tárgyról a Nyugatban közzétett tanulmányára. A XX. századi magyar írónak Schöpflin-vázolta típusa nem magyar típus, sőt nem is írói típus. A kortársi viszony — kivált egész jelenségsorozat áttekintésében — könnyen okozhat látási zavarokat. Schöpflin tanulmánya inkább e nézet mellett szól, mint ellene. — Galamb Sándor: *Bródy Sándor*. Ha formában nem köszönhet is sokat a magyar irodalom Bródynak, problémafelvetésének merészségében mégis vannak érdemei. Kár, hogy ily irányú újszerűsége nem szövetkezett fegyelmesebb fantáziával s nem társult hozzá műgond. — Horváth János: *Barokk ízlés irodalmunkban*. Eddig Riedl Frigyes volt az egyedüli, ki irodalmunkban rámutatott a barokk ízlés nyomaira. Ennek az ízlés-fajnak is, mint

mindeniknek, többféle változata van. Irodalmunkban a monumentális barokkot képviseli Pázmány Péter, meg Zrínyi, a költő. Pázmány stílusában benne van az ellenreformáció cselekvő részesének harcias egyénisége. Innen sokszor nagyarányú és nagyanyagú körmondатаi, melyeket világos rend és hatalmas energia jelleméz. A XVII—XVIII. századbeli magyar prózában hódít a barokk cikornya: a körmondat önmagáért való kedvelése, a tudákos jelzőhalmozás, a hosszúlélezetű és ága-bogai közt az értelmet eltévesztő, körmönfont mondatszövéés. Pázmány teljes ihletű, de könnyebben elterjedhető barokk prózai stílusán kívül van a barokknak nálunk egy másik egyéni változata is: Zrínyi Miklóse. Valószínű, hogy éposza korabeli sikertelenségének nem költői mélysége volt legfőbb oka, hanem inkább műfajbeli hozománya, melyre a magyar ízlés nem volt előkészítve. Viszont Gyöngyösi műve népszerűségét különösen ízlésbeli jellegének köszönheti. Ez ugyanis azzal a barokk-változattal azonos, melyben az antikizált hőstípus és az erotikum kultusza küzdöttek ki létjogot maguknak. A nemzetközi barokk-ízlésnek korántsem találjuk meg irodalmunkban minden változatát. Legkevésbé a misztikus hajlandóságút. Hiányzik a borzalmasnak kultusza is. E tekintetben annál inkább feltűnik Gyöngyösi Rózsakoszorúja, mely a barokknak a borzalmasan fájdalmast részletező változatát képviseli. A barokk ízlés e magyar vonatkozású vázlatos képe még kiegészítésre szorul. Ha ez megtörténik, helyesebb megvilágításba kerül majd irodalmunk multjának némely itt nem érintett jelensége is. — Szinnyei Ferenc: *Felvidéki írók*. Sziklay Hangzatká-ja ifjúsági könyvként kedves olvasmánya lesz a magyar diákságnak. Tamás Mihály Novelláskönyve tehetségéről tanuskodik, mely megtisztulva — remélhetőleg — igazán értékeset fog majd produkálni. Paál Gyula Veszedelem a házban c. népszínműve kissé régimódi irodalmisága dacára is missziót teljesíthet a felvidék magyar népe között. — Weber Arthur: *A magyar Simplicissimus új köntösben*. A címben írt német mű eredetileg 1683-ban jelent meg, legújabbán pedig 1920-ban adták ki. A munka jelentősége — egyebek mellett —, hogy anyagot szolgáltatott Kölcsey egy novellájához s ötletet Jókai Szép Mikháljához. — Koszó János: *Klasszicizmus és romanticizmus*. Zlinszky Aladárnak ily című könyve egyik legszebben megírt törmöke ezidei irodalmunknak.

Nyugat, 1924. évf., 1. szám. — Király György irodalmi hagyatékából: *Kádár Kata balladája*. Az Autti Aarne ismertette földrajzi módszer alapján keresi az erdélyi „Kádár Kata” és „Telamon királyfi” motívum rokonságát. Fontosabb párhuzamot ad Boccaccio Salvestra-története, ennek Straparolánál lévő változata (IX. 2.) és egy Krauss S. Frigyes gyűjteményében közölt boszniai népének. Az alapmotívum a szülői tilalom; ebből fejlődött az adriai tenger környékén a Boccaccionál szereplő típus. Az olasz változatban a leányt máshoz kényszerítik, mi alatt a fiút elküldik. A délszláv változatban a fiúhoz kényszerítenek egy másik asszonyt; a magyar változatban a leányt vízbe fojtják. Az elbeszélés-szerkezet a XIV. század óta élt az Adria partjain és él ma is a népköltészetben. A magyar-oláh változat új motívuma: a vízbefúló és ott egyesülő szeretők története a Bernauer Agnes-mondával függ össze, amelyet vagy szász népénekből vagy példából ismert és használt fel a „Telamon királyfi” magyar szerzője.

2. sz. — Gyulai Pál: *gr. Nádasdy Lipóthoz és nejéhez. gr. Forray Juliához*. (Kiadatlan levelek.) Beszámol az 1856. évi párizsi útról (14 nap) és Nádasdy Tamás gróf berlini életéről. „Engem — írja 1856. évi május 12-én — különösen a Louvre műkincsei, a történeti emlékek, színházak és népelet bájoltak el.” Írni is szeretett volna e benyomásairól, de adott szava eltiltotta ettől. Mikor, három évvel ezelőtt, Pesten szándékozott állandó szállást venni, egyik barátjának lapjában működött, de a szerkesztőtárs betegsége miatt annyi munka szakadt rá, hogy kedvét veszítette. (Ezt a lapot az eddigi Gyulai-kutatók nem nevezik meg. A Szépirodalmi Lapokról van szó: 1852—1853.) Visszavonult tehát a laptól. Utóbb az új magyar enciklopédia füzeteinek szerkesztését vette át, ami időt engedett neki egy kis regény megírására a „Pesti Napló”-ban. A szerkesztő, Török János, azonban olyan változtatásokat követelt a regényen, amelyeket Gyulai megtagadott és a regényt visszavette. Egyéb dolgozatait (bírálatait) is csonkítva vagy toldva adta ki, úgyhogy nyilvános tiltakozásra kényszerült. Az volt a terve, hogy a zsurnalisztikától teljesen visszavonul, de a Pesti Naplótól való megválása után egy quasi írói estélyen egy kritikai irányú irodalmi lap kiadását határozták el. Török a tervet a helytartótanácsnál megakasztotta, de Gyulait felháborodása Szilágyihoz, a „Budapesti Hírlap” szerkesztőjéhez üzte; Szilá-

gyitól egy évre kérte a tárcát, hogy támadhassa a Pesti Naplót es szigorú szemlét tarthasson az újabb szépirodalom felett. A cikkek fél esztendeig folytak, nagy felháborodást keltvén az ellenkező táborban. Amikor azonban azt a rágalmat kezdték terjeszteni róla, hogy a kormány béreltje, elkedvetlenedett. Közben a Pesti Naplót Kemény vette át, de adott szava a Budapesti Hirlaphoz kötötte Gyulait. A Ristori-cikk nyomán támadt lárma hatása alatt elhatározta, hogy fölhagy minden kritikával; mikor Szilágyi a kötelezettség alól való felmentését megtagadta, Gyulai kijelentette, hogy egy sort sem ír többé. A levelek 1856 október végétől december 8-áig Münchenben íródtak, majd hét a későbbi időből (1859—62.) Kolozsvárról és Pestről. 1859-ben erős vágy szólítja vissza Pestre, úri-utcai magányos szobájába, hol írói küzdelmei között annyi éjet virrasztott át s hol az írói dicsvágy még hitetni bírta. Június 3-án azonban már székfoglaló előadásra készül, két kötet novellával a táskájában. Ugyanez év október 9-én régi pesti szállásáról ír részvétlevelet Tamás gróf halálára, 1861 október 5-én pedig Kolozsvárt gondolkodik azon, vajjon nem lenne-e jobb felköltöznie Pestre.

3. sz. — Babits Mihály: *Könyvről-könyvre*. „Az irodalmi apagyilkosságnak egy új fajtája kezd divatba jönni, melynek motivuma nem belső és szellemi, hanem külső, karriérbeli...” — Milkó Izidor: *Vadnay Károly és a Fővárosi Lapok*. Vadnay életének legjelentősebb alkotása a Fővárosi Lapok. A tisztult ízlés s a nemes eszmék hirdetője volt. 1864—93-ig töltötte be ezt a szép szerepet. A közönség és a lap között meleg, bizalmas volt a viszony, a lap jellege pedig őszintén irodalmi. Vadnay lélekkel szerkesztette. Munkatársainak valóságos munkatársa volt. Legkedvesebbjei voltak Endrődi Sándor, Mezei Ernő, Balogh Pál, Nogáll Janka, Keszler Janka és az akkor kezdő Ambrus Zoltán. Választottjai közé tartozott Milkó Izidor is. Baj nem a kézírathányban, hanem az érvényesülni óhajtó tárcáírók bőségében volt. Honoráriumnként soronkint három krajcárt fizetett. — Székely Artur: *Ady-émlékek*. Néhány dalalék.

4. sz. — Az egész szám Móricz Zsigmond ünneplése. — Elek Artur az Az Ujságnál vállalt szerepéről szól (1903). „Vágyódásának célja akkoriban a Vasárnapi Ujság, a Budapesti Szemle, a Klafaludy Társaság, az Akadémia volt. Odatartozónak érezte

magát és azok igényével mérte meg új környezetét.“ 1908 volt a döntő esztendő, sorsa fordulásának nagy ideje. — Földi Mihály így jellemzi Móricz Zsigmond regénystiljét: „Romanika. Amely a naturalizmus eszközeit használja fel arra, hogy elhitesse magát.“ — Az egyes művek áradó ismertetéseiből íme Harsányi Zsolté a *Légy Jó Mindhalálig* c. regényről: „A legkeresztényebb magyar könyv, amelyet valaha olvastam.“ — Laczkó Géza: „Móricz a népies nemzeti irány fölött visszanyúlt Kisfaludyhoz, a vasárnapitól a hétköznapi paraszthoz, Kisfaludy humora maupassant-ös realizmussal kapcsolódva lépett elénk Móricz paraszt-történeteiben“.

5. sz. — Kadosa Marcell: *Szabó Endre*. Meghalt 75 éves korában. Húsz év óta Rákosligeten élt; csak az utolsó években költözött be régi írotársai, az Üstökös egykori munkatársai közé. Volt benne valami az orosz regények hőséből: a becsületes, naiv, élehetetlen, gyámoltalan, keresztül-kasul jó és igaz ember.

7. sz. — *Babits-szám.* — Király György: *Babits Mihály, az örök nyugtalanság költője.* „Babits az első költő — talán az egész világirodalomban — aki, ha nem is foglalkozik mozarabok írásával, a mozgófényképet lírai témává avatta.“ — Babits Mihály: *Örökkék ég a felhők mögött.* „Én katolikus vagyok, azaz hiszek a nemzeteken felülálló, egész világnak szóló katolikus igazságban! Más szóval: hiszek igazságban, mely túl van politikán, életünk helyi és pillanatnyi szükségletein: az én egyházam nem nemzeti egyház! Nem vagyok puritán: az én üdvösségemnek nem elégséges az, ami szükséges: ami itt és most szükséges... Hiszek a művészetben, mely kinyitja elénk a világot, mely kiröpít a pontból és a pillanatból, mely katolikussá és a kozmosz polgárává avat...“ — Tóth Árpád: *A „formák virtuóza*“. Babitsnak már jelentkezésekor ott sajtózt verseiben az a döntő érzékenység..., de formai készsége önkéntelen eltakarta, aranyjánosi szemérmossége tudatosan elfojtotta. — Fenyő Miksa: *Strófák Babitsról.* Leglényege az emberszeretet, de gyanakvó embertársai előtt ez az emberszeretet a formák égő oszlopokra mögé búvik. Ritka mestere a nyelvnek. — Laczkó Géza: *Természet, halál, vallás és szercelem.* Nála a természetet mintegy ablakon át szemléljük. Azért katolikus, mert ez a legköltőibb vallás. — Juhász Gyula: *Babits Szegeden.* 1906–08-ban tartózkodott Szegeden; Hegedüs Pált helyettesít-

tette a réaliskolában. A Szeged és Vidékében dolgozott; itt írta a Levelek Iris Koszorújából számos versét, itt érlelődött meg benne a Dante-fordítás, itt keletkezett néhány tanulmánya. — Nagy Zoltán: *Babits költészetének első korszaka*. Az új szem, a friss látás és az új látomást maradék nélkül, eredeti hőfokán közvetítő kifejező erő tűnik szembe az első korszakban. Jellege itt objektív líra. — Földi Mihály: *A költő a regényíróban*. A saját lelkében elraktározott világból vetíti ki szépprózájának világát. Írásainak realitása pszichikus realitás. Az ősi ösztönek és a mainál magasabb tudatnak nagy harmóniája tárul belőle felénk. — Turóczi-Trostler József: *Babits és a magyar essay*. A XIX. század első essayi nagyobbára leplezetlen értekezések, a későbbiek álcázott szónoklatok. Formálódására játékonnyan hatott a külföldi befolyás. Gyulai így határozza meg: a könyv és hírlapi cikk, az értekezés és bírálat között foglal helyet, a tudománytól kölesönzi eszméit, az irodalomtól formáit s éppen úgy szem előtt tartja a szakértőt, mint a művelt nagyközönséget. Ezt a formát frissíti föl a lírizmus: így jelenik meg Péterfynél, Riedlnél és Lukácsnál. Babits essayje a lírával egy disztanciájú, csakhogy egy másik, intellektuális fokon jelentkező, ezért érzékiségeiben, szimbólumaiban megfogható, önálló forma. — Révay József: *Musarum sacerdos*. Összeállítja a klasszikus vonatkozásokat. — Benedek Marcell: *Babits lírája*. Kiválóságának elemei: lelkének minden benyomásra reagáló érzékenysége, előkelősége mondanivalójának megválasztásában és formájában, a világot átlelkesítő idealizmusa, emberiséget és élettelen dolgokat közös szeretetben összefoglaló érzése, univerzális kultúrája, csodálatos nyelv- és versművészete.

11. sz. — Schöpflin Aladár: *A magyar irodalom a huszadik században*. Alaptényezők: uraltáji faj erős keveredéssel; elszigetelt nyelv, amely az európai ellenőrzést kizárja; elkésett tempójú társadalmi fejlődés; XIX. századi romantikus talaj. A XIX. század végén a középosztály szabja meg irodalmunk jellegét: témáját és formai művészetét. Ekkor a mesterei: Mikszáth — a nagy gondolat hiányzott belőle —, Rákosi Viktor, az élces ötletből táplálkozó humorista, Herczeg Ferenc, az előkelő, korrekt klubbeli ember rajzolója, Gárdonyi Géza, a demokratikusabb hajlamú, de minden közéleti háttér nélkül való író. Gárdonyi a népköltészet modern továbbfejlesztője. Bródy Sándor lényé szerint romantikus, aki a naturalizmus módszerével pró-

bálja magát kifejezni. Művei zseniális koncepciók, de elmagyolt alkotások. Ambrus Zoltán a francia iskola neveltje: a francia realizmus tanítványa. A pozitivistá életfilozófától a pesszimizmus felé haladt, némi szkepticizmus útján. A művészember modern típusát nálunk ő rajzolta meg először. Tóth Béla novelláit finom formaérzék és originális gondolkodás jellemzi. Kóbor Tamásban a filozófia moralista tendenciát kap. A líra a század végén az elődök stíljét próbálta továbbfűzni. Vargha Gyula költészete minden ízében polgári költészet Kozma Andor lirájába a közélet embere is beleszól. Szabolcska Mihály egyszerű, idilli lélek, tiszta, ösztönös, lírai vénával. A külföldi hatások formáló ereje látszik Ábrányi Emilen, Endrődi Sándoron és Zempléni Árpádon. Új vonást hoz Kiss József: a magyarsághoz hozzásimulni igyekvő zsidó lelkületet. Az új század mélyreható fordulatot hoz a magyar viszonyokba; lelkületét a fokozódó feszültség jellemzi, ez állítja szembe a jelen irodalmát is a konzervativizmussal (Hét, Nyugat). Heltai Jenő lirájában az ironikus életbölcesség az újság; Ignó a dekadens lelkiállapot megszólaltatója a magyar lírában. Az újak legnagyobb tehetsége Ady Endre. Falusi kurtanemes-vér; heves temperamentum, mohó életvágy, kicsinyes életformák kellemetlen volta, erős költői ösztön adja költészetéhez a diszpozíciót. Benne az ellenzéki magyar őstípusa éled fel. Lírájában széles-ívű, nagy világképet alkotott, nem gondolatokból, hanem belső élményekből. A politikai motívum mellett a szerelem uralkodik költészetében. Élet-típusa két végletet lakik meg: a szenvedély sivar tobzódását és az akarat-vesztett ernyedtséget. Ez elriasztja tőle az átlagolvasót; de van szépsége: a hatalmas életérzés és az ezzel együtt születő forma. Vele egyidőben lépett fel Babits Mihály: jellemző lírai kedélyállapota a nagy szellemi kapacitás és az energiahány közötti állandó színvonal-különbség, örökös belső nyugtalanság, kielégületlenség. Előbb csak a nyugodt formák között nyilvánul, de belső izgalma a szabad vers irányába lendítette. Tóth Árpád melancholikus természetű, mély benső zengéssel megáldott poéta. Gellért Oszkár az egyetemes emberi költője, hővebb és szívesebb világú; a házas férfember lírája „szinte fölfedezésképen hat“. Kemény Simon a nagyvárosban élő fiatalember fájdalmait énekli meg. Kosztolányi Dezső költészete a dekadens lelkiállapot legtisztább kifejezése a magyar irodalomban. Nagy Zoltánban a kifejezés hiánytalan művészete

és az érzés gazdag polifóniája ragadja meg az olvasót. Szép Ernő verseiben a gyermek attitude-je jellegzetes. Juhász Gyula jellemző témaköre az alantas kultúrájú környezetben élő, művelt és érzékeny ember kisóvárgása. Füst Milán a szabad vers első próbálói közé tartozik. A regényírók között Móricz Zsigmond a legkiemelkedőbb. Rusztikus magyar. Az életnek két alapösztönét látja: a nemi vágyat és az anyagi érdeket, ezt az életet azonban nem naturalista hidegséggel, hanem szenvedélyes izgalommal nézi. A magyar női lélek Kaffka Margitnál szólal meg őszinte művészettel. Főtémája a nő helyzete és sorsa a magyar világban. Karinthy Frigyes szemlélete hasonló a görbe tükörhöz; nem olyan egységes, mint Swift, de változatosabb. Krúdy Gyula a tökéletes impresszionista; alaphangulata a me-rengő, lankadt melancholia. Tersánszky J. Jenő realizmusának sajátossága a kisváros a maga nyersségével. Cholnoky Viktor a kísértetlátó fantasztikumot hozta a magyar irodalomba. Révész Béla a szocialista világszemlélet első határozottabb megszólaltatója irodalmunkban. Nevesebbek még: Színi Gyula, Laczkó Géza, Török Gyula, Szabó Dezső. A drámában az új siker Molnár Ferenchez fűződik: egyike Európa legbrilliansabb színpadi íróinak. Szomory Dezső a dolgok beállításában, kiszínezésében, főképen pedig dikciójában új. Siker fűződik Lengyel Menyhért, Bíró Lajos, Barta Lajos pályájához, míg a speciálisan magyar levegőjű dráma terén Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza és Móricz Zsigmond neve emelkedik ki. A háborús magyar irodalomból hiányzott a háborús gyűlölség; a fiatal nemzedék pacifista volt. A háború után bizonyos leapadás érezhető, ma a sajátos viszonyok riasztják vissza az írókat attól, hogy az aktuális életbe belenyúljanak.

13—14. sz. — Harsányi Zsolt: *Heltai Jenő versei*. Az ártatlan cinizmus mögé rejtett őszinte és meleg lira ez. Jelentősége a modernség mohó és erős irodalmi áramlatának megteremtésében van. Az új magyarság lelkét szólaltatta meg. „Heltainál kevésbbé zsidót keveset ismertem. Ő tipikusan török ember“. (11)

15—16. sz. — Ignotus: *Bródy Sándor*. A fele-nótát úgy el tudta játszani, hogy az ember elbűvölve ragasztotta homlokára a fele ezres bankót, a másik felét nem tudta elmuzsikálni. Ennek az oka: a közönség viszontszeretetének hiánya. — Gyergyai Albert: *Schöpflin Aladár*. Valóságos és egyetlen víziója a tár-

sadalom. — Trócsányi Zoltán: *Szily Kálmán*. Heinrich Gusztáv és Szily Kálmán összeütközése az Akadémián a két öreg jelleméből folyt; a halál egyik után a másiknak sem engedett sok időt. Szily pályája a természettudomány műveléséből indult, a Természettudományi Közlönytől a Magyar Nyelvig. Gondos, szíves vezetője volt az Akadémia könyvtárának.

17. sz. — Tardos Krenner Viktor: *Emlékezésem Palágyi Menyhéltre*. A tudóst a tragédiáról adott meghatározása, az író az a terve jellemzi, hogy a saját sorsát a Bolyai-sors árnyképeként költői műben akarta feldolgozni. Világszemléletének gyökérpontja a világpulzus.

19. sz. — Nagy Lajos: *Karinthy Frigyes*. A Fidibusz-ban indult írói pályája: persziflázsokkal. Egyéb írásait a nagy problémák jellemzik, amelyeknek megformálásában a valóságból kilép. A világháború a szíve véréből fakaszt cikkeket. Írt drámát is: Holnap Reggel, — melynek témája a félelemtől való megszabadulás. Regényének, a „Capilláriá“-nak, hibáit a pénzért dolgozás kényszere magyarázza. A Kötéltánc is csupán részleteiben nagyszerű. Évek óta hordja magában egy képzeletbeli alakjának regényét, amely egész világszemléletét összefoglalná. Ma 36 esztendő.

Mult és Jövő. 1924. évf., 1. sz. — Herzog Manó: *Jób*. *Faust*. *Madách*. Az ember tragédiájának és Goethe Faustjának első jelenete egyformán Jób könyvének expozíciójára megy vissza.

7. sz. — Patai József: *Az Ember tragédiája héberül*. Asigdor Haméiri-Feuerstein Jeruzsálemben élő beregi származású héber költő a Dvár Hajom c. napilap szépirodalmi rovatának szerkesztője, lapjában egymásután kiadta Petőfi, Arany, Ady, Kosztolányi, Kiss József, Patai József, Makai Emil, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Karinthy Frigyes, Ignotus, Bíró Lajos, stb. verseit és elbeszéléseit. Ugyanő lefordította és egy 316 lapnyi ívréses kötetben kiadta *Chazon tradam* címen Madách drámai költeményét, amely Patai véleménye szerint „ezzel a fordítással jut bele igazán a világirodalomba. Most kikerült a szűk nyelvi határokból és olvasni fogják Jeruzsálemtől Odesszáig, Berlinton Londonig, New-Yorktól Dél-Afrikáig“. Stibel kiadó a fordításért 210 font, vagyis körülbelül 80 millió magyar korona tiszteletdíjat fizetett.

10. sz. — Sas Irén: *Néhány vonal Bródy Sándor portréjára*

hoz. Egy 1920-i interjú leírása, melyből kiderül, hogy Bródy, aki a zsidó vallással szemben közönyösnek látszott, szívvel-lélekkel átérezte zsidó fajiságát. Így elmondta, hogy egyik unokahúgát, az egyetlen, aki kikeresztelkedett családjából, egy jó szó nélkül kikergette a szobájából, bár úgy szerette, hogy „a szíve majd meghasadt”. Egyik nyilatkozata: „Világéletemben mindig közelebb állt hozzám az egri paraszt, mint a galíciai zsidó. De ha a galíciai vagy orosz zsidót, valahol Kisenevben, vagy Odesszában ölték, akkor egyszerre csak mindig megéreztem, hogy az én fajtámat ölik”.

Pásztortűz. A kéthetenként megjelenő szépirodalmi és kritikai folyóirat ezidei évfolyamában fontos változás történt. A szerkesztést György Lajos vette át. A nemes szellemben vezetett és elevenen szerkesztett folyóirat jelentékeny tényezője a kolozsvári irodalmi életnek és Erdély nemzeti szellemű művelődésének.

8. szám. — Borbély István: *Szabolcska Mihály*. Hódolat a temesvári papköltő érdemei előtt. „Nem véletlenül történik, hogy a Pásztortűznek jelenlegi új formája szépirodalmi közleményeit Szabolcska Mihály nevével s munkásságának méltatásával kezdi. Szabolcska Mihály az egyedüli, ki mint versíró poéta a régi Magyarországból halhatatlan magyar nevet hozott át Romániába. Gyönyörű költeményei, melyekben a történeti magyar lélek egyszerű művészettel tükröződik vissza, soha el nem múló emlékei egy boldog kornak, mely immár a történelemé.”

9. szám. — Kristóf György: *Jakab Ödön*. Az életének hetvenedik évébe lépő költő művészetének méltatása. „Homlokát egész koszorú díszíti: ennek leveleit az irodalom közönségének szeretete, a kritika elismerése és kitüntetése hintette eléje s az ő ötvenéves költői tevékenységének tiszta művészete tartja össze szép s egyhamar szerte nem hulló egységbe... Tiszta művészet! E kifejezés jellemzi legtalálóbban Jakab Ödön valamennyi alkotását, egész költészetét... Bár tőlünk rég elszakadt, mégis mindig a maga erdélyiségéből alkotott egyetemes magyar és művészi értékeket. A Magyar Tudományos Akadémiától nyert elismeréséhez fogadja a mi szerény köszöntésünket is azért, hogy műveiben igaz hűséggel s főnemi művészettel fejezte ki az erdélyi lelket. Bizonyosan tudjuk, hogy szavaink egyúttal sok ezer olvasó helyett és nevében is szólnak.” — Gyalui Farkas: *Erdélyi*

Magyar Hírvivő. Erdélynek ez az első magyar hírlapja 1790-ben indult meg Nagyszebenben. Hogy meddig élt, bizonytalan. Az év végén már Kolozsvárt jelent meg. Csak néhány száma jutott korunkra. A hetenkint kétszer megjelenő lapot az erdélyi fő-kormánysszék néhány lelkes tisztviselője gondozta. A hírek közlésén kívül közművelődési terveket is vetett föl s helyet adott néhány versnek is.

10. szám. — Papp Ferenc: *Erdély és a magyar költészet.* Az erdélyi magyar szellem megnyilatkozásáról Jósika Miklós, Gyulai Pál és Kemény Zsigmond írói munkásságában. „Bármily eredeti alkotás is azonban az erdélyi magyar költészet, mégis az egyetemes magyar költői alkotóerő nyilatkozásának szerves része. Ezért Szilágyi Sándor joggal tiltakozott 1860 körül az erdélyi szépirodalomnak az önállóság alapján való elkülönülése ellen.“

11. szám. — Kristóf György: *Ady Endre.* A cikk a szilágy-sági Ady-ünnepek alkalmából készült. Rámutat az „ellenmondás kínjától terhes kérdésekre“, amelyek a költő munkásságával kapcsolatosan felvetődnek. Ady Endre vulkán-ember volt: forradalmár a költészetben és társadalomban egyaránt. A forradalomnak csak első részét, a rombolást, gondolta át; második részének, az építésnek, csak kezdetéig ért el. A mult akként omlott össze, amint ő kívánta, de az építés mások programja szerint alakult ki. „Ijedten jelentette ki, hogy ez nem az ő forradalma. Ha a legszebb látványt nyújtó vulkán gondolkozni tudna, akkor, azt hiszem, a kirobbanás nyomán járó pusztulás láttának első percében valami hasonlót érezne és mondana: Ezt nem akartam. Bizony Ady sem tűzött ki célt a robbanás utánra, mint ahogy vaktában rombol a vulkán is.“

12. szám. — Jakab Ödön: *Indali Gyula emléke.* A cikkíró Indali Gyula benső barátja volt s megindult lélekkel újítja meg a szerencsétlen sorsú lírikus emlékeit.

15. szám. — Márki Sándor: *Emlékezés Petcsei Istvánra.* Kedvesen jellemző életrajzi adatok.

Protestáns Szemle. 1924. évf. 1. sz. — Vargha Gyula: *Protestáns irodalom és nemzeti művelődés.* Elnöki megnyitó. A dogmák különbözőségének kiélézése a keresztény felekezetek között a legszerencsétlenebb dolog. Az irodalomban merev mozdulatlanúságot a nemzeti hagyományok legbuzgóbb hível sem kíván-

nak. De a jelennek mindig a mult termő talajából kell kisarjadnia. — Ravasz László: *Madách „pesszimizmusa“*. Pesszimizista-e Madách? Az, mint Pál, Sz. Agoston, Kempis, Luther, Kálvin, mindenki, aki az Isten nélkül való életet abszolút rossznak látta s az Istennel való életet az egyedül jónak. De optimista is Madách, mint mindenki, akinek az élet rosszasága csak ugródeszka volt, hogy arról az örök szeretet és örök jószág kebelébe vesse magát. — Bartók György: *Petőfi művészete*. Petőfi művészetének hordozója a lelkében a lelkével együtt kialakuló öcseredeti esztétikumcsírára; forrása az energikus élmények buja teltsége; eszköze a korlátlan képzelőerő, amely az esztétikumcsírából kifejlő élményeket érzéki alakba öltözteti.

2. sz. — Révész Imre: *Régi magyar imádkozók és imádságaik*. (I.) Régi, jeles ref. imádkozóink sokan voltak, de irodalmi nyomot nem mindegyikük hagyott. Az ismertebbek a XVI. század közepétől a XVIII. század közepéig főképp az arisztokrácia köréből kerültek ki. — Schöpflin Aladár: *Új idők irodalma*. A háború utáni magyar irodalmi élet feltűnőbb jellemvonásai: 1. hogy a közönség megkomolyodott; 2. az irodalmat készületlenül találta ez a fordulat; 3. Ady posthumus sikere nagyon érdekes jelenség; 4. a magyar irodalom decentralizálódik. — Zsigmond Ferenc: *Három év (1921—1923.) irodalomtörténeti termése madártávtalból*. A jelzett időpontban önálló kötetként megjelent művek rövid kritikai áttekintése olyanformán, ahogyan utoljára 1923-ban folyóiratunkban is szokásos volt.

3—4. sz. — Révész Imre: *Régi magyar imádkozók és imádságaik*. (II—III.) Özv. gr. Teleki Józsefné, „árva“ Bethlen Kata (1700—1759.) és II. Apafi Mihályné, Bethlen Kata fejedelemsasszony (mh. 1725-ben) munkáin kívül becses termékei a ref. imádságirodalomnak Ráday Pál (1677—1733.) Lelki hódolása és Ecsedi Báthori István (1555—1605) Zsoltáros elmékedései.

5. sz. — Pukánszky Béla: *Kant első magyar követői és ellenfelei*. Kant eszméinek első hirdetője nálunk két bajor származású tanár: Delling János és Kreil Antal. Amaz a pécsi akadémián tanította a bölcseiséget Kant szellemében, emez a pesti egyetem filozófia-tanára (1875). Mindkettőt sok kellemetlenség érte álláspontjuk miatt. Kant többi hívei közül említést érdemelnek Nánási Mihály és Sz. Szilágyi János máramaroszigeti, Márton István pápai, Sipos Pál és Nyiri István sárospataki, Chuehieh Simon zágrábi tanárok, továbbá Kazinczy

Ferenc; az antikantiánusok főbbjei: Rozgonyi József sárospataki, Horváth János budai akadémiai, Ruszek veszprémi papnöveldei tanárok, Budai Ferenc szováti ref. lelkész, Putz Antal r. kath. plébános, Folnesics János pedagógus és báró Kerekes. Erdélyben a Döbrentei Gábortól szerkesztett Erdélyi Múzeum útján szinte ellenzés nélkül terjed Kant böleselete. Leglelkesebb híve itt Köteles Sámuel. Kantianus irodalmunk alaphibája: az egyoldalú erkölcsi szempont. Az egész mozgalom egyik fontossága, hogy az ú. n. egyezményes filozófia útját a magyar Kant-vita és Márton István Krug-fordítása egyengette. — Harsányi István *Timár Kálmánnak Premontrei kódexek c. munkáját ismertetve* nem találja eléggé meggyőzőknek a szerzőnek a legelső magyar bibliafordításra vonatkozó érveit. Szerinte a Bécsi, Münchener és Apor-codex „nem premontrei kézirat, hanem a Huszita-biblia egy-egy részének másolata”.

9. sz. — Révész Imre: *A magyarországi protestantizmus tudományos történetírása.* (I). A magyar protestáns egyháztörténetírás tudományos önvizsgálata szempontjából különösen két követelés fontos: az egyik a függetlenség, a másik a tárgyszerűség. Független az egyháztörténetírás akkor, ha célja a tudományos igazságnak minden melléktekintettől ment földerítése; a tárgyszerűség pedig azt jelenti, hogy az egyháztörténetészeknek tárgyát nemcsak bensőleg, intuitíve értenie kell, hanem annak lényegével fogalmilag is tisztában kell lennie. A tárgyszerű egyháztörténetírás igazában vallástörténetírás, tehát nem intézményi, hanem szellemi történetnek a földerítése. — Csikesz Sándor: *Új bibliafordítás.* Czegléd Sándornak nemrég megjelent újszövetség fordítása érthetőség és világosság dolgában minden eddigi magyar fordítást felülmúl; előnye a műnek a belletriatikai máz kerülése s helyett a tiszta vallásos lendületre való öntudatos törekvés.

Századok. 1919. évf., 3—10. sz. — Lukinich Imre: *Gróf Zrínyi Miklósnak, a költőnek születési éve.* Egy Pozsonyban őrzött meghívóból kiderül, hogy Zrínyi Györgynek és Széchy Magdolmának lakodalma 1619 május 19 én Muraszombat várában folyt le, Zrínyi Miklós tehát legfeljebb 1620 tavaszán születetett.

1920. évf., 1—3. sz. — Ferenczi Zoltán: *Esztrevétel Lukinich Imre Gróf Zrínyi Miklósnak, a költőnek születési éve c. cikkére.* Elfogadja Lukinich Imre fenti megállapítását s néhány helyen

bító észrevételt fűz a régi magyar „kézfogás“ jogi természetéhez. — Károlyi Árpád: *Széchenyi István elkobzott iratai*. A bécsi rendőrség néhány héttel Széchenyi halála előtt, majd az 1860 április 7. és 8. közti éjjelen történt gyászeset után lefoglalta Döblingben Széchenyi iratait. Az osztrák köztársasági kormány hozzáférhetővé tette a bécsi udvari és állami levéltárban őrzött iratokat. Károlyi Árpád tájékoztató jelentést közöl az anyagról, melyben levelek, naplók és több kézirati mű foglaltatnak. Utóbbiak között legnevezetesebb a Széchenyi Bélához 1857-ben német nyelven írt gyönyörű Parainesis, egy közel 700 ívrét-oldalas, metező gúny hangján írt politikai munka, mely a Blick előfutárának tekinthető, míg egy másik „Disharmonie und Blindheit“ című, 1860 elején készült mű tulajdonképpen a Blick folytatása.

1922. évf., 1—5. sz. — Lábán Antal: *Kortörténeti titkos jelentések Bécsből a száz év előtti magyarságról*. I. Ferenc korából a bécsi belügyi levéltárban lévő Polizei-Archiv ezrével őriz titkos jelentéseket, melyeket az udvar bizalmi emberei (confidensek) küldtek Bécsbe a magyarországi állapotokról, gyakran megemlékezve a színházi és irodalmi dolgokról is. Így Kisfaludy Károly Tatárok Magyarországon című színdarabjának előadásáról (1819), Katona József Bánk bánjának 1821-i kiadásáról („Nemcsak a dráma tartalma, hanem egyes részletei is alkalmasak arra, hogy a magyarok gyűlöletét a német fejedelmek s általában a németek ellen lángra lobbantsa, fejlessze, táplálja“) és az Aurora zsebkönyvről (1822).

6—8. sz. — Angyal Dávid: *Gróf Széchenyi István döblingi évei*. A szerző Széchenyi István irodalmi hagyatékának kiadásával kapcsolatban Széchenyi betegségének keletkezésével, döblingi éveivel, ottani irodalmi és politikai tevékenységével, végül halála körülményeivel foglalkozik.

1923. évf. 1—6. sz. — Márki Sándor: *Petőfi a történelemről*. A centennárium alkalmából a szerző arról ír, hogy Petőfi figyelmét mi ragadta meg a multból, különösen hazánk multjából. Áttekinti időrendben mindazokat a világtörténelmi és magyar történeti vonatkozású részleteket, melyekkel Petőfi költészetében találkozunk. Szemléje végén megállapítja, hogy az emberiség története Petőfi felfogása szerint szakadatlan vérfolyam, melyből egy végző és döntő harc, a jók és gonoszok összecsapása fog kifejlődni, a jó győzelmével.

7—10. sz. — Hekler Antal: *Ipolyi Arnold emlékezete*. „Méltó örököse volt azoknak a nagy magyar főpapoknak, akik áldozatkész cselekvéssel és munkával szolgálták nemzetük kultúráját. Élete nem volt szegény sikerekben, de külső emelkedése lelki emelkedettségének szintjét sohasem haladta meg.“ „Amilyen elfogult volt életrajzírójának, Pór Antalnak fenntartás nélküli, erősen szubjektív magasztalása, éppoly igaztalan a zsugorító kritika éleselméjű mesterének, Gyulai Pálnak nyilván célzatos aláértékelése, mellyel Ipolyi történetírói hivatottságát tagadásba vette.“

Színházi Élet. 1924. évf. 2. sz. — Babits Mihály: *Shakespeare-fordítások*. „Szász Károly és társai lelkiismeretes munkát végeztek“ Shakespeare-fordításokkal, de „nyelvük nem volt kész rá s ők pedig nem születtek a vasat gyúrni, mint ama három óriás (t. i. Arany, Petőfi és Vörösmarty)“. Eredmény: „a vers lompos lett, a nyelv erőszakolt“. Az ekként megszületett „magyar Shakespeare“-nyelv egyideig óriási hatással volt az akadémiai pályadramák íróira, sőt a színpadon is ezen a hibás alapon alakult ki a „stíl, beszéd- és hanghordás“ hagyománya. Írók és színészek „azt hitték, hogy shakespeare-i, ami csak a Shakespeare ügyetlen majma volt“. Új költőknek kell jönniök, akik megtörik a varázst. — Herczeg Ferenc: *Írók, emberek*. Az író alapjában véve magában járó ember. Ez úgy értendő, hogy másféle emberekkel szívesen társul, más íróval azonban csak pajtáskodik, de benső barátság csak a legritkább esetekben szövődik közöttük. „Nálunk az írók nem igen váltak be mint politikusok“. „Miért ír az író? A dicsőségért persze. De bizonyos, amit dicsőségnek szokás nevezni, nem egyéb, mint utalvány, melyet beváltanak az Élet pénztáránál.“ — 7. sz. Hevesi Sándor: *Az Ember Tragédiája és a külföld*. Hogy Az ember tragédiáját a külföld kellőképen nem méltányolja, annak főleg az az oka, hogy a német kritika „Az ember tragédiájában rögtön meglátta a Fausthoz méltó koncepciót — és ezért zárkózott el Az ember tragédiájától“. Reméli, hogy a mű a színpadon keresztül el fogja érni külföldi karrierjét „abból az egyszerű okból, hogy a színpadi termelés... nem bírja fedezni a színpadok szükségleteit“. — 8. sz. A *Hattyú amerikai karrierje*. Molnár Ferenc: *Hattyú*. Amerikában nagy sikert aratott vígjáték. Az amerikai vállalkozó 5000 dolárért vette meg az elő-

adás jogát Amerika számára egyszersmindenkorra, tehát oly módon, hogy az előadások jövedelme után Molnár Ferencnek semmiféle jutalék nem jár. Eddig az amerikai vállalkozó 150.000 dollárt keresett a vigjátékkal. Míg ennek a darabnak nagy anyagi sikere volt, az Égi és földi szerelem tíz előadást sem ért meg s az amerikai színházi vállalkozónak még azt az 1000 dollárt sem hozta be, amelyet előlegül adott Molnár Ferencnek. — 10. sz. *Erdős Renée színdarabját nem adják elő a budapesti színházak.* A Santerra biboros c. regényből írt színdarabját nem fogadta el a Vigszínház, ellenben János Iantvány c. darabja Fiumében színre került olaszul D'Annunzio kormányzósága idején s németül a Burg-színházban is kitűzték előadásra, bár itt a forradalom kitörése és Bahr távozása a színház éléről meghiusította az előadást. — 14. sz. Hevesi Sándor: *Az Ember Tragédiája amerikai előadásáról.* Martin Beck new-yorki színházigazgató vette meg az amerikai színpadok részére és új fordítást is készíttetett. Az athéni jelenethez híres táncosnőt fognak fölkérni, a forradalmi képben pedig tízezer ember lesz egyszerre a színpadon. Szóval amolyan látványosság lesz belőle, persze amerikai méretekben. — 25. sz. Marton Sándor 18 magyar darabot helyezett el Amerikában. Az említett budapesti színpadi kiadó 2 operettet és 16 színművet adott el az amerikai színpadi vállalkozónak. A magyar szerzők nevei: Lengyel Meuyhért, Vajda Ernő, Földes Imre, Lakatos László, Herczeg Ferenc, Orbók Attila, Vitéz Miklós, Molnár Ferenc, Bíró Lajos, Drégely Gábor, Fodor László. — 26. sz. *Arany János ismeretlen levele.* Az 1877-ben írt levelet a cikk hasonmásban közli. A nagy költő egy emlékalbum szerkesztőjének megírja, hogy sem kedve, sem ereje költemények írására. A levéllel kapcsolatban Kéky Lajos, Ferenczi Zoltán és Voinovics Géza nyilatkoztak a Színházi Élet számára.

Uj Idők. 1924. évf. — 1—2. sz. — Porkoláb István: *Kisfaludy festette, Petőfi énekelte...* Anekdotázó cikk Andrassy Teréznek Kisfaludy Károly festette arcképéről a csöngel paplakban és Petőfi Sándor 1839-i tartózkodásáról Ostffyasszonyfán és Csöngön.

4. sz. — Herczeg Ferenc: *Csajthay Ferenc.* Mint szerkesztőt méltatja 40 éves újságírói jubileuma alkalmából.

10. sz. — Surányi Miklós: *A regényírás lélektana.* A regény-

író objektivitása önánítás, mint minden műalkotásban, itt is az író a maga egyéniségét veti ki. Ezt a tételt szerző több külföldi írón illusztrálja.

21. sz. — Krúdy Gyula: *A férfiruhás írónő*. Vay Sarolta grófnőről anekdotázó modorban.

25. sz. — Herczegh Ferenc: *Ész és szív*. Br. Podmaniczky Frigyes jellemzése.

27. sz. — Móricz Pál: *Tömörkény mint legényember*. Novellisztikus visszaemlékezések.

FIGYELŐ.

Berzeviczy Albert.

Szellemi életünk történeti szempontú krónikása, az Irodalomtörténet, súlyos mulasztást követne el, ha nem idézné olvasói emlékezetébe annak a férfiúnak érdemeit, akinek neve mint irodalmi életünk és tudományosságunk egyik legcselekvőbb tényezője újabbkori művelődésünk ügyével a legszorosabban összeforrt.

Berzeviczy Albertről, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy-Társaság elnökéről van szó. Társaságunk iránt állandóan tanusított jóindulatának hálás viszonzásán kívül kettős alkalmiság is kötelez bennünket a tiszteletadó megemlékezésre. Egyik abbeli örömünk, hogy a Gondviselés akaratából megérhette hetvenedik születésnapját (1923 jún. 7.), a másik, hogy nemrég (1924) ünnepelték irodalmi munkássága ötvenedik évfordulóját.

Berzeviczy Albert életművének kritikája — politikai vonatkozásban — kívül esik e folyóirat illetékességén, bár gondolatközlésének mesteri módja révén az irodalomtudomány ez irányban is a legjobbak közt emlegeti. De ha már a törvényhozó és kormányférfiú jelentőségének szóvátétele nem lehet is feladatunk, annál inkább számontartjuk az irodalommal való régi és benső kapcsolatánál fogva. „Mondják, hogy leghívebb az a szerelem, mely a csábítások kelyhének megízlelése után marad meg szívünkben.” E reflexió kapcsán tett vallomást Berzeviczy az irodalomhoz való ragaszkodásáról egy negyedszázaddal ezelőtt, mikor *Itália*ja nagy sikere után a Kisfaludy-Társaság tagjával megválasztották. S hogy mily őszinte volt ez a nyilatkozat, mutatja az a bő termés, mellyel becses ajándékképpen szellemi kincstárunkat azóta is gyarapította.

E dús lelkiség emlékeinek főképp három csoportja az, mely formai és tartalmi elemeivel szaktudományunk megbecsülésére igényt tarthat: 1. a *Beszédek és tanulmányok* két kötete, melyo-

ket eredetük alkalmisága dacára megóvott az elévüléstől az a körülmény, hogy egy a művelődés értékei iránt fogékony elme termékeny gondolatait őrzik az utókor számára; 2. képzőművészeti tárgyú munkái (*A cinquecento festészete...; A tájképfestészet a XVII. században*), melyekkel közeli rokonságban vannak a művészi élményt hangsúlyozó útleírásai (*Itália, Délen*); végre 3. szorosán vett történeti művei élükön *Beatrix királynéről* szóló, külföldi viszonylatban is nagyszabású életrajzával s *Az abszolútizmus korát* tárgyaló, most készülő monografiával. Mindezek a munkák, amellet, hogy szerzőjük sokoldalúságáról és tudós hivatottságáról tanuskodnak, egyben nem mindeunapi emelkedettség nyomait éreztetik s előadásbeli tulajdonságaikkal is kellemesen hatnak.

Harmadik helyen említett műveihez sorozható egy igénytelennek látszó s érdeme szerint talán még nem is méltatott könyve a *Régi emlékek* (1853—1870.), mely különösen Berzeviczy egyénisége és írói sajátosságai nézőpontjából jelentős. Az ünnepeltet ugyanis vezető állásai már ifjúkora óta szinte állandóan a nyilvánosság előtt való szereplésre készítették, aminek — bármily terhes lehetett az olykor reánézve —, mint köztudomású, mindig a legkitünőbbben felelt meg. De ez a nagy önfegyelmet kívánó, a helyzet ünnepélyességéhez való folytonos alkalmazkodás az egyéniségéről való felfogást bizonyos fokig megtevéstette, amikor valami hűvös tartózkodást emlegettek jellemző sajátosságául.

Nos, mindnyájunk kéréstlen bírāja, a közvélemény szeszélye ez esetben, sem bizonyult jó emberismerőnek. A „Régi emlékek” soraiból kialakuló arckép vonásai között legalább egyáltalában nem fedezhetők fel elidegenítő jegyek, sőt inkább szembetűnök a szeretet sugaraitól érlelt közvetlenség nyomai, melyek fölött pedig néha bizony ott borong a szomorú élmények lírája.

Igen, bármily meglepően hangozzék is ez — a helyzet ünnepélyességén mindig szertartásosan örökődő tudós szerzőre gondolva — említett könyve a líra jegyében fogant! Benne a visszaemlékezés szárnyán emelkedő képzelete olykor még az érzelmesség határait is érinti s halk, finom dallamokat szólaltatva meg, újabb vonással gazdagítja kifejező készsége árnyalatait.

Nem nehéz kitalálni, hogy ez a tárgyhoz simuló stílművészet gyökereiben igen korai fogamzúsú s az egyéni hajlamokon kívül a szülői házból hozott útravalóban leli magyarázatát. A

gyermekkorai értelmi hatásoknak és izlésfejlődésnek egyik erősítője lehetett az a hatvan év előtti családi lap (*Próbakő*), melynek Tompa mintájára írt regéivel Berzeviczy is munkatársa volt. (Az olasz nyelv szépségei iránt való fogékonysága is ezidőtájtban kezd ébredezni.) Diákkori kísérleteinek másik emléke a francia forradalom szónokairól írt kis dolgozata, melyet Dolinay Gyula ifjúsági lapja közölt.

Aztán, ahogy a gyermek ifjúvá serdült, mind több és mélyebb benyomás éri, melyek közül a „Régi emlékek“ szerint legerősebben érintették a hazája sorsát illetők. Ezek mellett egyre növekedett fogékonysága a természeti és művészeti esztetikum iránt. Visszaemlékezéseiben főképp a szűkebb hazája — Szepes és Sáros földje — ilynemű szépségeiről szólva jelentkezik feltűnő elevenséggel ez a hajlama. Képzetele a neki kedves emlékektől ragadtatva olykor szinte a vízióig emelkedik s érzéstől áthatott soraiból a pillanat ihletének melege érzik. Könyve — újabb memoár-irodalmunk egyik legszebb terméke — ilyenformán nemcsak tartalmánál, hanem írói tulajdonságánál fogva is leköti a figyelmet s élvezetessé válik. Az előadást fátylozó szubjektív hangulatra jellemző befejezésének egy fájó emlékre célzó reflexiója: „Vannak emlékek, érzelmek, melyeket nem lehet egy szívből a másikba átültetni; mélyen gyökereznek minden szálukkal szívünkben, benne nőnek fel, csak benne élnek és virulnak és vele fognak meghalni.“

Tévedés volna azt hinni, hogy szíves köszöntésünkkel ki-merítettük az ünnepelt okulást és gyönyörűséget nyújtó életművének összes értékeit. De az érdemes pályára való utalásunk nagyon is hiányos lenne, ha nem mutatnánk itt rá arra, hogy Berzeviczy, mint irodalmi életünk egyik vezető alakja, mily tisztán látja az irányítás főelveit. Elismeri, hogy „irodalmunk nemzeti jellegének a modern korszakba való beillesztése oly probléma, melynek megoldását eddig elhanyagolt elemeknek irodalmi életünkbe való bevonása nélkül megtalálni nem fogjuk“; de óva int az elhamarkodástól. Felelősségérzete tudatában azt ajánlja, hogy ám fogadjuk be az újat, de nem válogatás nélkül, hanem megkülönböztetve a nemes ércet a salaktól s áthatva az átvett a nemes hagyományokból táplálkozó nemzeti szellem erejével.

E húsz év előtti tanács időszerűsége ma sem vesztett jelentőségéből; ami kétségtelenül annak a jele, hogy frójának eszmái

és elvei a haladás rugóinak ismeretén alapulnak. Viszont e tény egyszersemind megnyugtathat arranézve is, hogy legfőbb tudományos és szépirodalmi testületünk vezetését céltudatos tájékozottság irányítja. Ily meggondolástól vezetve bizonyára sok tisztelője óhajának adunk hangot, mikor a nevezetes évforduló alkalmából azt kívánjuk a tudós ünnepeltnek, hogy ifjúkori érzése, mellyel Cicero De senectute-ját olvasta, még sokáig gyönyörködtesse s adjon neki erőt szellemi életünk további bölcs vezetésére.

V. M.

Badics Ferenc.

Augusztus 27-én töltötte be életének hetvenedik esztendejét a magyar irodalomtörténetírásnak egyik fáradhatatlan mestere, a Magyar Tudományos Akadémia irodalomtörténeti bizottságának elnöke, Társaságunk szeretett választmányi tagja: *Badics Ferenc*. A munka embere, akinek élete a folytonos adatgyűjtés és gondos feldolgozás eredményes munkájában telik le. Amikor 1881-ben Gaal Józsefről írt becses munkája megjelent, egyszeriben studiumunk vezérei közé emelkedett. 1890-ben kiadta az Akadémia Lévay-díjával jutalmazott Fáy-életrajzát, az irodalmi életrajzoknak sokoldalúságban, adatbőségben és elmélyedésben felül nem mult példáját. 1894-ben az Akadémia levelező-tagjai, 1910-ben a rendes tagok sorába kerül, közben és azóta a nélkülözhetetlen munkák egész sorával gazdagítván tudományunkat. Négy jelentős editió fűződik nevéhez: Bajza József összes műveit nagybecsű irodalmi jegyzetekkel tette közzé, Gyöngyösi István munkáinak kritikai kiadását neki köszönhetjük, Jósika Miklós összes műveit ő rendezte sajtó alá és a Szigeti veszedelem első pontos akadémiai kiadása is az ő fáradozásának eredménye. Már ezek a kiadások is nemcsak értéket, de újságot is jelentenek studiumunkban. Bajza-kiadása kapcsán az irodalmi pörök gondos képét adta meg, Gyöngyösi-kiadása közben az elkallódott „hiteles Gyöngyösit” kutatta fel, tisztázván és gyarapítván Gyöngyösi műveinek jegyzékét és összeszedvén ismeretlen életrajzi adatait. Apróbb kiadásait nem említvén, ki kell emelnünk Pápay Sámuelről írott székfoglalóját, a kuruc-költészetéről írott tanulmányát és a Képes Magyar Irodalomtörténet szerkesztésében vállalt munkálkodását. A nemes munkát nemcsak hosszú élettel jutalmazta a Gondviselés, de életerővel is.

Az ismeretlen kuruc-költemények közzététele, Bajza kiadatlan verseinek a publikációja büszke bizonyosága annak az egészséges munkabírásnak, amely a hetven év után is eltölti. A magyar irodalomtörténetírás nesztorának ez az életstációja Társaságunkat is szeretetteljes hódolatra készíti. 1924 október 4-én tartott ülésünkől jegyzőkönyvi átirattal üdvözlöttük, őszinte egyszerűséggel vallván, hogy: „a Magyar Irodalomtörténeti Társaság hálával és büszkeséggel gondol Badics Ferenc nemes egyéniségére, amely oly sok értékes alkotással szolgálta e hosszú életen át a magyar szellemi világot. Igaz szívvel kívánja, hogy a Gondviselés még soká tartsa meg munkás, áldott életét a hazának s nekünk“.

—t.

Háború Ady Endre körül.

A Nyugat olvasói Ady Endrét vallják a legnagyobb magyar költőnek s elszántan támadnak mindenkit, aki hibát mer felfedezni eszményképükben. Az ellenpárt viszont művészileg kétes értékűnek és valóságos nemzeti szerencsétlenségnek tartja Ady költészetét, mert forradalmi és szerelmi lírájának szuggesztív erejétől félti az ifjúságot. A két véglet között csak kevesen hangoztatják azt a nézetet, hogy Ady megítélésében különbséget kell tenni a költő művészete és erkölcsi világa között. Amennyire lesújtó hatású az utóbbi, éppen annyi megragadó vonás van — temérdek torzalkotása ellenére is — lírai vallomásaiban.

A nyáron újból kitört az Ady-háború. Erdélyben ünnepet ülték Ady emlékére s ez az ünneplés nagy feltűnést keltett Csonka-Magyarországon. Az alábbi három nevezetes nyilatkozat mindjárt megvilágítja a helyzetet.

Herczeg Ferenc a Pesti Hírlap augusztus 3-i számában a következőket írta az „Ady-kérdés“-ről:

„Adyt én fényes tehetségű költőnek tartom. Merész és egyéni; tagadhatatlan, hogy mély nyomokat hagyott vissza a magyar Parnasszuson. Ehhez azonban mindjárt, de mindjárt hozzá kell tenni: Kár, hogy beteg volt! Csakis a betegsége markárizhatja meg teljes tehetetlenségét és védtelenségét a saját szenvedélyeinek és szeszélyeinek rohamával szemben és csakis a degeneráltsága érthető meg azt a szörnyű, öngyilkos gyűlöletét, amelyet a maga fajtája iránt érzett.“

Volt szíve leírni, hogy „Mit ér az ember, ha magyar?” És: „Ebek hazája ma, nem az enyém” és: „Hitzsegő vagyok Álmos fajából.” Továbbá: „Sohse harcolt még harcot végig (a magyarság!), Csak léhán és gyáván kavarta.” És: „Hát igenis, igenis, igenis, Csúf és borús csak az az életemben, Ami magyar.” Hazáját „szennyes Hunniának, rongyországnak”, a magyarságot „piszkos, gatyás, bamba, tomboló zsványhadnak” nevezte. Száz hasonló Ady-idézetet találhatnánk még, de azokat engedjük el egymásnak.

Mi ez, ha nem betegség? Jól tudom, hogy Ady gyűlöletének valami keserű, önsanyargató mellékíze van, de hiszen éppen ez az, amit betegségnek nevezek. Hiába mondják némelek: más költő is ostorozta a nemzetét, például Petőfi. Léha okoskodás! Petőfi kiverte a kufárokat a hazaszeretet templomából, de joga volt hozzá, mert a grandiózus templomot ő maga építette föl a saját és a magyarság örök dicsőségére. Mutassatok nekünk egyetlen Ady-verset, amelyre rá lehetne fogni, hogy egy hazájátszerető és nemzetét féltő költő műve! Petőfi azért korholta a nemzetet, mert neki nem volt elég magyar; Ady éppen azt útalja és gyűlöli a magyarságban, ami magyar.

„Párizs az én Bakonyom . . . — S itt halok meg, nem a Dunánál, Szemem nem zárják le csúf kezek . . .” éneklí. Ki nem gondol itt a véres strófákra, miket Petőfi a Külföld Magyarjainhoz írt? Ady némely harcias hívei szükségét érezték, hogy hangsúlyozzák a költő fajmagyarságát; — „hogyne lett volna igaz magyar, mikor a hetedik nagyapja is magyar volt!” Ez azonban csak rossz szövec. Soha senki sem vonta kétségbe a költő turáni vérének tisztaságát, felháborodást és tiltakozást az keltett, hogy érzelmeivel kiszakadt a nemzeti közösségből. Ennél a pontnál az Ady-kérdés megszűnik irodalmi kérdés lenni; ez már a magyarság életének és halálának kérdése és ha egyáltalában még súlyt vetünk arra, hogy Magyarország is rajta legyen Európa mapáján akkor ennek mindent alá kell rendelni, elsősorban az irodalmat is. Egy dolog egészen bizonyos; ha lámpással keressük, akkor sem találunk a földgolyón még egy népet, amely képes volna ünnepelni olyan költőt, aki úgy írt a hazájáról és nemzetéről, mint Ady írt Magyarországról és a magyarságról. A britek megtagadtak és földönfutóvá tettek Ady Endrénél nagyobb költőket (Byront és Wilde-ot), akik

nem is a hazájuk, csak a hazájukban divatos erkölcsi felfogás ellen támadtak. Magam nem értem meg ezt az angol-szász prüdériát, de miért panaszkodnak a „rövidlátó magyar sovinizmus“ ellen éppen azok az Ady-imádók, akik nálunk örökké a művelt Nyugat példájára hivatkoznak?

Ady tisztelőit — megengedem, némileg önkényesen — három osztályba lehet sorozni. Az elsőbe tartoznak azok, akiket tisztára csak esztétikai vonatkozások fűznek Ady költészetéhez. Ők azok, akik mélyen fájjalják, hogy ezt a kiváló tehetséget beteg idegei megakadályozták abban, hogy azzá legyen, aminek született: a nemzet költője. A második csoportba tartoznának azok, akik érzelmi közösségben élnek a költővel és éppen azt istenítik írásaiban, ami beteg. Ők azok, akik a saját degeneráltságuk költői igazolását és apoteozisát találják meg Ady könyveiben. Végül a harmadik csoportba tartoznak a magyarság külső és belső ellenségei, akik szövetséges erőket köszöntenek Ady öngyilkos ösztöneiben. Ezek közé tartoznak azok a magyar forradalmárok, akik sohasem olvasták Adyt, de mindenáron szobrot akartak neki állítani és azok a Goga Oktaviánok, akik most „a megjelenésükkel emelték az erdélyi Ady-ünnep fényét“.

Igazán együgyűség volna hinnünk, hogy Ady költészete, miként Orfeusz lantja, megszelidítette az oláhokat. Hiszen Nagy-Románia határai közé esik Arany János bölcsőjének és Petőfi sírjának helye is, de mi sohasem hallottunk arról, hogy a „román előkelőségek“ kifejezték volna kegyeletüket a két költőfejedelem emlékével szemben. Az Ady-kultuszt ők azért protezsálják, mert kívánatosnak tartják az Adyzmusz terjedését a nagyarság köreiben. Ha ma nem is tudják még a nagyrománok, ösztönszerűen mégis sejtik, hogy ők csak addig élnek biztonságban, amíg az Azóvi-tó és a Fertő-tó között lakó népek híg és erőtlen léként hullámoznak körülöttük. Amint valahol valami etetőcsepont jegecedik sziklává, a román színekkel parádézó gálya nem is az első vihar, hanem az első szellő szárnylehbentésekor gyászos és furcsa hajótörést fog szenvedni. Hiszen próbálta volna meg Ady és nem a magyarságról, de a románúságról írta volna, hogy a harcait csak léhán és gyáván kavarta —, vajjon Goguékban lett volna annyi esztétikai elfogulatlanság, hogy elmentek volna az Ady-emlékünnepre?

Az Adyt ünneplő erdélyi magyarok dolgába nem szólok

bele. Ők rendkívüli viszonyok közt élnek és bizonyára jobban tudják, mint tudjuk mi, az adott helyzetben hogyan kell viselkedniök. Mi esonkamagyarországiak azonban, ha Ady Endre nevét halljuk, nem ünneplő kedvet, hanem mélységes szomorúságot érzünk. És mulasztást követünk el, ha a fiaink kezébe adva Ady könyveit, nem figyelmeztetjük őket, hogy azok egy beteg tehetség művei.“

A Viág augusztus 5-i névtelen vezércikkírója „Ady“-cikkében védelmébe vette a költőt, állítván, hogy Ady valamennyi verse a hazáját szerető és nemzetét féltő költő műve:

„Ma, amikor bekövetkezett és elvégeztetett Magyarország fölött az, amiről Ady Endre versei beszélnek, hideglelős borzongással, az átvirrasztott éjszakák rekedtségével, a látomásoktól gyötört jós süket hangján, ma, amikor már ellenállhatatlan erővel zeng Ady Endre verseinek zenéje, és ma, amikor az események sora által fájdalmas bizonyossággá lett Ady Endre látónoki ereje: igazán csak egy érzéssel lehet olvasni és olvasni: újból elolvasni Ady Endrének a vasárnapi cikk által idézett verseit... Ez az érzés az áhitatos tisztelet, a félnék megrettenés a költői tehetségnek nagy és kiismerhetetlen misztériumával szemben. Ez a kivételes és csodálatos költői tehetség a víziók sorában tárta Ady Endre elé azt a végzetet, amely a magyar földre és a magyar népre várt.

Ady Endre talán valóban beteg volt, mint Herceg Ferenc írja, de ha valakire olyan víziók és látomások nyomása nehezedik, mint Ady Endrére, akkor az nem járhatja könnyű és síma mosollyal az élet útjait. Ady Endre sírt és könyörgött, átkozódott és imádkozott, térdelt és falakat döngtetett, sutogott és rekedtre kiabálta magát a nagy figyelmeztetés örökös ismétlésével. Mint régen a próféták, Ady Endre minden nap újból, minden nap új szóval hirdette a rettenetes víziókat, és a szörnyű látomásokat, hogy látókká tegye a vak szemeket és kivegye a taplót a süket fülekből. Mindhiába, a prófétai szavak nem találtak meghallgatásra és Magyarország ment tovább, ment tovább, egészen Trianonig.

Ady Endre valóban nem mondott bókokat azoknak a magyar tövedéseknek, amelyekből a trianoni békének kellett következnie. Ady Endre valóban nem dicsérte azokat a magyar botlásokat, amelyek nélkül nem lett volna szerb ultimátum, nem lett volna forradalom, nem lett volna bolsevizmus.

és nem lett volna Trianon. Ady Endre valóban nem azokat látta nagy magyaroknak, akik lépésről-lépésre vak következtességgel vitték az országot Trianon felé. Ady Endre valóban gyűlölte a tévedéseket, a botlásokat, a végzet útjának kalauzait, gyűlölte úgy, mint senki más, de ez a rettenetes gyűlölet minden szavával feltárta a forrást: a rettenetes szeretetet a magyar nép és a magyar föld iránt, a rettenetes rémületet, amelyet a látomások és víziók keltettek fel benne, a rettenetes harcot azért, hogy ne az következék, és egész másként következék, amint a víziók és a látomások hirdetik.“

Harmadiknak Rákosi Jenő mondta el véleményét — a Budapesti Hírlap augusztus 6-i számában — „Ady Endre körül“:

„Azt, hogy Ady Endréről valaki más véleményt vallhasson, mint amit hívei hirdetnek, Ady felekezete el nem tudja viselni és ma ráborítottak a vakmerőre egy csomó cikket, köztük olyat is, amely a tisztátalan személyeskedés dolgában túl megy az e mezőn eddig ismert minden határon. A vita tárgya nem Ady költészete, hanem magyarsága. Egyfelől az, hogy Ady versei közt nem található olyan, amelyből ki lehetne mutatni a magyarság szeretetét és féltését, hanem inkább gyűlöletét; másfelől az, hogy csak Ady a magyar, és kifakadásai és néha szinte brutális inzultusai a magyarság ellen, voltaképpen nem egyéb, mint fájának rajongó és fanatikus szeretete. Odáig fölrepülnek e merész cikkek nagy Ady-lendületükben, hogy Széchenyi István mellé állítják. Széchenyi is szidta a magyarjait, de ő reá hallgatott a nemzedéke. Adyra, aki pedig prófétája volt, aki elsőnek látott a jövőbe, mely azóta Trianon képében be is teljesedett, s melytől, ha rá hallgatnak, meg is mentette volna az orszgot: Adyra nem hallgatott a maga nemzedéke.

Ez az összetűzés voleje.

Ami már most Széchenyi István blaszfémikus belekeverését illeti ebbe a — nem tudom, örült vagy hóbortos dologba — arra nézve eunyit: Igenis, Széchenyi a nemzet haladó törekvéseinek élére állt. Az akkor még igen nagy elmaradottságban, fölöttébb primitív viszonyok közt élt nemzedéket csak ugyan korholta, gúnyolta, gáncsolta, de szerelmi vallomásai is voltak számára, és ami fő: írt, járt-kelt, dolgozott és áldozott érte; alapított intézményeket, hajózást, lánchidat, löver-

senyt, színházat, akadémiát, klubot, vízsabályozást. Mikor pedig látta a forradalmi mozgalmakat és a nemzet már nem őt követte, akkor ennek a mozgalomnak próbált útjába állani, s mert nem tudta feltartóztatni, végül megőrült hazafi gyötrelmeiben.

Ady Endre pályája nem ez. Ő a nagyváradi lelkes ifjak irodalmi csoportjából kiszakadt, Budapestre jött, itt azok táborához csatlakozott, akik nem a haladást, hanem a forradalmat készítették elő. Meg is érte ezt a forradalmat, sajnos, már halálos betegen, és röviddel halála előtt, mint annak idején megírták, kijelentette, hogy: „Ez nem az én forradalmam“.

Hogy mi lett volna az ő forradalma, azt sem ő meg nem mondta, sem verseiből is az ki nem olvasható, sem hívei, barátai, elvtársai nem mondják, mert azok itthon s a külföldön ma is azokat az eszméket hirdetik, amelyből az a forradalom lett, amely nem volt az ő forradalma.

Ady Endréről, én azt tartom, eddig alig olvastunk olyan munkát, amelytől magunk okosabbak lettünk volna s amelyből Ady valóját megismerhettük volna. Hogy milyen poéta, hogy milyen magyar: azt az idő fogja megmutatni. Hogy kiváló tehetségekkel jött el küldetésére, azt ma is mindenki tudja. De költői értékét, emberi erkölcsét, hazafiságát, irodalmi szereplését és — nem versei — hanem szereplése hatását: azt akkor fogják megismerni, ha jön nemzedék, amelyet többé nem izgat és nem oszt pártokra a mi korunk gondolatvilága. Ma még ítélni nehéz, ma értelmesebb a civakodásnál és gorombáskodásnál a tényeket regisztrálni.

Ady Endre, a kezdő poéta, első küzdelmei után kiment Párizsba. Onnan még a Budapesti Hirlapba írt pár kedves tárcát. Nem Párizsról, hanem a Mátra vidékéről. Egyszer azután küldött egy verset, melyet különösnek, némileg érthetetlennek találtunk s nem adtuk ki. Ettől fogva nem írt többet. Ellenben hazajött, mint új ember, és kettőt hozott magával. Borzalmas pesszimizmusát, mert hogy Budapest nem Párizs, a magyar nemzet nem francia nemzet, a magyar litteratura nem francia litteratura. És másodikként hozta a francia dekadensek formáit, szellemét, világfelfogását és asszonyi hús kultuszát. És tehetsége erejével, a francia minták mellett is pregnáns egyéniségével és eredetiségével itthon nagy hatást tett, iskolát alapított és szakadást vitt az irodalomba. Hogy

mi volt a homlokesontja mögött, mi a szívében, mi a veséiben: erről ma beszélni tán nem illik, mert oda nem lát emberi szem és maga Ady nem élt elég sokáig arra, hogy ezt revelálja nekünk.

A valóság azonban az, hogy ő turáni cifraszűrét hánytorgatva, nemzete pusztulását hirdette, ha be nem hódol az ő Párizsból hozott világnézetének, — oda állott házi költőnek azokhoz, akik a forradalomra dolgoztak Magyarországon. Ami volt Károlyi Mihály, Kúnfi, Jászi Oszkár a politikában, az volt mint munkatársuk Ady Endre, Hatvany Lajos és egy csomó kisebbek az irodalomban. Együtt esínálták a forradalmat, talán csak Ady volt közöttük az egyetlen, aki hamarosan belátta, hogy ez nem az ő forradalma.

Azt hirdetni, hogy Ady prófétai szemmel látta a jövődőt s poétai működésével ennek elhárítása végett akarta letéríteni nemzetét a végzetes útról: annyi, mint azt hirdetni, hogy a magyar nemzet üdve azon az úton van, amelyet Károlyi, Jászi, Kúnfi és társaik hirdettek, s melynek költője Ady, költészete az Ady-iskola volt.

Persze, ezek az urak és követőik azt mondhatják, hogy ime, hát nem ment tönkre a nemzet azon az úton?

Való, hogy tönkrement, de nem azon az úton. Mert az az út csak a forradalomig tartott. A magyar nemzet ezer éven át járta ezt az utat, melyre Szent István igazította. Érték súlyos katasztrófák ezalatt: tatár, török, osztrák. De ugyanazon az úton megmaradva, mindig talpraállt megint. Először a mostantani forradalom után tért le erről az útról át Károlyi, Kúnfi, Jászi és Ady útjára, a meredek széléről, ahová balsorsa sodorta, belevetvén magát az ismeretlen mélységbe, ahol most összeroncsolt tagokkal fekszik. Ha a háborúvesztés rettenetes pillanatában Adyék és Károlyiék magukbaszállnak, visszarettennek a forradalom felforgatásától, és a nemzet történeti útjára térnek, koronás királyuk köré csoportosulnak és összefogják a még megvolt erőket: ki meri mondani, hogy a trianoni kastélyban pecsételik meg sorsunkat?

Ady Endre poétai értéke összességében problematikus. hatása az irodalomban s a közízlésben bomlasztó, a politikában vésszó. Az ítélet napján súlyos végtárgyaláson fog kelleni helyt állania és vallom, hogy az oláhoknak százszor több okuk van emlékéit ünnepelni, mint nekünk magyaroknak."

Írói törekvések a Délvidéken és a Felvidéken.

A rendelkezésünkre álló tér csekély volta miatt csak rövid vázlatban mutathatjuk be Péchy-Horváth Rezső két cikkének kivonatát.

1. Jugoszláviában voltaképen nem beszélhetünk magyar irodalmi életről, mert az állami és társadalmi támogatás nélkül dolgozó magyar írók inkább csak kísérleteznek folyóirataik és lapjaik kiadásával. Kiadójuk nincs, közönségük nagyon csekély. Újvidéken és Nagybecskerekén egy-egy futurista ifjabból álló társaság működik s Magyarokanizsán megjelenik egy katolikus folyóirat: a Vajdasági Kultúra. A sok új író között csak elvétve akad néhány régibb, így Milkó Izidor és Somfai János. Szépirodalmi köteteket a következők adtak ki: Aszlányi Dezső (tanulmányok), Borsodi Lajos (novellák), Császár Géza (regény), Lovács Pál (versek), Páll Tamás (novellák), Péchy-Horváth Rezső (novellák), Szántó Róbert (versek), Végh Vilma (színmű).

2. A Szlovenszónak és Ruszinszónak nevezett Felvidéken erősebbek az irodalmi törekvések és érdeklődőbb az olvasóközönség, mint a Délvidéken. A novellaírók közül kimagaslók Rác Pál, a lírikusok közül Mécs László. Értékes tehetségek: Sziklay Ferenc (színmű, regény), Nátolyáné Jaczkó Olga (elbeszélések), Tamás Mihály (elbeszélések), Simon Menyhért (versek). Mindezek a ruténföldön s a vele szomszédos megyékben élnek. A Kassától nyugatra eső megyékben: Toma István, Jankovich Marcell, Ölvedi László, Telek Sándor, Horváth Dani, Tichy Lajos, Darkó István, Egry Viktor, Földes Sándor, Márai Sándor, Szeredai Ember Károly, Urr Ida, Vozáry Dezső. A szlovenszkói és ruszinszkói magyar írók munkáinak egy része a Prágai Magyar Hírlapban jelenik meg, de számos önálló kötetet is adtak közre. Értékes almanach a pozsonyi Új Auróra.

Egyetemi előadások.

A legutóbbi félévben a budapesti Pázmány Péter-egyetem tanárai a következő előadásokat tartották a magyar irodalomtörténet és rokontárgyai köréből. — Négyesy László: Művészi alkotás. — U. az: Irodalom-esztétikai szeminárium. — Császár Elemér: A regény elmélete; a magyar regény Jókaiáig. —

U. az: Költészetünk a XIX. század első negyedében. — U. az: A magyar kritika története. — U. az: Irodalomtörténeti gyakorlatok. — U. az: A XIX. század nagy magyar költői. — Horváth János: A magyar irodalom fejlődéstörténete 1772-től kezdve. — U. az: A középkori magyar verses irodalom. — U. az: Gyakorlati bevezetés az irodalomtörténeti tanulmányokba. — U. az: Szemináriumi gyakorlatok. — Szinnyi Ferenc: Kisfaludy Károly. — Kéky Lajos: A magyar színészet története. — Vargha Damján: Kódexeink szöveg- és műfaj-egységei. — U. az: Pázmány és a magyar Kempis-fordítás. — Zolnai Béla: Petőfi és a francia romanticizmus. — Gombocz Zoltán: XIV—XV. századi nyelvemlékeink. — Zlinszky Aladár: Stiliztika. — U. az: Stiliztikai gyakorlatok. — U. az: A lírai műfajok. — U. az: Arany: Buda halála.

A szegedi egyetemen. — Dézsi Lajos: A magyar irodalom története. I. A kódexek kora. — U. az: Gyakorlatok a magyar irodalom történetéből. — Szádeczky K. Lajos: Történelmünk kútfői 1780—1848. — Erdélyi László: Forrásolvasás: Turóczy, Bonfini, Galeotti. — Hermann Antal: A kincs a néphitben.

A debreceni egyetemen. — Pap Károly: A katolikus viszsza-
hatás kora. — U. az: Katona és Bánk Bánja. — U. az: Szemináriumi gyakorlatok a XVII. század irodalmából. — Zsigmond Ferenc: Jókai. — Rugonfalvi Kiss István: A magyar történelem kútfői az Anjou-korra.

A pécsi egyetemen. — Zolnai Gyula: Olvasmányok a magyar kódexirodalomból. — Birkás Géza: Francia hatások a magyar irodalomban. — Kastner Jenő: Olasz hatások a magyar irodalomban.

Új könyvek.

Verses kötetek.

A ma magyar költői. Szemelvények élő magyar költők lírai terméséből. Berlin, 1924. 74 l.

Balogh István: Koporsók szállnak. Budapest, 1924. 78 l.

Falu Tamás: A lélek mindenütt kihajt. Budapest, 1924. 62 l. Singer és Wolfner kiadása.

Farkas Gyula. Petőfi: Tündéralom. Bolond Istók. Berlin, 1924. 40 l.

Farkas Gyula: Vörösmarty az ember. Berlin, 1924. 52 l.

Hangay Sándor: Regőseinek Erdélyországból. Verses magyar mesedramák. Budapest, 1924. 168 l.

Harsányi Kálmán: Utolsó fölgyulás. Budapest, 1924. 135 l. Stádium-kiadás.

Kozma Andor: Magyar symphoniák. Budapest, 1924. 172 l. Pallas-kiadás.

Palágyi Lajos: Czeczil könyve. Budapest, É. n. 128 l. Fővárosi Nyomda.

Radványi Sándor: Szabolcsi virágok. Nyiregyháza. É. n. 64 l. Mercur-könyvnyomda.

Szegedi István: Gurul a szív. Verses regény. Budapest, 1924. 96 l. Pallas-kiadás.

Szombati-Szabó István: Lavinák éneke. Lugos, 1924. 70 l.

Szombati-Szabó István: Életem. Versek. Kolozsvár, 1923. 86 l.

Vidor Marcel: Őszi szerelem evangéliuma. Budapest, 1924. 78 l.

Walter Gyula: Izenet a világnak. Berlin, 1924. 70 l. A Studium bizománya.

Elbeszélő kötetek.

Csathó Kálmán: Földiekkel játszó égi tünemény. Budapest, 1924. 250 l. Singer és Wolfner kiadása.

Erdély lelke. Gyűjtemény élő erdélyi novellisták műveiből. Összeállította és előszóval ellátta Kristóf György. Berlin, 1924. 148 l. A Studium bizománya.

Földi Mihály: Mámorosak. Budapest, É. n. 406 l. Genius-kiadás.

Gyallay Domokos: Föld népe. Elbeszélések. Berlin, 1924. 82 l. A Studium bizománya.

Szindarabok.

Bodnár Gyula: A Korona. Budapest, 1924. 30 l. Karczag-nyomda.

Havass Rezső: Fényben. Három magyar-dalmát történeti kép. Színmű. Budapest, 1924. 100 l. A Magyar Adria Egyesület kiadása.

Fordítások.

Arcübasev: A végső ponton. Fordította: Havas András. Budapest, É. n. 582 l. Genius-kiadás.

Balzac: A homályos ügy. Fordította: Eber László. Budapest, É. n. 292 l. Genius-kiadás.

Benoit: Ferté kisasszony. Fordította: Komor András. Budapest, É. n. 224 l. Genius-kiadás.

Byron: Ifjú Harold zarándokútja. Fordította: Harsányi Zsolt. Budapest, 1924. 180 l. Genius-kiadás.

Calderon: Az élet álom. Fordította: Harsányi Kálmán. Budapest, 1924. 110 l. Stádium-kiadás.

Conrad: Az arany nyíl. Fordította: Szinnal Tivadar. Budapest, É. n. 318 l. Genius-kiadás.

Conrad: Félvér. Fordította: Kiss Dezső. Budapest, É. n. 210 l. Genius-kiadás.

Conscience: Flandria oroszlánja. Fordította: Révay József. Budapest, É. n. 290 l. Genius-kiadás.

Dickens: Nagy várakozások. Fordították: Mikes Lajos és Telekes Béla. Budapest, Két kötet, 1924. 397 + 403. l. Genius-kiadás.

Dosztojevszkij: A féltékeny férj. Fordította: Trócsányi Zoltán. Budapest, É. n. 184 l. Genius-kiadás.

Géraldy: Szeretni. Fordította: Szini Gyula. Budapest, É. n. 176 l. Genius-kiadás.

Marryat: A bolygó hollandi. Fordította: Braun Soma. Budapest, É. n. 360 l. Genius-kiadás.

Ostwald: Bevezetés a kémiába. Fordította: Toborffy Zoltán. Budapest, 1924. 320 l. Pantheon-kiadás.

Régi japán költők. Fordította: Szombati-Szabó István. Versek. A Krisztus utáni 8., 9. és 10. század japán lírájából. Kolozsvár, 1923. 76. l.

Règnier: A szerelem iskolája. Fordította: Benedek Marcell. Budapest, É. n. 287 l. Genius-kiadás.

Vigny: Cinqu-Mars összeesküvése. Fordította: Benedek Marcell. Budapest, 1924. 482 l. Genius-kiadás.

Wagner: A Nibelung gyűrűje. Fordította: Lányi Viktor. Budapest, 1924. 354 l. Genius-kiadás.

Wells: Az álom. Fordította: Kiss Dezső. Budapest, É. n. 330 l. Genius-kiadás.

Wilde: Tanulmányok. Fordította: Hevesi Sándor. Budapest, 1923. 210 l. Genius-kiadás.

Wilde: Toll, iron, mérég. Fordította: Bálint Lajos. Budapest, 1924. 174 l. Genius-kiadás.

Tudományos munkák.

A Kisfaludy-Társaság Évlapjai. Ötvenhatodik kötet. 1923-1924. Budapest, 1924. 216 l. A Kisfaludy-Társaság kiadása.

Alexander Bernát: Tanulmányok. Budapest, 1924. 240 l. Pantheon-kiadás.

Alszeghy Zsolt: Vörösmarty-breviárium. Budapest, 1924. 95 l. A Magyar Középkolai Tanárok Nemzeti Szövetségének kiadása.

Aldásy Antal: Cimertan. Budapest, 1923. 70 l. A Magyar Történelmi Társulat kiadása.

Aldásy Antal: Fejérpataky László emlékezete. A M. Tud. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XVIII. kötet, 14. sz. Budapest, 1924. 23 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Babura László: Szent Ambrus élete. Budapest, 1925. 154 l. Szent István Könyvek 26. szám.

Balanyi György: Assisi Szent Ferenc élete. Budapest, 1925. 174 l. Szent István Könyvek 31. szám.

Balogh Albin: Művelődés Magyarországon földjén a magyar honfoglalás előtt. Budapest, 1925. 158 l. Szent István Könyvek 22. szám.

Borbély István: A magyar irodalom története. Cluj, Kolozsvár, 1924. 424 l. Minerva-kiadás.

Czakó Elemér: Az osztrák és az angol iskolázás. Budapest, 1924. 30 l. Magyar Tudományos Társulatok Sajtóvállalata.

Gulyás Pál: A könyvek és könyvtárak hajdan és most. Budapest, 1924. 76 l. A Zászlónk diákkönyvtára 97—100. sz.

György Lajos: A romániai magyar időszaki sajtó öt esztendeje. Kolozsvár, 1924. 22 l. Az Erdélyi Irodalmi Szemle kiadása.

György Lajos: Magyar elemek a világirodalomban. Kolozsvár, 1924. 48 l. Minerva-kiadás.

Horger Antal: Magyar szavak története. Budapest, 1924. 194 l. Kókai Lajos kiadása.

Huss Richard: A germánok és neviük. Debrecen, 1924. 110 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 3. szám.

Iványi Béla: Debrecen és a budai jog. Debrecen, 1924. 42 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 7. szám.

Kiss Albin: A magyar társadalomtan története. Budapest, 1925. 142 l. Szent István Könyvek 28. szám.

Kornis Gyula: Történetfilozófia. Budapest, 1924. 226 l. A Magyar Történelmi Társulat kiadása.

Kölcsey Sándor: Emlékbeszéd Gróf Tisza Istvánról. Debrecen, 1923. 14 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 3. szám.

Kun József: Gróf Tisza István és a tudomány. Debrecen, 1924. 16 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 10. szám.

Marcell Mihály: A katolikus nevelés szelleme. Budapest, 1925. 190 l. Szent István Könyvek 23. szám.

Marót Károly: Der Eid als Tat. Szeged, 1924. 56 l. A „M. Kir. Ferenc József Tud. Egyetem Barátainak Egyesülete“ kiadása.

Márki Sándor: II. Rákóczi Ferenc élete. Budapest, 1925. 146 l. Szent István Könyvek 27. szám.

Melich János: A honfoglaláskori Magyarország. Budapest, 1925. 80 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Mende Jenő: Elektron és atom. Budapest, É. n. 200 l. Dick Manó kiadása.

Mihalik Sándor: A rimaszombati ötvöscéh. Budapest, 1919. 96 lap.

Mitrovics Gyula: Az egység és sokféleség esztetikai elve az Ember Tragédiájában. Debrecen, 1924. 18 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 6. szám.

Molnár Kálmán: Magyar élet és magyar irodalom Przemyslben 1914—15-ben (A Tábort Újság). Eger, 1924. 32 l. Az Egri Gárdonyi Társaság kiadása.

Motz Atanáz: A német irodalom története. Budapest, 1925. 290 l. Szent István Könyvek. 24—25. szám.

Négyesy László: Kritika és irodalomtörténet. Pintér Jenő nagy irodalomtörténeti kézikönyvének értékelése. Budapest, 1924. 36 l. Studium-kiadás.

Geyza Némethy: Symbolae Exegeticae ad Persii Satiras. Budapest, 1924. 14 l. A M. T. Akadémia kiadása.

Pálffy Mór: Inkey Béla emlékezete. A M. Tud. Akadémia

elhúnyt tagjai fölött tartott emlékezésedek. XVIII. kötet, 16. szám. Budapest, 1924. 14 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Preiszig Hugó: Tangl Ferenc emlékezete. A M. Tud. Akadémia elhúnyt tagjai fölött tartott emlékezésedek. XVIII. kötet, 15. szám. Budapest, 1924. 14 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Sik Sándor: Kölcesy Breviárium. Budapest, 1924. 110 l. A Magyar Középkolai Tanárok Nemz. Szövetségének kiadása.

S. Szabó József: Műveltségi állapotok, főként az iskolázás Debrecenben a reformáció korában. Debrecen, 1924. 40 l. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai. I. kötet, 8. szám.

Szabó Zoltán: A növények életmódja. Budapest, 1925. 154 l. Szent István Könyvek 29. szám.

Szentpétery Imre: Chronologia. Budapest, 1923. 47 l. A Magyar Történelmi Társulat kiadása.

Szinnyei Ferenc: Kármán József és az Uránia névtelenjei. Budapest, 1924. 36 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Szivós Béla: Csengey Gusztáv. Pécs, 1924. 20 l. A Miskolci Ág. Hitv. Ev. Jogakadémia szemináriumainak értekezése. I. sz.

Timár Kálmán: Prémontrei kódexek. Kalocsa, 1924. 80 l. Árpád R. T. könyvnyomdája.

Trostler József: Újabb irányok a német irodalomtörténeti kutatásban. Budapest, 1923. 32 l. Az Ethika kiadása.

Trócsányi Dezső: A modern gimnázium. Pápa, 1924. 32 l. Szerző kiadása.

Vueskits Jenő: A stilus alapkérdése, a magyar fogalmazás-tanítás tervezete. Eger, 1924. 40 l. Egri Nyomda R. T.

Walter János: Egyház és kultúra. Budapest, 1924. 172 l. Szerző kiadása.

Weszelszky Gyula: A rádium és az atomelmélet. Budapest, 1925. 148 l. Szent István Könyvek 30. szám.

Zlinszky Aladár: Klasszicizmus és romantizmus. Budapest, 1924. 50 l. A Szent István Akadémia nyelv- és széptudományi osztályának felolvasásai. I. kötet, 5. szám. Stephaneum-nyomda.

Zsigmond Ferenc: Jókai. Budapest, 1924. 416 l. A M. Tud. Akadémia kiadása.

Egyéb könyvek.

Kálmán Géza: Miaka II. Béke és harc a feketékkel. Egy német gyarmatról és védelmi harcáról. Budapest, 1923. 312 l. Pátria-kiadás.

Lósy Schmidt Ede: Könyvtárnoki beszámoló a magyar mérnök- és építészegylet könyvtárának 1923. évi állapotáról. Budapest, 1924. 12 l. Magyar Tudományos Társulatok Sajtóvállalata.

M. Tudományos Akadémia Almanach MCMXXIV-re. Budapest, 1924. 80 l. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.

Marencich Ottó: A szállodai és éttermi üzem kézikönyve. Budapest, 1924. 126 l. Korvin Testvérek kiadása.

Pethő Sándor: Andrásy és ellenfelei. Budapest, 1924. 30 l. Pallás-kiadás.

Ravasz László: *Két Beszéd. Tisza István és a magyar tragédia. Műalkotás és műélvezet.* Budapest, 1924. 56 l. Studium-kiadás.

Ravasz László: *Látások könyve. Beszédek. Elmélkedések.* Budapest, 1924. 322 l. Studium-kiadás.

Tóth Tihamér: *A művelt ifjú. Levelek Diákjaimhoz IV.* Budapest, E. n. 238 l. A szerző kiadása.

Kézirattár.

(Teljesen befejezett, de a nehéz viszonyok miatt nyomtatásban egyelőre ki nem adható irodalomtörténeti kéziratok jegyzéke.)

ALSZEGHY ZSOLT: *A líra fejlődése.* 100 lap. Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

ALSZEGHY ZSOLT: *A magyar irodalom történetének ismertetése.* ... Kézikönyvének előszavában a szerző így fogalmazta meg olveit: „Mióta a magyar irodalomtörténet tanítása elszakadt attól a hagyománytól, amely — mint Wallaszkynál — az egész magyar kultúrtörténetet az irodalomtörténet címe alá foglalta, azóta állandóan küzd ez ellen a kapcsolat ellen. Egyre többen szólalnak fel az irodalomtörténetnek a politikai történettől való függetlenítése érdekében és gondos szemmel keresik a szempontokat, melyeknek alapján a magyar irodalom fejlődését adhatnák. A másik tünet, melyet az irodalomtörténet tanításánál észrevehetünk, a módszer változása. Immár nem szépen megfogalmazott szöveghez keres illusztrációt a szemelvényekben a tanár, hanem az olvasmány kapcsán történt megállapítások összefoglalását. Mivel azonban a tanuló vagy elszórt adatokat jegyez meg az iskolai megbeszélés alapján, vagy a tanár szavainak lejegyzésére kényszerül, nem tartom elégségesnek a túlságosan székszavú, jóformán csak adatokat nyújtó tankönyvet. Ez a könyv ezen a két nehézségen akar segíteni, de meg szeretne valósítani még egy törekvését. Noha a tanuló az iskolai tárgyalás kapcsán a megfigyelés és értékelés szempontjait megismerheti, már mások is jónak látták e szempontok elsajátításának a tankönyv feladatául való felvételét. A problémát úgy próbálták megoldani, hogy nevesebb esztétikumainkból szemelvényeket hoztak. Mivel azonban az ilyen szemelvényolvasás — külön megbeszélés tárgya lévén — lassította a munkát, tankönyvem a megszövegezésben igyekezett e törekvését megvalósítani. A megszövegezésben azon voltam, hogy semmivel se mondjak többet, mint ami kell, de mindent elmondjak, ami szükséges.” (250 nyomtatott lap.)

BADICS FERENC: *Gyöngyösi István összes költeményei.* III. kötet.

A végleges és teljes szövegkiadás befejező része, irodalomtörténeti és bibliográfiai jegyzetekkel s variáns lekciónkkal. A M. T. Akadémia Régi Magyar Költők Tára című gyűjteménye számára.

BADICS FERENC: *Katona Bán bán-jának történeti elemei s egyik főjelenetének forrása.* 29 lap. — Értékelés felolvasására kitűzve a M. T. Akadémia I. osztályának 1925. évi januári ülésére.

BAROS GYULA: *Gróf Festetics György a magyar irodalomban.* Körülbelül 8 nyomtatott ív. A Kiszaludai Társaság Festetics-pályázatán díjazással kitüntetett tanulmány.

BAROS GYULA: *Phllemon és Baucis magyar földön*. Körülbelül 1 nyomtatott ív. — A Budapesti Philologiai Társaságban megtartott fölolvasás.

BAROS GYULA: *Adatok a Szép Ilonka tárgy történetéhez és hatáshoz*. Körülbelül 1 nyomtatott ív. — A Magyar Irodalomtörténeti Társaságban bemutatott dolgozat.

BAROS GYULA: *Jókai levelestárból*. Körülbelül 2 nyomtatott ív. — A nagy regényíróhoz írt, közéleti kiválóságoktól származó húsz levél.

BAN ALADÁR: *A finn-ugor irodalom hatása a magyar irodalomra*. 12 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

BINDER JENŐ: *Csokonai Dorottya-jának tárgyról*. — A Magyar Irodalomtörténeti Társaság októberi ülésén bemutatott tanulmány.

BIRKAS GÉZA: *A francia irodalom hatása a magyar irodalomra*. 15 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

BUND KAROLY: *A magyar erdészeti irodalom története*. 24 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

CSASZAR ELEMÉR: *A német irodalom hatása a magyar irodalomra*. 43 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

CSASZAR ELEMÉR: *Bayer József emlékezete*. Körülbelül 3 nyomtatott ív. — Emlékbeszéd a M. T. Akadémia 1925 februári ülésén.

CSASZAR ELEMÉR: *Arany János képzelete*. Körülbelül 2 nyomtatott ív.

DEKÁNY ISTVÁN: *A magyar útleíró irodalom története* 40 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

GALAMB SANDOR: *A magyar tárcatradíció története*. 18 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

GALAMB SANDOR: *A magyar színészet története*. 48 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

GULYÁS JÓZSEF: *Csokonai tanulmányok*. Több nyomtatott ív. — A következő témák megvilágítása: 1. Népi és folklorisztikai elemek Csokonai műveiben. 2. Csokonai drámáinak előadásairól. 3. Csokonai Georgikon-fordítása.

GULYÁS JÓZSEF: *A magyar levéltudomány története*. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

HAJNÓCZY IVÁN: *A magyar politikai irodalom története*. 20 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

HAJNÓCZY IVÁN: *A Hajnóczy-család*. 130 lap. — Irodalomtörténeti tanulmány.

HAJNÓCZY IVÁN: *Régi Magyar Költők Tára*. VII. kötet. Jegyzetek és mulató. 63 lap. Szilády Aron hátrahagyott kéziratának kiegészítése.

HARSANYI ISTVÁN és GULYÁS JÓZSEF: *Régi Magyar Könyvtárak kiadások*. Három kötet. — A M. T. Akadémia megbízásából sajtó alá készítették a tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátott a következő című köteteket: 1. Dávidné solti című XVIII. századi kéziratos dalgyűjteményt, mely 195 dalt és számos dallamot tartalmaz. 2. Báró Palocsy Horváth György költeményes holmiját. 3. Besenyei György Tarimenes Uta zása című regényét.

HELLEBRANT ARPAD: *A magyar bibliográfiák és repertoriumok jegyzéke.* 30 lap. — Magyarázatos egybeállítás a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

HODINKA ANTAL: *A magyarországi rutén irodalom történetének részlete.* 10 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

HORVATH CYRILL: *A zsidó irodalom hatása a magyar irodalomra.* 74 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

KASTNER JENŐ: *Az olasz irodalom hatása a magyar irodalomra.* 34 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

KLEMM ANTAL: *A magyar nyelvtudományi irodalom története.* 70 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

LAVOTTA REZSŐ: *A magyar zeneművészeti irodalom története.* 33 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

MIKOLA SÁNDOR: *A magyarországi rend irodalom története.* 20 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

MITROVICS GYULA: *A magyar esztétikai irodalom története.* 170 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

MITROVICS GYULA: *Rendszeres esztétika.* Két kötet: 627 és 786 lap. — A befejező harmadik kötet anyaga is együtt van.

MITROVICS GYULA: *Gyulai-breitárium.* 80 lap. — Gyulai Pál esztétikája idézetekben bemutatva, bevezető méltatással.

MORVAY GYÖZŐ: *Az angol irodalom hatása a magyar irodalomra.* 120 lap. — A Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára készült tanulmány. Angol nyelven már rövid időn belül megjelenik.

MORVAY GYÖZŐ: *Az utánzás elméletének története.* Kisebb kötet. — Esztétikai tárgyalás.

PAP KAROLY: *Horvát Istrán irodalomtörténete.* Körülbelül 10 nyomtatott ív.

PAP KAROLY: *Arany János esztétikai jegyzetei.* Körülbelül 10 nyomtatott ív.

PERÉNYI JÓZSEF: *Szigeti József élete és művei.* 400 lap. — Az érdemes színműfő pályájának részletes rajza.

PERÉNYI JÓZSEF: *Két népies színmű a XVIII. századból.* 90 lap. — Hagymási Imre piarista életrajza és két színművének betűhív másolata. (*Garaboncsás László*, eredeti komédia és *A nagyvarágyás hűnhődése*, Molière-utánezat.)

PINTER JENŐ: *Petőfi Sándor pesti diákévei.* 60 lap. — A költő két ismeretlen életévének megvilágítása.

PINTER JENŐ: *Id. Szinyvai József emléke.* 20 lap. — A M. T. Akadémiában való fölolvasásra előkészítve.

PINTER JENŐ: *Váczy János emléke.* 20 lap. — Emlékbeszéd a M. T. Akadémiában való fölolvasásra.

PITROFF PÁL: *Esztétika.* Körülbelül 8 nyomtatott ív. — A harmonia fogalmának kifejtése alapján a gyakorlati kritika nézőpontjait szem előtt tartó eredményekhez jut.

PITROFF PÁL: *Lászlókat Kálmán.* Körülbelül 1 nyomtatott ív. A költőt mint a modern lelki hullámzások kifejezőjét tárgyalja.

PITROFF PAL: *Rátkay László*. Körülbelül 2 nyomtatott ív. — A magyar népszínmű fejlődésébe beállítja Rátkay László működését.

SZASZ KAROLY: *A magyar dráma története*. 500 lap. — Dráma-irodalmunk fejlődésének rendszeres áttekintése és méltatása, a magyar dráma kialakulásától kezdve napjainkig. Fejezetei: I. A magyar dráma kialakulása. II. Kisfaludy Károly. III. Katona József. IV. Kisfaludy követői. V. A negyvenes évek drámairói. VI. Szigligeti Edo. VII. A dráma a politikai elnyomatás időszakában. VIII. Az Ember Tragédiája. IX. A kiegyezés korában feltűnt drámaírók. X. Csiky Gergely. XI. A népszínmű Szigligeti után. XII. Az újabb magyar dráma.

SZIGETVARI IVAN: *Hibák és tévedések az irodalomtudomány művelésében*. 10 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

SZILADY ZOLTAN: *A magyar állattani irodalom története*. 144 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

SZINNYEI FERENC: *Novella- és regényirodalmunk a szabadságharcig*. Két kötet, 514 lap. — I. kötet: Bevezetés. A főváros és a szellemi élet a huszas és harmincas években. Zsebkönyveink, folyóirataink és hírlapjaink 1818—1835-ig. Az úttörők és követők. Történeti novelláink Jósika előtt és első történeti regényünk. Társadalmi novelláink Jósika előtt és első társadalmi regényünk. Francia és angol irány a társadalmi novellában és regényben. Zsebkönyveink, folyóirataink és hírlapjaink 1836—1848-ig. Bárá Jósika Miklós. Vajda Péter. Bárá Eötvös József: A karthausi. — II. kötet: A főváros és a szellemi élet a negyvenes években. Vig novelláink és életképeink. Bárá Eötvös József: A falu jegyzője. Társadalmi novelláink és regényeink. Történeti novelláink. Bárá Eötvös József és bárá Komény Zsigmond történeti regényei. Összefoglalás. (Az egyes írók munkáinak jegyzéke, minden 1848-ig megjelent novellájuk, regényük vagy elbeszélőgyűjteményük időrendben, megjelenésük helyének pontos feltüntetésével s a rájuk vonatkozó irodalom.)

SZINNYEI FERENC: *A regény és novella fejlődése*. 225 lap. — A Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára készült. Fejezetei: A regény és novella elmélete. A külföldi regény és novella az ókortól kezdve a XX. századig. A magyar regény és novella a XVIII. században. A XIX. században. A XX. században. Összefoglalás. Minden fejezet végén bibliográfia.

TOLNAI VILMOS: *A nyelvújítás*. Körülbelül 12 nyomtatott ív. — Tanulmány a Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve számára. A nyelvtörténeti tárgyalás mellett a kérdésnek irodalomtörténeti és stílustörténeti fejtegetése is.

VISZOTA GYULA: *Gróf Széchenyi István naplói*. Első kötet, 65 nyomtatott ív. — A bevezetésen kívül tartalmazza az 1814—1819. évi főljegyzéseket pontosan a kéziratok alapján.

VISZOTA GYULA: *Gróf Széchenyi István naplói*. Második kötet, 50 nyomtatott ív. — A bevezetésen kívül tartalmazza az 1820—1827. évi főljegyzéseket az egyedül hiteles szövegek alapján.

ZOLNAI BELA: *Tanulmányok*. (Magyar jansenisták. 4 ív; II. Rákóczi Ferenc könyvtára, 2 ív; A précieux Mikea, 1 ív; A nyelv optikája, 1 ív.)

- ZOLTVANY IRÉN: *Vallásos és nemzeti eszmék a magyar irodalomban.* 20 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.
- ZSIGMOND FERENC: *Az orosz irodalom hatása a magyar irodalomra.* 24 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.
- ZSIGMOND FERENC: *Jellemző alakok a magyar irodalomban.* 50 lap. — Tanulmány a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve számára.

Készülő munkák.

(Irodalomtudósaink és irodalomtörténetírőink munkaprogramja a részben már kidolgozott kéziratai.)

ALSZEGHY ZSOLT. — Készülőben: 1. *A magyar líra története.* Kb. 20 ív terjedelemben. A líra fejlődésének menetét igyekezik megfigyelni. A szempontokról tájékoztat a XV. és XVI. század lírájának illetően szembeállításra: „A kódexek énekkészlete általános, az egész szerzetesvilágra alkalmazható gondolatokat, az egész szerzetesség közös érzés- és képzetkörét szolgáltatta meg. Nincs igazi differenciálódása; ami van, az a persona allocuta, nem az allocutór különbözőséből ered... A XVI. század ebben változást hoz; megkezd a világi ajakról felhangzó dictamen és folytatja a világi élettel maradó protestáns prédikátor éneke... A megújuló líra megtalálta azt a formát, amely az egyén lelkét is ki tudja fejezni és mégis általános marad, amely minden bajban-vigasztalásban vigasz, mert a zsidó nép változatos sorsából fakad — és mégis közölközik a hívő lelkéhez, mert az egyes ember ezt is egyes ember, a zsoltáros Dávid egyéni fájdalmának érzi. Kielégült az a szomjúság, amely az egyént a saját lelkének kifejezésére készítette, kielégült anélkül, hogy ez a kifejezés igazán egyéni lett volna...” — A könyv kapcsán több irodalomtörténeti problémát kell megoldani; a megoldás próbájára a magyar verselés kezdetéről szóló fejtegetés összefoglalása tájékoztat: „Két alaptípust kell felvinnünk: a zsoltáros éneklést és a himnikus recitativát. Amannál előbb a sorok között fejlődött ki valamelyes szabályosság, emennél a latin eredeti strófa szerkezete jutott lassan érvényre. Amikor pedig forrásuknak sorzáró rímelését is átveszik, a két forma összeolvad, megszületik az ütemes magyar versforma, amelyben a négyes rím uralkodik...” — 2. *Korunk költészete.* 30 ív. Az egyes írók feldolgozásának mikéntjéről a szerzőnek Vázlatok címen most megjelenő kötete nyújt tájékoztatást. Ebben a sajtó alatt levő kötetben öt lírikus és öt szépprózairó egyéniségét mutatja be a szerző.

BADICS FERENC. — Készülőben: 1. *Kisebb tanulmányok.* — 2. *Gyönyösi István életrajza.* — 3. *Endrédi Sándor Aeta és működése.* Bevezetés a költő összes munkáinak kiadásához.

BAROS GYULA. — Jelenleg egy *Petőfi-bravúrium* egybeállításán dolgozik. Emellett folytatja az irodalmi hatások jelenségeire vonatkozó anyaggyűjtőmunka kibővítését és feldolgozását. (Mutatóba már megjelentek: *Arany, Petőfi és a ponyrai irodalom; Petőfi a szépirodalomban; Külföldi költők Petőfiről; Madách nyomai szépirodalmunkban; Egy költemény verses*

risszhangja.) Ugyancsak kiadásra várnak *Tompa Mihály életfilozófiája* s *Petőfi és Vörösmarty* című kéziratái.

CSASZAR ELEMÉR. — A Pallas irod. r. t. megbízásából az *Irodalomtudomány* c. gyűjtemény tervrajzát készíti.

DEZSI LAJOS. — Teljesen elkészült Jókai Mór nagy életrajzával. Jelenleg gróf Apponyi Sándor régi magyar könyvritkaságokban gazdag könyvtárának tudományos katalógusán dolgozik.

GALAMB SANDOR. — Kiegyezés utáni költészetünk különböző ágainak formai fejlődésével foglalkozik, ezenkívül irodalomtörténet-elméleti és színezettörténeti tanulmányokat végez.

GULYAS JÓZSEF. — Kisebb értekezéseken dolgozik; így: A Perényiek a magyar irodalomban, Madách Imro drámái költeményének és a sárospataki főiskolának kapcsolata, Balogh István Argirusának most megkerült kézírata, A felszabadító háború egyik verses emléke.

HAJNÓCZY IVAN. — Anyagot gyűjt a Régi Magyar Költők Tárának folytatásához.

MORVAY GYÓZÓ — Egy-egy kötetre való anyaggyűjteménye van Byron magyarországi hatásáról és Madách Imréről. Azonkívül előkészítette Pekár Károly munkáinak II. kiadását. (Pozitív esztétika, A filozófia története, A nemzeti szép.)

PERÉNYI JÓZSEF. — Készülőben: 1. *A magyar dráma története 1867-től napjainkig*. Két kötet. A teljes anyag összegyűjtve s nagyrészen földolgozva. — 2. *Ibsen hatása a modern drámairodalomra*. Készen van belőle: Ibsen hatása az újabb német drámaírókra.

PINTER JENŐ. — A legutóbbi évtizedek magyar irodalmának történetén dolgozik s régebbi munkáinak újabb kiadásait készíti sajtó alá.

SZASZ KAROLY. — 1. *Szindarabok és színészek* cím alatt most rendezi sajtó alá színházi kritikáinak válogatott gyűjteményét. — 2. *Emlékek* cím alatt összegyűjteni szándékozik elszórtan megjelent tárcáiból egy csoportot, melyek közt sok irodalomtörténeti vonatkozású van. — 3. *Régi magyar színészek* cím alatt színezettörténeti anyagot gyűjt.

SZINNYEI FERENC. — Készülőben: *A regény*. Adalékok a regény elméletéhez világirodalmi és magyar irodalmi példákkal. Készen áll belőle: *A belső világ rajza* című fejezet. (A jellemrajz és lélekrajz elmélete és technikája.)

TOLNAI VILMOS. — Számos kisebb nyelvtörténeti adaléka és irodalomtörténeti cikke van készen.

VARDAI BÉLA. — Egy nagyobb elméleti esztétikai munkán dolgozik, azonkívül olaszból magyarra fordítja Giovanni Castellano-nak Benedetto Croco-ról írt művét.

VISZOTA GYULA. — Kiadásra előkészítette, körülbelül 50 nyomtatott ívre tehető terjedelemben, gróf Széchenyi Istvánnak Kossuth Lajos ellen írt munkáit.

ZOLNAI BÉLA. — Készülőben: 1. *Mikes Kelemen*. A 15 ívre tervezett monográfia anyaga együtt van. — 2. *Petőfi Sándor költeményeinek kritikai kiadása*. A jegyzetekkel kísért szövegkiadás befejezés előtt áll. — 3. *A romantikus Petőfi*. Tanulmány.

Elhúnytak.

BELLAAGH ALADAR (hevesi) nyug. középisk. tanár, szül. Pesten, 1853 júl. 8., megh. Budapesten 1924 márc. 10. Mint tanár Sümegen, Kőrmöcbányán, Trencsénben, majd ismét Kőrmöcbányán működött. Irodalomtörténeti és esztétikai cikkei az Egyetértésben, Figyelőben, Kelet Népeben, M. Allamban, M. Szemlében, Pesti Naplóban s néhány vidéki hírlapban jelentek meg. Kiadta a Jeles Írók Isk. Tárában Pázmány és Káldi válogatott egyházi beszédeit, Pázmány Kalauzának I. és II. könyvét, Faludi Ferenc Nemes úrfiját és Szent emberét, a Régi M. Könyvtárban Dugonics: Arany percek c. regényét, a M. Könyvtárban Pázmány Kempis-fordítását és a "Remekírók Képes Könyvtárban Pázmány válogatott munkáit.

BRODY MIKSA hírlapíró, szül. Nagyváradon 1875-ben, megh. Budapesten 1924 júniusában. Orvosnak készült, de utóbb hírlapíróvá lett. Hosszú ideig volt a Budapesti Napló, majd a Pesti Napló munkatársa. Fordított több színdarabot; társszerzője volt a következő operettek szövegkönyvének: Tilos a csók. (Pásztor Józseffel; Király Színház 1909.) Leányvásár (Martos Ferencsel; u. o. 1911.) Szólik a nagysága. (Ugyanazzal. Budapesti Színház 1913.) Sibill. (Ugyanazzal. Király Színház 1914.) Zsuzsi kisasszony. (Ugyanazzal. Vígszínház 1915.) stb. — Munkái: *Parasztesszia*. (Versek.) Budapest, 1900. — *A boszorkánytánc*. (Versek.) U. o. 1901. — *Clotho* (Elbeszélések.) U. o. 1913. — *Mozi vászon nélkül*. (Humoreszkek.) U. o. 1913. — *Kaleidoszkop*. U. o. 1913. — *Csak semmi háború!* U. o. é. n.

BRODY SANDOR hírlapíró, szül. Egerben 1863 júl., megh. Budapesten 1924 aug. 12. Egy ideig Kolozsvárt volt szerkesztő, azután Budapesten hírlapíróakodott. 1905-ben öngyilkossági kísérletet követett el. A kommün bukása után egy ideig Bécsben élt. — Aktuális cikkeken kívül tárcákat, elbeszéléseket és regényeket írt a Magyarország és a Nagyvilágba (1882), a Fővárosi Lapokba (1883—), az Ország-Világba (1884—), a M. Szalonba (1887—), az Erdélyi Híradóba (1888/9), melynek szerkesztője is volt, A Hétbe (1891—), a M. Hírlapba (1891—), a M. Génuszba (1892—), a Pesti Naplóba (1892—), az Új Időkbe (1895—), Az Újságba (1905—) stb. Szerkesztette a Jövendő c. betilapot (1903—5). — 1901 óta nagyobbarányú drámaírói munkásságot is kifejtett. Színterület darabjai: Hóféherke. Reg. színj. 3 felv. (Nemzeti Színház. 1901.) Király-idillek. 3 egyfelvonásos. (U. o. 1902.) A dada. Erkl. csarajz 3 felv. (Vígszínház, 1902.) A tanítónő. Falusi életkép 3 felv. (U. o. 1908; németül Berlin, Deutsches Theater 1909.) A medikus. Életkép 3 felv. (U. o. 1911.) Királyok (= Király-idillek) 3 egyfelvonásos. (M. Színház 1913.) Timár Liza Életkép 3 felv. (Vígszínház 1914; németül Darmstadt 1915; hollandul Hága 1915.) Lyon Lea. Regényes színjáték 3 felv. (M. Színház 1915.) A szerető. Színmű 3 felv. (Nemzeti Színház 1917.) — Munkái: *Nyomor*. Elbeszélések. Budapest, 1884. — *Don Quixote kisasszony*. Regény. U. o. 1886. — *Faust orvos*. Regény. U. o. 1888. — *Emberék*. Elbeszélések. U. o. 1890. *Színészetr.* Elbeszélések. U. o. 1891. — *Regénytárgyak*. U. o. 1892. *A kétlelkű asszony*. Regény. U. o. 1893. — *Apró regények*. U. o. 1893. — *Két szőke asszony*. Regény. U. o. 1893. — *Színészetr.* Regény. U. o. 1893. — *Hóféherke*. Regény. U. o. 1894. — *Rejtelmek*. Elbeszélések. U. o. 1894. *Fjaskó*. U. o. 1895. — *As asszonyi szépség*. U. o. 1897. —

Tündér Ilona. U. o. 1898. — *As ezüst kecske*. U. o. 1898. — *A hercegniaszony és más elbeszélések*. U. o. 1898. — *Egy férfi vallomása*. Elbeszélések. U. o. 1899. — *Dina*. U. o. 1900. — *Arva leányok*. U. o. 1901. — *Erzsébet dada és más cselédek*. U. o. 1901. — *Két feleség*. U. o. 1901. — *A dada*. Erkölcscráj. U. o. [1902.] — *A nap lovagja*. Regény. U. o. 1902. — *Fehér könyv*. 12 köt. U. o. 1902. — *Egy rossz asszony természetrajza*. — U. o. 1904. — *Színésznők*. U. o. 1905. — *Királyfi és koldusleány*. U. o. 1907. — *Regényalakok*. U. o. 1907. — *Az automobil és egyéb elbeszélések*. U. o. 1908. — *A hercegniaszony és más elbeszélések*. U. o. 1908. — *A tanítónő*. Falusi életkép. U. o. 1908. — *A villamos Andornakiné*. U. o. 1909. — *Rembrandtfejek*. U. o. 1910. — *Komédia*. U. o. 1911. — *A medikus*. U. o. 1911. — *Novella*. U. o. 1912. — *Húsevők*. U. o. 1913. — *Királyok*. U. o. 1913. — *Arnyékok*. U. o. 1914. — *Tímár Liza*. Erkölcscráj. U. o. 1914. — *A szerető*. U. o. 1917. — *A nász*. U. o. 1923. — *Elmélkedések*. U. o. é. n. — *Emberfejek*. U. o. é. n. — *A felboncolt szív*. U. o. é. n. — *Hőfehérke*. Színj. U. o. é. n. — *Imre herceg*. U. o. é. n. — *Király-idillek*. U. o. é. n. — *A kötődő*. U. o. é. n. — *Lárvák*. U. o. é. n. — *Lyra*. U. o. é. n.

KARPÁTI ENDRE (ifj.) hírlapíró, szül. Győrött 1890-ben, megh. u. o. 1924. júl. 27-én. 1913 óta a Dunántúli Hírlap h. szerkesztője volt. Munkái: *Kardcsonyest*. Elbeszélés. Győr, 1907. — *Az ócska hegedű*. Ifj. regény. U. o. 1909. — *Aranyos porszemek*. Nagybánya. 1910. — *Az első kardcsonyéj*. Színmű Győr, 1911. — *Csendes arcok*. Elbeszélések. U. o. 1913. — *Szegén napok futása*. Elbeszélés. U. o. 1914. — *A bölcső*. Színmű. U. o. 1914. — *Vigilia*. U. o. 1923.

KÖNYVES TÓTH KALMAN ref. lelkész, szül. Debrecenben 1837 aug. 31., megh. u. o. 1924 júl. 16. Theologiai tanulmányait szülővárosában, Utrechtben, Párizsban és Londonban végezte. Előbb Künszentmiklóson, utóbb Lacházán, 1883 óta pedig Debrecenben lelkészkedett. 1867 óta nagy irodalmi munkásságot fejtett ki a szépirodalom és a theologia terén. A Vasárnapi Ujságnak hosszú ideig állandó munkatársa volt. Ifjúsági művei közül a legnevezetesebbek az angol Smiles munkáinak átdolgozásai. — Munkái közül említhető: *Életem alkonyán*. Debrecen, 1905. — *Emlékek*. (Versek.) U. o. 1913.

LEHR ALBERT, a M. Tud. Akadémia tiszteleti tagja, szül. Sárszentlőrincen (Tolna vm.) 1844 ápr. 25., megh. Budapesten 1924. jún. 9. Tanulmányait Sopronban és Hallétben végezte. 1873–89. a budapesti ág. ev. főgimnázium tanára volt. Főleg Arany János nyelvvel foglalkozott, melynek legkitűnőbb ismerője volt. Főmunkája: Arany János: Toldijához írt tárgyi és nyelvi magyarázatai, mely 1882-ben jelent meg először s melynek 1886-i új kiadása elnyerte a M. T. Akadémia nagydíját. (Az iskolai kiadás 1880-ban jelent meg először; a Toldi Estéje iak. kiadása pedig 1905-ben.) — Műfordítása: *Goethe: Hermann és Dorottya*. Budapest, 1900.

LIPPICH ELEK (nagykoronghi és kulcsárfalvi) nyug. min. tan., szül. Künszentmártonban 1862 ápr. 2., megh. Meránban 1924 ápr. 11-én, 1913-ban vonult nyugalomba. Első költeménye 1878-ban jelent meg a Fővárosi Lapokban. Azóta számos verse és esztétikai cikke jelent meg a fővárosi és vidéki lapokban. Néhány verse németül is megjelent. — Szépirodalmi és irodalomtörténeti művei: *Egy élet tavaszából*. Költemények. Bpest, 1883. — *A magyar dráma gyermekkor*. U. o. 1884. *Költeményei, 1880–1902*. U. o. 1903.

(Nagy Sándor és Kriesch Aladár képeivel.) — Szerkesztette a Művészeti Könyvtár c. monográfiái-gyűjteményt. Alneve: *Kadocsa Elek*.

MARQUIS GÉZA kir. tan., nyug. kisd. igazgató-helyettes, szül. Pesten 1866 márc. 20., megh. Budapesten, 1924. szept. 8. Számos tárcát, regényt és színdarabot fordított franciából és angolból. Fordításai 1896 óta a M. Hírlapban láttak napvilágot. Színműfordításai a Vígezházban adattak elő. Könyvalakban megjelentek: Musset: *Tizian fla.* Bpest, 1899. — Kipling: *Indiai történetek.* U. o. 1900. — *Angol elbeszélők tára.* U. o. 1900. — Hope: *Osra hercegnő szíve.* Makó, 1900. — Nodier: *Inez de las Sierras.* U. o. 1900. — Loti: *Tündé képek.* Bpest 1901. — Daudet A.: *Elbeszélések és rajzok.* U. o. 1901. — Daudet A.: *Az utolsó leckeóra.* U. o. é. n. — *Francia elbeszélők tára.* IV. sor. U. o. é. n. — Maeterlinck M.: *A hivatalos vendég. A vakok.* U. o. é. n. — Marni Jean: *Akikről nem szól a krónika.* U. o. é. n. — Strindberg: *Kicsinyek és nagyok.* U. o. é. n.

NOGALL JANKA (özv. Szabó Endréné), a Petőfi-Társaság tagja, szül. Gyulán (Békés m.) 1861 okt. 13., megh. Budapesten 1924 nov. 7. Nagyváradon 1876-ban tanítónői oklevelet szerzett, de kizárólag az irodalomnak élt. 1880-ban ment férjhez Szabó Endréhez. Rendes munkatársa volt a Pesti Naplónak, majd a Pesti Hírlapnak és szerkesztője a Divat Szalonnak. Főleg ifjúsági regényeket írt. — Munkái: *Tizenkét hónap.* Regényes rajzok. Bpest, 1888. — *Igaz történetek.* U. o. 1891. — *Lányálmok.* Elbeszélések. U. o. 1892. — *Biri és egyéb elbeszélések.* U. o. 1895. — *Derű.* Elbeszélések. U. o. 1895. — *Piros bóbítások és egyéb elbeszélések.* U. o. 1895. — *Piptske.* Ifj. regény. U. o. 1895. — *Elbeszélések.* U. o. 1895. — *Vezeklés.* Regény. U. o. 1897. — *Bűnök.* Elbeszélések. U. o. 1899. — *Zsófia naplója.* Ifj. regény. U. o. 1900. — *Mara és egyéb történetek.* U. o. (1900.) — *Szerelmes asszonyok.* Elbeszélések. U. o. 1905. — *A nagyobbik leány.* Regény. U. o. 1906. — *Boldog emberek.* Elbeszélések. U. o. 1906. — *Flirt.* Elbeszélések. U. o. [1917].

ORBOK LORAND színműíró, megh. Barcelonában 1924 júniusában, 40 éves korában. 1909-ben kezdett írni. A tündér c. 3 felvonásos vígjátékát 1914-ben mutatta be a Vígezház. A háború alatt Spanyolországba került mint hazai lapok tudósítója. Itt megnősült s több színművet adatott elő szép sikerrel, Lorenzo Azertis álnéven. E színdarabokat maga fordította le neje segítségével franciára s a francia fordításokból készült a spanyol szöveg.

PALAGYI MENYHÉRT gimnáziumi tanár, szül. Pakson (Tolna vm.) 1854 dec. 26., megh. Darmstadtban 1924 júniusában. Tagja volt a Petőfi-Társaságnak. Esztétikai, bölcséleti és társadalomtudományi cikkeken és könyveken kívül irodalomtörténeti műveket is írt. Utóbbiak: *Petőfi.* Bpest, 1889. — *Maddch Imre élete és költészete.* U. o. 1900. . . 1896/7-ben szerkesztette a Jelenkor c. kritikai lapot.

SZABÓ ENDRE, a Petőfi-Társaság tagja, szül. Nagytoronyán (Zemplén m.) 1849 jún. 3., megh. Budapesten 1924 febr. 4. A jogot Sárospatakon végezte, majd 1874 végén a fővárosba került s hírlapírói pályára lépett. Már ekkor munkatársa lett az Ústökösnek, melynek később szerkesztője, 1882 óta pedig tulajdonosa volt. Főleg szatirikus költeményeivel és oroszról való fordításai-
val aratott sikert. — Főbb munkái: *Három szatíra.* Sárospatak, 1872. — *Költeményei.* Bpest, 1876. — *Újabb költeményei.* U. o. 1880. — *A kardos menyecske.* Regény. U. o. 1887. — *Hét assilvaja.* Regény. U. o. 1887. —

A szusz. Regény. U. o. 1888. — *Girigárd.* Hümoreszkek, tréfák. U. o. 1888. — *Strva vígadók.* Regény. U. o. 1889. — *Dalok. 1875—91.* U. o. 1892. — *Vezeklés.* U. o. 1898. — *Zápor.* Költemények. U. o. 1900. — *Derű-ború.* (Versek.) U. o. 1908. — *A fenomén.* Regény. U. o. 1910. — *A tulipán.* Regény U. o. 1912. — *Villámlások.* Forradalmi versek. U. o. 1919. Fontosabb fordításai: Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés.* U. o. 1888. — *Oross költők.* U. o. 1892. — Csehov: *A párbaj.* U. o. 1896. — Tolsztoj Leó: *Népias elbeszélések.* U. o. 1899. — Tolsztoj Leó: *A sötétség országa.* U. o. 1901. — Dosztojevszkij: *Az ördöngyösök.* U. o. 1908. — Tolstoj Leó: *Vallomásaim* U. o. 1910. — Dosztojevszkij: *A nagybácsi álma.* U. o. 1911. — Arcübasev: *Szanin.* U. o. 1909. — Dosztojevszkij: *A félkegyelmű.* U. o. 1910—11. — Zola: *A kegyelmes úr.* U. o. 1920. — Dosztojevszkij: *Megaldzottak és megszorítottak.* U. o. 1920. — U. a. *Karamazov testvérek.* U. o. 1922. — U. a. Emlékiratok a holtak házából. U. o. (1923.) — U. a. *Golyadki úr hasonmása* U. o. (1923.) — U. a. *A játékos naplója.* U. o. é. n. — Gogoly: *Megholt lelkek.* U. o. é. n. — Goncsarov: *Oblomor.* U. o. é. n. — Lermontov: *Korunk hőse.* U. o. é. n. — Turgenyev: *Füst, Ősi talaj. A nemesi féizek.* U. o. é. n.

SZILY KALMAN (nagy-szigeti), a M. Tud. Akadémia főkönyvtárosa, szül. Izsákon (Pest vm.) 1838 jún. 29., megh. Budapesten 1924 júl. 24. 1862—1884. műegyetemi tanár, 1889—1905. a M. Tud. Akadémia főtitkára, azontúl főkönyvtárosa volt. Újjászervezte a M. Kir. Természettud. Társulatot s megindította 1869-ben a Természettudományi Közlönyt, amelynek óriási hatása volt a tudományos műnyelv helyes irányú kifejlődése terén. A nyelvészeti kérdések mindenkor érdekelték. 1904-ben ő hozta létre a Magyar Nyelv-tudományi Társaságot, melynek folyóiratát, a Magyar Nyelvet hosszú ideig szerkesztette. Több cikke jelent meg az Irodalomtörténeti Közleményekben (1901, 1899, 1901) is. — Irodalomtörténészeket is érdeklő munkái: *Ki volt Calepinus magyar tolmácsa?* Bpest, 1886. — *Adalékok a magyar nyelv és irodalom történetéhez.* U. o, 1898 — *A magyar nyelvújítás szótára.* U. o. 1902—1908, 2. köt.

VIRTER FERENC, kormányfőtanácsos az Uránia igazgatója, szül. Hódáságon 1875 febr. 19., megh. Budapesten 1914. márc. 6. — Hosszabb időt töltött az Északamerikai Egyesült-Államokban s mint haditengorész résztvett az 1898-i spanyol-amerikai háborúban. Számos tárcája és novellája jelent meg A Hétben, a Budapesti Hirlapban, Magyarországbán, Nemzetben, Pesti Naplóban, Új Időkben és Vasárnapi Ujságban. Szerkesztette a Századok Legendái c. folyóiratot. — Munkái: *Innen-onnan.* (Versek.) Bpest, 1894. — *Atlanti történetek.* U. o. 1901. — *Párisi elbeszélések.* U. o. 1905. Alneve: François de Rive.

ZATHURECZKY BERTA (Kelenen Lajosné) író és zenészerző, szül. Homoródezentmártonban 1858-ban, megh. Erdőszentgyörgyön 1924 jan. — Tárcái a Magyarországbán (1908—13) és számos vidéki lapban jelentek meg. Több nép- és műdal-kompozíciója is van s megzenésítette Bekács Gusztávné egy operettjét, amely azonban nem került színre. — Munkái: *Emlékezsünk régekről.* Kolozsvár, 1912. — *Régi alakok, régi szentek.* U. o. 1913.

ZICHY GEZA (váasonkeői) gróf v. b. t. t., zenészerző és költő, szül. Sztárán 1849 júl. 23., megh. Budapesten 1924 jan. 1891.—94. a M. kir.

Operaház intendánsa volt. Lírai és elbeszélő költeményeket írt, továbbá mint Wagner zenedrámaínak lelkes utánzója, operáinak szöveggönyvét is maga költötte. Főbb szépirodalmi munkái: *Az álom regénye*. Pest, 1872. — *A boldogság útja*. U. o. 1875. — *A szerelem harca*. U. o. 1876. (Előadták a Nemzeti Színházban márc. 10.) — *Költemények*. U. o. 1877. — *A leányvári boszorkány*. Költői beszély. U. o. 1881. — *Alár*. Költői beszély. U. o. 1883. — *Újabb költeményei*. U. o. 1892. — *Alár*. Opera. U. o. 1896. — *Roland mester*. Opera. U. o. 1898. — *Nemo*. Opera. U. o. 1905. — *II. Rákóczi Ferenc*. Opera. U. o. 1909. — Emlékiratai: *Emlékeim*. U. o. 1912.

ELHÚNYTAK MÉG: GELEI JÓZSEF hírlapíró, szül. Sályban (Borsod m.)

1863 okt. 1., megh. Budapesten 1924 febr. 18. Munkatársa, majd h. szerkesztője volt a Nagyvárad Hírlapnak, azután Budapestre jött, ahol a Pesti Naplóba, Magyarországra, stb. dolgozott. — Tárcakötete: *Tövisek közt*. Nagyvárad, 1892. — GÓTH ERNŐ hírlapíró, a Pester Lloyd színikritikusa, megh. Firenzében 1924 márciusában. — GULYAS JÓZSEF hírlapíró, megh. Gyulán 1924 márc. 8-án, 42 éves korában. Versei a Debrecenben (1900—5), és a *Bokréta* c. anthológiában. Cikkei a Budapesti Hírlapban (1907). — HOROVITZ GUSZTAV hírlapíró, megh. a Bécs—Budapesti hajón 1924. aug. 7., 40 éves korában. Előbb a Pesti Napló munkatársa volt, utóbb az Aradi Közlöny szerkesztője, majd az Aradi Hétfői Hírlap megalapítója. Legutóbb a Ma Este közgazdasági rovatát vezette. — KOSZTKA MIHALY (szedlői) hírlapíró, szül. Aradon 1873 dec. 15., megh. u. o. 1924-ben. Előbb az Alföld, majd az Aradi Közlöny munkatársa volt, utóbb szerkesztő Nagykárolyban, Egy ideig titkára volt a Kölcsey-egylet irod. szakosztályának. — Munkái: *Tragoediák*. Arad, 1894. — *Thurzán-familia*. Regény. (Hrabovszky Lajosnál.) U. o., 1896. — *Eladó szívek*. Regény. U. o. 1902. — LADANYI GYÖRGY hírlapíró, megh. Clevelandban 1924-ben 58 éves korában. Az ottani Szabadság munkatársa volt. — LATABAR KALMAN nyug. színész, szül. Szabadkán 1851-ben, megh. Budapesten 1924 aug. 6. 1881—1912. a Nemzeti Színház tagja volt, azontúl az Orsz. Színműv. Főiskola titkára. — Novellákat és rajzokat írt a Fővárosi Lapokba (1901/2) s az Ország-Világba (1900.) — LAZAR BERTA (gyalakuti), grófnő, megh. Marosvásárhelyt 1924 márc. 14. Lefordította Coppée: *Henriette* c. beszélyét (Ellenzék, 1907.) — PARTOS BENCE hírlapíró, megh. Budapesten 1924 ápr. 25-én, 39 éves korában. Előbb a M. Hírlap (1907) munkatársa, utóbb a Pesti Hírlap (1913—) segédszerkesztője volt. — PEISNER IGNAC hírlapíró, a Neues Pester Journal szerkesztője, szül. Sebekelelmesen 1855 márc. 4., megh. Budapesten 1924 nov. 7. Főleg Budapest multjával foglalkozott népszerűítő modorban. — POGÁNY MIHALY hírlapíró, a Temesvári Hírlap szerkesztője, előbb a Győri Hírlap munkatársa, meghalt Temesvárt 1924-ben. — SASVARI ARMIN hírlapíró, szül. Tormáson (Baranya m.) 1853 dec. 14., megh. 1924 febr. Mint a Revue d'Orient et de Hongrie (1886—) szerkesztője a magyar szépirodalom francianyelvű ismertetésére is súlyt helyezett. Magyar szépirodalmi munkái fordítások: Theuriet: *Raymond*. Bpest, 1876. — Uchard: *Barbussu nagybátyám*. U. o. 1876. — Belot és Deton: *A rémes titok*. U. o. 1876. — Czernysevsky: *Mit tegyünk?* U. o. 1877. — Külföldi novellák. U. o. 1877. — Malot: *A világ szíllodája*. U. o. 1877—78. — SZABADY JANKA novellista; megh. Lengyelországban 1924 aug. 18. Elbeszélései az Ország-Világban és a Vasárnapi Ujságban. — SZAKAC

ANDOR színész, megh. Kolozsvárt 1924 márciusában, 59 éves korában. Cikket írt az Aradi Közlönybe (1892—1900.) — SZÉKELY DAVID hírlapíró, megh. Budapesten 1924 június 8-án, 47 éves korában. — Munkája: *Magyar írók életrajza a múltban és jelenben*. Bpest, 1904. — SZÉKELY LASZLO hírlapíró, a Magyar Jövő c. napilap munkatársa, megh. Miskolcon 1924. júliusában. Munkái: *Orgona*. Miskolc, 1921. — *Vígaszaltások éneke*. U. o. 1923. — SZOLLÓSI SÁNDOR hírlapíró, a „Szilágysomlyó“ főszerkesztője, megh. 1924 júl. — TOMA SZILÁRD hírlapíró, megh. Bodajkon 1924 aug., 66 éves korában. — TÓTH JOZSEF szentszéki tanácsos, theol. tanár, szül. Déván 1869 aug. 17., megh. Szatmárt 1924. — Költeményeket is írt. Egy misztériuma: *Sz. Erzsébet karácsonya*. Szatmár, 1907. G. P.

Hírek.

A Magyar Nemzeti Múzeum kiválóan sikerült *Kossuth-kiállítást* rendezett és tervbe vette a Jókai-kiállítást is.

A Petőfi-Társaság a *Jókai-centennáriumot* ugyanolyan nagyszabású módon fogja megülni, mint Petőfi Sándorét. Jókai emlékének országos megünneplésére Rákosi Jenő elnöksége alatt bizottság is alakult, amelyben Társaságunk elnöksége is helyet kapott. Társaságunk februári közgyűlésén szándékozik Jókainak áldozni.

A Szent István-Akadémia Harsányi Lajos indítványára elhatározta, hogy emléktáblával jelöli meg a jeles katolikus papírnak, *Domonkos Istvánnak* nyúlfausi parókiaját.

A M. T. Akadémia a szépirodalmi Nobel-díjra *Herczeg Ferencet* ajánlotta a svéd bizottságnak. Megjutalmazandó művéül az *Élet Kapuja* című regényét jelölte meg.

Ady Endre tisztelői Dóczy Jenő és Földessy Gyula szerkesztésében *Ady-Múzeum* című folyóiratot adnak ki, amely a személyes emlékek és esztétikai elemzések közlésével óhajtja terjeszteni Ady Endre kultuszát.

A Genius könyvkiadóvállalat, amely Csokonai és Balassa teljes kiadásával nagy hála kötelezte a magyar irodalomtörténetet, Dézsi Lajos sajtóalárendezésében a *Főrangú lírikusok* termését készül most közzétenni, hogy így Madách Gáspártól Barcsay Abrahámgig főrangú költőink nehezen hozzáférhető költői munkásságát ismeretessé tegye.

A Pallas-kiadóvállalat új kiadványai közt 1925 elején lát napvilágot 26 ívnyi terjedelemben Császár Elemér műve: *A magyar kritika története*.

A Nemzeti Múzeum levéltára nagybecsű anyaghoz jutott *Szilágyi Sándor hagyatékában*. A gazdag kézirati kincset Rédey Tivadar most dolgozza föl a Magyar Könyvszemle részére.

A azombathelyi Faludi-Társaság *Faludi Ferenc* születésének 220 éves évfordulója alkalmával ünnepet rendezett. A jeles költő és prózaíró németújvári szülőházát és rohonci lakóházát ma már emléktábla díszíti.

Szarvason *Tessedik Sámuel* közigazgatási író történeti érdemű tevékenységének tiszteletére emléktáblát helyeztek el a tanfőiskolapoz-intézet épületében.

A debreceni Állami főreáliskolában megfestsatták és leleplezték *Fasskas Mihály* arcképét.

Mezőcsát községben, Borsod megyében, emléktáblával jelölték meg *Kiss József* szülőházát.

Sümegeen mozgalom indult meg, hogy *Kisfaludy Sándor* szülőházát rendezzék be ereklye-múzeumnak a költő emléktárgyaiból.

Szalkszentmártonban *Petőfi Sándor* lakószobáját eredeti berendezéséhez híven helyreállították.

Tanügyi körökben állítólag fölmerült az az ötlet, hogy az ifjúság buzditására emlékművet kellene emelni *Petőfi Sándornak*, mint tanulóifjúnak! (Az ötletet szerencsétlennek tartjuk. Megokolni talán nem kell, miért?)

Erdélyben nagy lelkesedéssel ünnepelték meg *Szabolcska Mihály* negyvenéves költői jubileumát. A temesvári Arany János-Társaság és az Erdélyi Irodalmi Társaság nagy ünnepet rendezett a költő tiszteletére.

Az amerikai magyarság Buffalo városában, az Egyesült Államokban, szobrot emel *Petőfi Sándornak*.

Argentínában megvolt az *első magyarnyelvű színelőadás*. Előadták — a népszerű pesti kabaré-számokat, azonkívül a Goldstein Számi című darabot!

A berlini Voggenreiter-könyvkereskedés kebelében megalakult a magyar osztály azzal a céllal, hogy az *elszakított területek* magyarságának ifjúsági irodalmat adjon. Az új kiadóvállalatnak nagy sikere volt mind cserkész-könyveivel, mind a felnőtteknek és ifjúságnak szóló szépirodalmi és ismeretterjesztő kiadványaival. Mivel a bennünket körülkaroló államok nem engedik be területükre a magyarországi könyveket, a berlini vállalat hálát érdemlő munkát végez. A vállalat munkásságát Farkas Gyula ifjúsági író, Berlinben élő tanár-honfitársunk, irányítja.

Spanyolországban nagy sikerrel adják elő *Orbók Lóránd* szindarabjait. Molnár Ferenc Ördög-ét is előadták olaszból fordítva. A folyóiratokban több *Petőfi*-költemény jelent meg spanyol tanárok fordításában. Révész Andor gyűjteményt adott közre a modern magyar novellisták munkáiból. Ember Nándor a madridi egyetemen előadásokat tart a magyar irodalomból.

Gujnák Pál prágai egyetemi tanár nagyobb tanulmányt tett közzé cseh nyelven a magyar irodalomnak a *cseh és tót irodalomra* való hatásáról. Különösen meglepő Arany János erős hatása a cseh és tót költőkre. *Petőfi Sándor* hatása jóval kisebb.

Hirosi Mataso tokiói tanár japánra fordította *Petőfi Sándor* válogatott költeményeit a hozzáfogott Arany János Toldi-jának fordításához.

Kalocsai Kálmán fordításában esperanto nyelven megjelent az *Ember Tragédiája*. A Magyar Országos Esperanto-Egyesület adta ki. A Zichy Mihály rajzaival ékesített kiadásnak nagy sikere volt a külföldön. Ausztráliában, Mexikóban, Japánban számos példány kelt el.

A Hollandiában megjelenő Jaarlijsche Boekenschouw 1924. évi kötete az 1923—24. évi szépirodalmi termést ismertető tanulmányok között első helyen közli Alszeghy Zsolt áttekintését: *Hongaarsche Literatuur* címen. Ugyanez a kiadó Boekenzaal der geheele Wereld címen meginduló folyóiratában negyedévenként ad szemlét a magyar irodalmi életéről.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium pártfogása alatt megalakult az *Országos Ifjúsági Irodalmi Tanács*, azzal a hivatással, hogy ellenőrizze az ifjúsági könyvtáraknak ezánt munkákat. A Tanács elnöke Klebelberg

Kunó, alelnöke: Bitter Illés, igazgatója: Gyomlay László, titkára: Horváth Kálmán.

Budapesten 1923-ban megalakult a *Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság*. Tagjainak legnagyobb része tanár és tanító. Irányítói: Simon Lajos, Körösi Henrik, Havas István és Móra István. A Társaság egyrészt ápolja Gárdonyi Géza emlékét s elő akarja segíteni az eddig szerényen visszahúzódó írói tehetségek érvényesülését, másrészt kulturális összejövetelekkel és irodalmi művek kiadásával szolgálja a magyar irodalom ügyét. Kiadásában jelenik meg a Magyar Család című szépirodalmi folyóirat és a Képes Kis Lap című gyermek-újság.

Egerben is buzgón működik a hevesmegyei írókból álló *Gárdonyi Géza Társaság*. Eger városa mauzoleumot emel a halhatatlan regényíró sírja fölé.

A debreceni *Tisza István Tudományos Társaság* a nehéz viszonyok között is meglepően értékes munkát végez. A Társaságot 1921-ben alapították a debreceni egyetem tanárai. Elnökök: Pokoly József. főtitikárak: Tóth Lajos. Két szakosztálya közül az első a szellemi tudományokkal, a második a természettudományokkal foglalkozik. Bár sajtóságos — és éppen nem követeésre méltó —, hogy egy tudományos intézményt politikus nevére nevezzenek el, a Társaság működésében nincs politika, hanem inkább eredményes törekvés a tudományos publikálásra. A Láng Nándor elnöklete és Darkó Jenő titkársága alatt működő I. osztálynak eddigi kiadványai: Oláh Gábor: Petőfi Sándor, Zsigmond Ferenc: Mikszáth írói egyénisége mint kortörténeti dokumentum, Kölcsey Sándor: Emléksbeszéd gróf Tisza István felett, Huss Richárd: A germánok és nevük, Leffler Béla: Az újabb svéd líráról, Mitrovics Gyula: Az egység és sokféleség esztétikai elve az Ember Tragédiájában, Iványi Béla: Debrecen és a budai jog, S. Szabó József: Műveltségi állapotok, főként az iskolázás Debrecenben a reformáció korában, Tankó Béla: Kant Immanuel születésének 200. évfordulójára, Barabási Kun József: Gróf Tisza István és a tudomány.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1924. október hó 4-én tartott felolvasó üléséről. — Elnök: Négyesy László. Az ülés megnyitása után meleg szavakkal emlékezik meg a Társaság kiválóan érdemes választmányi tagjának: Badics Ferencnek 70. születése napjáról. Indítványára a Társaság egyhangú határozattal jegyzőkönyvi kivonat útján üdvözlí az érdemes tudóat. Ezután Binder Jenő tartott felolvasást Csokonai Vitéz Mihály Dorottvájáról.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1924. december 6-án tartott felolvasó üléséről. — Elnök: Szász Károly. Megnyitván az ülést, örömmel jelenti a Társaságnak, hogy Szigetvári Iván vál. tag a Társaság céljaira egymillió koronát adományozott. Indítványozza, hogy a nemcs adományt jegyzőkönyvileg örökítsük meg és köszönjük meg. A Társaság egyhangú örömmel vesz tudomást az adományról s magáévá teszi az elnök javaslatát. — Felolvasások: Tolnai Vilmos: Mért szünt meg Kármán József Úránál? Barcs Gyula: A Szép Honka tárgyí történetéhez és határához,

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1924 december 6-án tartott választmányi üléséről. — Elnök: Szász Károly. Az ülésen Badics Ferenc emelkedett szavakkal köszöni meg a Társaságnak 70. születési napja alkalmából kifejezett jókívánatát. — Alszeghy Zsolt titkár felolvassa a Jókai-émlékünnepet rendező bizottság átiratát, melyben az a Társaságot felkéri, hogy a maga hatáskörében gondoskodjék Jókai-émlékünnep tartásáról. A választmány úgy határoz, hogy az elnökség intézkedni fog az ünnepnek a maga módján való megrendezéséről. — Alszeghy Zsolt titkár bejelenti a következő adományokat: Szigetvári Iván egymillió K, gróf Festetich Kristóf 300.000 K, Varga Bálint 30.000 K. Tud. Társ. Szövetsége egymillió K, Friedrich Endre 15.000 K, Biró Imre 10.000 K, Szomolányi József 10.000 K, Négyesy László 60.000 K, Alszeghy Erzsébet 10.000 K, Győr város 10.000 K, Vargha Damján hollandi 20.000 K, Horger Antal 180.000 K, Werner Adolf 200.000 K, Szász Károly 20.000 K, Kisparti János 80.000 K, Badics Ferenc 100.000 K. — Alapító tagsági díjukat kiegészítették: Békefi Remig 10.000 K, Horváth János 100.000 K, Baranyai Zoltán 100.000 K, Zlinszky Aladár 10.000 K, Zoltvány Irén 20.000 K, Óvári Ferenc 10.000 K, Vargha Gyula 20.000 K, Vargha Zoltán 10.000 K, Baros Gyula 10.000 K. Pintér Jenő 80.000 K, báró Radvánszky Kálmán 30.000 K, Baumgartner Alajos 40.000 K, Morvay Győző 50.000 K, Alszeghy Zsolt 43.782 K, Vargha Damján 10.000 K, gr. Festetich Kristóf 100.000 K, Halász László 100.000 K, Murarik Antal 100.000 K, Viszota Gyula 10.000 K-val. Államsegély: 2,640.000 K. Elnök indítványára a választmány hálás köszönettel adózik a nemes adakozóknak. — Agner Lajos pénztáros jelenti, hogy a pénztári állomány a következő: Bevétel: 13,053.899 K. Kiadás: 8,039.677 K. Maradvány: 5,014.222 K. — Szigetvári Iván indítványozza, hogy a Társaság az 1925. év folyamán kisebb íróknak is ünnepelje meg születésük 100. évfordulóját. A választmány az elnökségre bízta az indítvány megvalósítását. — Pintér Jenő szerkesztő bejelenti, hogy a Társaság folyóirata ezentúl négyszer fog megjelenni: egyben a pénztári és kiadási ügyek jelentékeny része átmege a Tud. Sajtóvállalat kezelésébe. A választmány a szerkesztőnek a Társaság újjáalakítása ügyében kifejtett fáradozását elismeréssel veszi tudomásul.

Kérelem tagjainkhoz, előfizetőinkhez és olvasóinkhoz.

Abban a reményben, hogy régi barátaink mellénk állanak, folyóiratunkat újjáalakítottuk s évenként legalább négyszer adjuk közre. Ha tagjaink, előfizetőink és olvasóink idejében beküldik évi díjukat és — a folyóiratnak ismerőseik körében való terjesztésével — új előfizetőket szereznek, az Irodalomtörténet ismét fölvirágozik.

A további tájékoztatás megtalálható a füzet borítékának 2-ik lapján.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides: Ludovicus Dézsi, Julius Viszota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulis: Zoltanus Alszeghy. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuarius: Fridericus Brisita. Arcarius: Ludovicus Agner.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy, Stellenvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézsi, Julius Viszota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszeghy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisita. Kassenerwalter: Ludwig Agner.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.
Fasciculus XIV. 1925.

Argumentum:

Brevis conspectus librorum anno 1924. editorum. — Conspectus ephemeridum. — Breves notitiae. — Archivum manuseriptorum. — Scriptores emortui. — Libri novi. — Acta Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.

Litteraturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.
Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XIV. Jahrgang. 1925.

Inhalt:

Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1924 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Die Manuscripte unserer Mitglieder. — Verstorbene Schriftsteller. — Neue Bücher. — Nachrichten der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.

A Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetsége.

A Szövetség célja: az országban fennálló tudományos társulatok és intézmények anyagi érdekeinek gondozása.

Elnök: gróf Klebelsberg Kuno. Ugyvezető alelnök: Czakó Elemér. Titkár: Magyary Zoltán. Intézőbizottság: Czakó Elemér, Csánki Dezső, Gorka Sándor, Hóman Bálint, gróf Klebelsberg Kuno, Kornis Gyula, Magyary Zoltán.

A Szövetség tagjait alkotó tudományos társaságok kiadványai közül az Irodalomtörténet folyóiraton kívül irodalomtudományi vonatkozásúak:

A Szent István Akadémia Értesítője és Felolvasásai. VIII, Szentkirályi-utca 28. — Egyetemes Philologiai Közlöny. VI, Felsőerdősor 1. — Közművelődés. VIII, Múzeum-körút 6. — Magyar Könyvszemle. VIII, Múzeum-körút 14. — Magyar Nyelv. VIII, Baross-utca 77. — Minerva. I, Tigris-utca 5. — Napkelet. I, Döbrentei-utca 12. — Népélet. VI, Iparcsarnok. — Protestáns Szemle. IX, Ráday-utca 28. — Századok. I, Országos Levéltár.

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság negyedévi folyóirat. Számon tartja a magyar irodalom és irodalomtörténet fejlődésének minden jelentősebb mozzanatát. Szerkeszti: Pintér Jenő. Megrendelhető évi negyvenezer koronáért — iskolák, könyvtárak és társaskörök számára évi nyolcvanezer koronáért — a M. Tud. Társulatok Sajtóvállalatánál: Budapest, VIII, Múzeum-körút 6.

A folyóirat pontos küldésére számot tartó tagok és előfizetők legkésőbb január 30-ig küldjék be az évi összeget a M. Tud. Társulatok Sajtóvállalatához.

ÉLET.

Szópirodalmi képes folyóirat. Megjelenik kéthetenként. Költeményeket, műfordításokat, novellákat, regényeket, irodalomelméleti, művészeti, kritikai, filozófiai és művelődéstörténeti cikkeket közöl. Szerkeszti: Alszeghy Zsolt. Megrendelhető félévre hetvenezer koronáért: Budapest, I, Horthy Miklós-út 15/c.

KÖZMŰVELŐDÉS.

A magyar műveltséget szervező és terjesztő folyóirat. Tárgyköre: a művelődés és tudomány minden intézményének és jelenségének ismertetése, könyvek és folyóiratok szemléje. Szerkeszti: Czakó Elemér. Megrendelhető évi tíz aranykoronáért: Budapest, VIII, Múzeum-körút 6.

MAGYAR NYELV.

A Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a művelt közönséget is érdeklő folyóirata. Tájékozást nyújt minden nyelvi kérdésben. Szerkesztik: Gombocz Zoltán és Melich János. A Társaság tagjai számára évi két aranykorona, előfizetőknek három aranykorona: Budapest, V, Akadémia-utca 2.

SZÁZADOK.

A Magyar Történelmi Társulat folyóirata. Tárgyköre: a magyar történettudomány eredményeinek ismertetése. Szerkeszti: Domanovszky Sándor. Megrendelhető évi százezer koronáért a Társulat titkári hivatalában: Budapest, I, Országos Levéltár. A Társulat tagjai a folyóiratot hatvanezer korona évi tagdíjuk fejében, a társulati kiadványokat pedig kedvezményes áron kapják.